

ΙΔΡΥΜΑ
ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ **ΚΟΙΝΩΝΙΑ** ΤΩΝ **ΠΟΛΙΤΩΝ**

Υπό την Αιγίδα της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σακελλαροπούλου

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Υπό την Αιγίδα
της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σακελλαροπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ	2
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	4
ΣΥΝΟΨΗ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1. ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ	10
1.1 Ο ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών	10
1.2 Αξιακός πυρήνας και πυλώνες της ΚτΠ	12
1.3 Στόχος του Σχεδίου Δράσης	13
2. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	14
2.1 Εισαγωγή	14
2.2 Ζητήματα χαρτογράφησης της ΚτΠ στην Ελλάδα	14
2.3 Χαρτογράφηση των ΟΚοιΠ στην Ελλάδα	17
2.4 Δομικά χαρακτηριστικά και βασικές αδυναμίες της ΚτΠ στην Ελλάδα	21
2.5 Σύνοψη	27
3. ΒΕΛΤΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΕΕ ΚΑΙ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ	30
3.1 Εισαγωγή	30
3.2 Θεσμική λειτουργία	31
3.3 Οικονομική διαχείριση	35
3.4 Κοινωνική επίδραση και εμπιστοσύνη	39
4. ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	44
4.1 Εισαγωγή	44
4.2 Ανάλυση τρέχουσας κατάστασης	44
4.3 Προτάσεις ρυθμιστικού χαρακτήρα	47
4.4 Εθελοντισμός: καθορισμός, ρυθμιστικό πλαίσιο, κίνητρα	54
5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	58
5.1 Εισαγωγή	58
5.2 Κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας	59
5.3 Ελάφρυνση του φορολογικού βάρους των οργανώσεων και των δωρεών	59
5.4 Λογιστική και φορολογική αντιμετώπιση	62
5.5 Ενίσχυση της οικονομικής διαφάνειας	64
5.6 Διευκόλυνση της παροχής δωρεών από φορολογούμενους πολίτες	66
6. ΑΥΤΟΡΡΥΘΜΙΣΗ, ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ	68
6.1 Τι σημαίνει αυτορρύθμιση;	68
6.2 Βιωσιμότητα	69
6.3 Συνεργασία	76
6.4 Επικοινωνία	79
7. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΑΣ	82
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	88
8.1 Χρήσιμοι ορισμοί	88
8.2 Βιβλιογραφικές πηγές	91

Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ

Το Ίδρυμα Μποδοσάκη, προκειμένου να συνεισφέρει στην αντιμετώπιση σημαντικών προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας, ανέλαβε την κατάρτιση τεσσάρων ολοκληρωμένων Σχεδίων Δράσης για την εξέλιξη του Ελληνικού Πανεπιστημίου, την αναβάθμιση της Δημόσιας Υγείας, την αντιμετώπιση Βασικών Περιβαλλοντικών Προκλήσεων και την ενδυνάμωση της Κοινωνίας των Πολιτών στη χώρα μας, τομείς που αποτελούν και τους πυλώνες δράσης του.

Με σύμμαχο την επιστήμη και το βλέμμα στραμμένο προς το μέλλον της Ελλάδας, η πρωτοβουλία του Ιδρύματος Μποδοσάκη φιλοδοξεί να θέσει τις βάσεις μιας δημιουργικής συζήτησης για την πρόοδο και την εξέλιξη των κλάδων αυτών. Για την κατάρτιση κάθε Σχεδίου Δράσης έχουν συσταθεί ομάδες ειδικών που προσφέρουν αφιλοκερδώς υψηλού επιπέδου τεκμηρίωση.

Τα Σχέδια Δράσης υλοποιούνται στο πλαίσιο της συμμετοχής του Ιδρύματος Μποδοσάκη στην «Πρωτοβουλία 1821-2021». Μετά την επίσημη παρουσίασή τους, τίθενται στη διάθεση των αρμόδιων υπηρεσιών της πολιτείας προς αξιοποίηση.

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Μια ενεργή, υγιής, δυναμική Κοινωνία των Πολιτών μπορεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία δρώντας συμπληρωματικά σε σχέση με το κράτος, προσφέροντας υπηρεσίες σε κρίσιμους τομείς όπως η υγεία και η κοινωνική πρόνοια, συνδράμοντας στην αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, και συνεισφέροντας συνολικά στη βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών, στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην εμπέδωση των δημοκρατικών αξιών.

Για το Ίδρυμα Μποδοσάκη, η ενδυνάμωση της Κοινωνίας των Πολιτών αποτελεί στρατηγικό πυλώνα δράσης. Το Ίδρυμα προωθεί την ανάπτυξη μιας δυνατής και ανεξάρτητης Κοινωνίας των Πολιτών, καθώς και τη δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για τη λειτουργία της.

Με αυτόν τον στόχο, το Ίδρυμα Μποδοσάκη απευθύνθηκε για την κατάρτιση του Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνία των Πολιτών στον χώρο των οργανώσεων, των κοινωφελών ιδρυμάτων, την ακαδημαϊκή κοινότητα και τα ερευνητικά ιδρύματα (think tanks). Κατόπιν πρόσκλησης του Ιδρύματος, συστάθηκε Κεντρική Συντονιστική Επιτροπή με στόχο την κατάρτιση οραματικών και πρακτικών προτάσεων για την Κοινωνία των Πολιτών στην Ελλάδα. Επιπλέον, 21 ειδικοί, πανεπιστημιακοί, εκπρόσωποι οργανώσεων, Ιδρυμάτων και φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών, απαρτίζουν την Επιτροπή Στήριξης, προσφέροντας την ουσιαστική συνεργασία τους. Η Κεντρική Συντονιστική Επιτροπή σε συνεργασία με την εικοσαμελή Επιτροπή Στήριξης διαμόρφωσε, μετά από περισσότερους από 12 μήνες εθελοντικής εργασίας, συσκέψεων, και έρευνας, λαμβάνοντας υπόψιν τις διεθνείς πρακτικές, ένα σχέδιο θέσεων σχετικά με την εξέλιξη της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ελλάδα. Κατόπιν, αφού ζήτησε τη γνώμη και τα σχόλια 35 εκπροσώπων της Κοινωνίας των Πολιτών με σημαντική εμπειρία σε θέματα οργάνωσης και λειτουργίας της, οι γνώσεις και η εμπειρία των οποίων συνέβαλαν στον εμπλουτισμό και στην καλύτερη τεκμηρίωση του Σχεδίου, έθεσε το προσχέδιο του Σχεδίου Δράσης σε ανοικτή δημόσια διαβούλευση τα αποτελέσματα της οποίας υπήρξαν ιδιαίτερα χρήσιμα για τη διαμόρφωση του τελικού κειμένου.

Στόχος του Σχεδίου Δράσης είναι να αναδείξει προτάσεις που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της λειτουργίας της Κοινωνίας των Πολιτών και στην ενίσχυση της συνεισφοράς της. Το Σχέδιο διερευνά την τρέχουσα κατάσταση της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ελλάδα, συγκεντρώνει καλές πρακτικές από τη διεθνή εμπειρία, εντοπίζει δυνατότητες βελτίωσης και προτείνει αλλαγές που κινούνται σε τρεις άξονες: τη θεσμική λειτουργία, την οικονομική βιωσιμότητα και την κοινωνική διάδραση. Οι προτάσεις απευθύνονται τόσο προς την Πολιτεία, καθώς ζωτική σημασία για την ορθή και αποτελεσματική δράση της Κοινωνίας των Πολιτών έχει το θεσμικό περιβάλλον, όσο και προς τον χώρο της Κοινωνίας των Πολιτών (συστάσεις αυτορρύθμισης).

Επιθυμία του Ιδρύματος Μποδοσάκη είναι αυτές οι προτάσεις να λειτουργήσουν ως εφαλτήριο για εκτεταμένο διάλογο, ευρεία συναίνεση και πολιτική βούληση για την αναβάθμιση και ενδυνάμωση της Κοινωνίας των Πολιτών με συστάσεις αυτορρύθμισης.

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ξενοφών Κάππας

Γενικός Διευθυντής Ίδρυμα Καπετάν Βασίλη & Κάρμεν Κωνσταντακόπουλου, Συντονιστής

Φαίη Μακαντάση

Διευθύντρια Ερευνών ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ

Σταύρος Μπένος

Πρόεδρος ΔΙΑΖΩΜΑ

Σπύρος Μπλαβούκος

Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης, ΕΛΙΑΜΕΠ – ΟΠΑ

Ιωάννης Παπαδάτος

Παιδίατρος, Αντιπρόεδρος Μαζί για το Παιδί

Εύα Πολυζωγοπούλου

Γενική Διευθύντρια Actionaid Hellas

Δημήτρης Σωτηρόπουλος

Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ

Βάλια Φράγκου

Εκτελεστική Διευθύντρια, Ίδρυμα Αθηνάς Ι. Μαρτίνου

Svetoslan Danchev

Head of Microeconomic Analysis & Policy Unit, IOBE

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΤΗΡΙΞΗΣ:

Χρυσάφω Αρβανίτη

Υπεύθυνη προγραμμάτων καινοτομίας, ΠΜΣ Παγκόσμια Υγεία-Ιατρική Καταστροφών, ΕΚΠΑ

Νίκος Βέττας

Καθηγητής Οικονομικών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γενικός Διευθυντής IOBE

Νίκος Δέδες

Πρόεδρος, Ένωση Ασθενών Ελλάδας

Λίνα Ζηργάνου-Καζολέα

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ

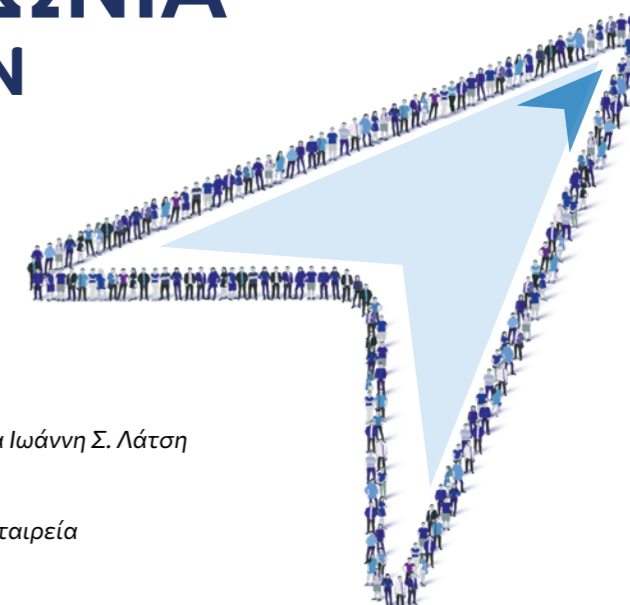
Αλεξία Κατσαούνη

Πρόεδρος, Δεσμός

Δημήτρης Κεραμεύς

Νομικός

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Εύα Λιανού

Γενική Διευθύντρια Κοινωνοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση

Κωνσταντίνα Ντεμίρη

Διευθύντρια, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

Μυρτώ Ξανθοπούλου

Ειδική Συνεργάτρια Συνηγορίας, Παιδικά Χωριά SOS

Δάφνη Οικονόμου

Επίτιμη Πρόεδρος, Εταιρεία Προστασίας Σπαστικών/Πόρτα Ανοιχτή

Σάββας Παπαδόπουλος

Project Manager European Institutions & Policies, ΕΛΙΑΜΕΠ

Φώτης Παπαθανασίου

Πρόεδρος Δ.Σ. Σωματείου «Η ΦΙΛΟΤΗΣ»

Νίκος Πέτρου

Πρόεδρος, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης

Αναστάσιος Σαμουηλίδης

Νομικός Σύμβουλος, Ένωση Ασθενών Ελλάδας

Βασίλης Σφακιανόπουλος

Ιδρυτής Save your Hood

Πέτρος Φατούρος

Νομικός

Σωτήρης Φωτέας

Νομικός

Αναστασία Χαλκίδου

Accounting Director & Co-founder, Quantum

Χρήστος Χιώτης

Σχεδιαστής Οπτικής Επικοινωνίας & Σύμβουλος Ψηφιακών Εφαρμογών

Αστέρης Χουλιάρας

Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Paul Kidner

Senior Advisor, TIMA Foundation

ΣΥΝΟΨΗ

Η Κοινωνία των Πολιτών (ΚτΠ) διαδραματίζει σύνθετο και σοβαρό ρόλο σε κάθε σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία. Οι φορείς της ΚτΠ αναγνωρίζονται διεθνώς ως βασικό μέσο για την ενεργοποίηση και τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά. Έχουν καταλυτική δράση σε μια σειρά από σημαντικούς κοινωνικούς τομείς, όπως η υγεία, η παιδεία, η δικαιοσύνη, το περιβάλλον και ο πολιτισμός. Αναδεικνύουν συστημικά κενά, βελτιώνουν την πρόσβαση ευάλωτων τμημάτων της κοινωνίας σε κοινωνικά αγαθά, δίνουν φωνή σε όσους δεν έχουν διαπραγματευτική δύναμη, και αναδεικνύουν τη θεμελιώδη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Στην Ελλάδα, η δράση της ΚτΠ, παρά τη σημαντική συνεισφορά ιστορικά, είναι σχετικά περιορισμένη σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ. Ο θεσμικός ρόλος της τυχαίνει σχετικά περιορισμένης αναγνώρισης από την πολιτεία σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Συγχρόνως, καταγράφεται σε έρευνες χαμηλή κοινωνική εμπιστοσύνη στις δράσεις των φορέων της ΚτΠ, ενώ και η συμμετοχή των πολιτών σε εθελοντικές δράσεις και πρωτοβουλίες της ΚτΠ εμφανίζεται περιορισμένη.

Το Ίδρυμα Μποδοσάκη αναγνωρίζει τη σημασία της ΚτΠ για την εύρυθμη λειτουργία της πολιτείας και της ελληνικής κοινωνίας. Το Σχέδιο Δράσης για την ΚτΠ συμπληρώνει τα Σχέδια Δράσης για το Πανεπιστήμιο του 2030, τη Δημόσια Υγεία και τις Περιβαλλοντικές Προκλήσεις, καλύπτοντας τους βασικούς πυλώνες φιλανθρωπικής δράσης του Ιδρύματος. Ο σκοπός του παρόντος Σχεδίου Δράσης είναι η ουσιαστική βελτίωση της λειτουργίας της ΚτΠ και η ενίσχυση του συνεισφοράς της στην Ελλάδα, μέσω αναβάθμισης του ρυθμιστικού πλαισίου και της αυτορρύθμισης εντός της ΚτΠ.

Το Σχέδιο Δράσης, εκτός από την εισαγωγή και τη σύνοψη των προτάσεων, περιλαμβάνει πέντε κύριες ενότητες:

- Αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στην Ελλάδα·
- Βέλτιστες και χρήσιμες πρακτικές από ΕΕ και επιλεγμένες χώρες·
- Ρυθμιστικό πλαίσιο·
- Οικονομική διαχείριση·
- Αυτορρύθμιση, όροι και προϋποθέσεις καλής λειτουργίας, προτάσεις.

Ειδικότερα, με βάση υφιστάμενες έρευνες και μελέτες, το Σχέδιο Δράσης αποτυπώνει την κατάσταση της ΚτΠ στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας δυσκολίες χαρτογράφησης της, παρουσιάζοντας βασικά στοιχεία για την έκταση της δράσης της και αναλύοντας τα δομικά χαρακτηριστικά και τις βασικές αδυναμίες της, με βασικότερη τη χαμηλή κοινωνική συμμετοχή και εμπιστοσύνη και τη χαμηλή διάδρασή της με την ευρύτερη κοινωνία. Στα κυριότερα ευρήματα της ανάλυσης περιλαμβάνεται επίσης ότι η χρηματοδότηση από θεσμικούς φορείς και ειδικά από ευρωπαϊκούς πόρους είναι υψηλότερη σε σύγκριση με άλλες ανεπτυγμένες οικονομίες.

Η διεθνής εμπειρία προσφέρει πολλά χρήσιμα παραδείγματα πρακτικών καλής λειτουργίας της ΚτΠ, σε πεδία όπως η θεσμική λειτουργία, η οικονομική διαχείριση και η κοινωνική επίδραση. Όπως αναδεικνύει το Σχέδιο Δράσης, αυτά τα παραδείγματα περιλαμβάνουν υποχρεωτικότητα της ουσιαστικής διαβούλευσης με την ΚτΠ, λειτουργία ενός κεντρικού φορέα εκπροσώπησης της ΚτΠ, στενή διάδραση μεταξύ εργαζομένων κρατικών αρχών και οργανώσεων της ΚτΠ, θέσπιση ισχυρών φορολογικών κινήτρων για τη στήριξη οργανώσεων, δημιουργία ειδικού ταμείου χρηματοδοτήσεων της ΚτΠ με μακροπρόθεσμο ορίζοντα δράσεων, εκπαίδευση για την ΚτΠ και τη συμμετοχή στα κοινά, καθώς και μηχανισμούς αξιολόγησης του έργου των οργανώσεων.

Το Σχέδιο Δράσης εξετάζει ελλείψεις στο ρυθμιστικό πλαίσιο που αφορούν τον εθελοντισμό, τις αρμοδιότητες, την ανεξαρτησία και τη λογοδοσία της εποπτικής αρχής, τον θεσμικό ρόλο της ΚτΠ, τη λειτουργία των μητρώων στα οποία καταγράφονται οι Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ), καθώς και τις ευθύνες και τα κίνητρα των μελών των διοικητικών οργάνων των οργανώσεων. Εξετάζει επίσης ελλείψεις στο φορολογικό πλαίσιο, με βασικότερες την αποσπασματικότητα, την πολυνομία και την ασάφεια που χαρακτηρίζουν τη σχετική φορολογική νομοθεσία. Επιπρόσθετα, διατυπώνει προτάσεις πολιτικής για ελάφρυνση του φορολογικού βάρους των οργανώσεων και των δωρεών, βελτίωση της λογιστικής και φορολογικής αντιμετώπισής τους, ενίσχυση της οικονομικής διαφάνειας και διευκόλυνση της παροχής δωρεών από φορολογούμενους πολίτες. Τέλος, το Σχέδιο Δράσης προβαίνει σε συστάσεις αυτορρύθμισης προς την ίδια την ΚτΠ που άπτονται των θεμάτων βιωσιμότητας, συνεργασίας και επικοινωνίας.

Οι βασικότερες προτεραιότητες για δράση του Σχεδίου είναι οι εξής:

Προς την πολιτεία:

Προτάσεις για ένα αποτελεσματικό ρυθμιστικό πλαίσιο για την Κοινωνία των Πολιτών:

- θέσπιση **ανεξάρτητου φορέα** με ενισχυμένες αρμοδιότητες ως **εποπτική αρχή** για τα θέματα της ΚτΠ·
- νομοθετική/συνταγματική **αναγνώριση και κατοχύρωση του ρόλου της ΚτΠ** και θέσπιση **διαδικασιών ουσιαστικής διαβούλευσης** της πολιτείας, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, με τους φορείς της ΚτΠ για τη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών·
- **συγκέντρωση από τα λοιπά υπουργεία και ενίσχυση της Δημόσιας Βάσης Δεδομένων** του Υπουργείου Εσωτερικών ως της μοναδικής επίσημης κρατικής βάσης δεδομένων ΟΚοιΠ·
- αυτόματη **εγγραφή όλων των ΟΚοιΠ** που είναι πιστοποιημένες από το Πρωτοδικείο **στη Δημόσια Βάση Δεδομένων** του Υπουργείου Εσωτερικών, με αυξημένη πρόσβαση των πολιτών σε πληροφορίες της βάσης και υποχρεωτική τακτική αποστολή στοιχείων από τις οργανώσεις·

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Με την πρωτοβουλία για την υλοποίηση ενός Σχεδίου για την Κοινωνία των Πολιτών, αναγνωρίζονται και αναδεικνύονται τόσο η πολυεπίπεδη σημασία του έργου της Κοινωνίας των Πολιτών, όσο και η μεγάλη ανάγκη αλλά και ευκαιρία για την ανάπτυξη της στην Ελλάδα, με στόχο να μπορέσει να εκπληρώσει τον σύνθετο και σοβαρό ρόλο της, όπως υλοποιείται σε κάθε σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία.

Η ανάγκη για μια δραστήρια ΚτΠ και η σημασία της για την κοινωνία ευρύτερα αναδεικνύονται από τα αποτελέσματα που έχει φέρει η δράση της διεθνώς.¹ Οι φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών διαδραματίζουν ενεργό και ηγετικό ρόλο στις σύγχρονες δημοκρατίες. Απολαμβάνουν σεβασμού και αποδοχής και αναγνωρίζονται ως βασικά εργαλεία της δημοκρατίας και κύριος οδηγός της κοινωνικής συμμετοχής. Δρουν καταλυτικά, με ευελιξία και τεχνογνωσία. Διορθώνουν διαρθρωτικές ανισότητες, αναδεικνύουν συστημικά κενά και βελτιώνουν την πρόσβαση εκείνων που δεν έχουν φωνή και διαπραγματευτική δύναμη σε κομβικούς τομείς, όπως υγεία, παιδεία, δικαιοσύνη και πολιτισμός. Αναδεικνύουν τη θεμελιώδη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Προωθούν τον πολιτισμό και τη δημιουργία. Συμπράττουν ενεργά με την κοινωνία, εκπροσωπώντας την ολιστικά. Απαρτίζονται από επαγγελματίες και εθελοντές, δρουν με διαφάνεια σύμφωνα με λειτουργικά μοντέλα και πρωτόκολλα, χρηματοδοτούνται αξιοκρατικά, ελέγχονται και ελέγχουν το κράτος.

Το οικοσύστημα της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ελλάδα, παρά τη μακρά ιστορία και τη σημαντική συνεισφορά του στην εξέλιξη του έθνους, εμφανίζει σήμερα σημαντική υστέρηση σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης και επιδέχεται σημαντικών βελτιώσεων σε επίπεδο ενδυνάμωσης (αυτορρύθμισης και διαφάνειας), καθώς και σε επίπεδο ρύθμισης (νομοθετικής και φορολογικής) και αναγνώρισης από την πολιτεία. Συγχρόνως, σε πληθώρα ερευνών αλλά και με την πολυετή εμπειρία εκπροσώπων του χώρου, καταγράφεται μια ιδιαίτερα χαμηλή κοινωνική εκτίμηση αλλά και συμμετοχή στην ΚτΠ και το σημαντικό έργο της στην Ελλάδα.

- **απάλειψη της απεριόριστης ευθύνης των μελών του ΔΣ** και ειδικότερα του προέδρου, στα πρότυπα των νομικών εταιρικών μορφών περιορισμένης ευθύνης·
- θέσπιση **τακτικών γενικών συνελεύσεων** και **εκλογή διοικητικού συμβουλίου με ελάχιστο αριθμό μελών** για τις οργανώσεις που εντάσσονται στο Ειδικό Μητρώο·
- **απλοποίηση της καταγραφής εθελοντών στο ΕΡΓΑΝΗ** όταν πρόκειται για μονοήμερες δράσεις·
- **εκπαιδευτικές δράσεις για την ενίσχυση του εθελοντισμού**, την ενεργοποίηση των μαθητών στην αντιμετώπιση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας και τη συμμετοχή τους σε δημοκρατικές διαδικασίες·

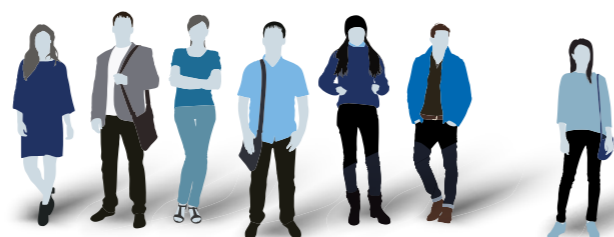
Προτάσεις για ένα **σαφές και δίκαιο οικονομικό πλαίσιο** για την Κοινωνία των Πολιτών:

- **κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας** για την ΚτΠ·
- **δικαιότερη διαχείριση της φορολόγησης εισοδήματος** νομικών προσώπων και περιουσίας για τις ΟΚοιΠ·
- θέσπιση ενός **κανονιστικού πλαισίου για τις εμπορικές δραστηριότητες** των ΜΚΝΠ και **μεταφορά του ελέγχου σε κεντρικότερη υπηρεσία** της δημόσιας διοίκησης·
- **κατάργηση του τέλους επιτηδεύματος** για τις ΑΜΚΕ και οριστική **κατάργηση της αυτοτελούς φορολόγησης των χρηματικών δωρεών** προς ΜΚΝΠ·
- **απαλλαγή του ΦΠΑ στις δωρεές σε είδος** και απλοποίηση των σχετικών διαδικασιών·
- **θεσμοθέτηση συγκεκριμένου πρότυπου απολογισμού** για τα ΜΚΝΠ·

Προς τους φορείς της ΚτΠ:

Προτάσεις **αυτορρύθμισης για μια υγιή Κοινωνία των Πολιτών**:

- υιοθέτηση **εργαλείων στρατηγικού σχεδιασμού** και εύρυθμης εσωτερικής λειτουργίας·
- **ανάρτηση καταστατικών, οικονομικών και διοικητικών πληροφοριών** και ανοιχτών δεδομένων·
- σύνταξη **ετήσιου πληροφοριακού δελτίου**·
- **θέσπιση δομών εσωτερικής διακυβέρνησης** (όπως τακτική γενική συνέλευση, διοικητικό συμβούλιο, επιτροπή εσωτερικού ελέγχου)·
- **ανάπτυξη συλλογικών οργάνων εκπροσώπησης** σε τομεακό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο·
- **ανάπτυξη κοινών αρχών, στόχων και προτύπων**·
- ίδρυση **παρατηρητηρίου της Κοινωνίας των Πολιτών**·

¹ Παραδείγματα που αναλύουν την αποτελεσματικότητα, τη συμπληρωματικότητα ως προς την πολιτεία και, κατά συνέπεια, την ανάγκη ύπαρξής της παρατίθενται στην Ενότητα 3 (Βέλτιστες και χρήσιμες πρακτικές από ΕΕ και επιλεγμένες χώρες) του Σχεδίου.

1. ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Οι οργανώσεις της ΚτΠ ορίζονται σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών:

“ Μια οργάνωση της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ) ή μη κυβερνητική οργάνωση (ΜΚΟ) είναι μια μη κερδοσκοπική, εθελοντική ομάδα πολιτών που οργανώνεται σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Στοιχευμένες και καθοδηγούμενες από ανθρώπους με κοινά συμφέροντα, οι ΟΚοιΠ προσφέρουν μια ποικιλία υπηρεσιών και ανθρωπιστικών δράσεων, μεταφέρουν τους προβληματισμούς των πολιτών στις κυβερνήσεις, ελέγχουν πολιτικές και προωθούν την ενασχόληση των πολιτών με τα κοινά στο πλαίσιο των τοπικών κοινωνιών.”

Κρίσιμος είναι ο ρόλος της ΚτΠ και στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης περιλαμβάνονται ζητήματα άμεσου ενδιαφέροντος για τις ΟΚοιΠ, όπως εκμηδενισμός της φτώχειας και της πείνας, βελτίωση της υγείας και της εκπαίδευσης, εξάλειψη διακρίσεων κατά των γυναικών και των κοριτσιών, εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών ζωής στο φυσικό περιβάλλον, τις πόλεις και τις κοινότητες. Επιπλέον, η βασική επιδίωξη του παρόντος Σχεδίου Δράσης για βελτίωση της λειτουργίας της ΚτΠ στην Ελλάδα προωθεί, μεταξύ άλλων, και τον Στόχο 16 για Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυρούς Θεσμούς, ο οποίος περιλαμβάνει επιδιώξεις σχετικές με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαφάνεια, την ισότιμη πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους, και τη διασφάλιση υπεύθυνης, χωρίς αποκλεισμούς, συμμετοχικής και αντιπροσωπευτικής λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το άρθρο 15 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζει τον ρόλο της Κοινωνίας των Πολιτών στη χρηστή διακυβέρνηση της ΕΕ. Το άρθρο 11 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση τονίζει την ανάγκη να διαθέτει η ΕΕ ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, για παράδειγμα, όταν καταρτίζονται νομοθετικές προτάσεις της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα ορίζει την ΚτΠ ως εξής:

“ Η Κοινωνία των Πολιτών αναφέρεται σε όλες τις μορφές κοινωνικών δράσεων οι οποίες πραγματοποιούνται από άτομα ή ομάδες που ούτε συνδέονται με κρατικές αρχές ούτε διοικούνται από αυτές. Μια οργάνωση της Κοινωνίας των Πολιτών είναι μια οργανωτική δομή της οποίας τα μέλη εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον με δημοκρατικές διαδικασίες και η οποία διαδραματίζει τον ρόλο του μεσολαβητή μεταξύ των δημόσιων αρχών και των πολιτών.

Προς την ίδια κατεύθυνση, στο άρθρο 3 των κατευθυντήριων γραμμών του Συμβουλίου της Ευρώπης CM(2017)83 σχετικά με τη συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων, αναφέρεται ότι απαραίτητη συνθήκη για τη συμμετοχή αυτή συνιστά «η αναγνώριση και προστασία καθώς και στήριξη του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών σε μια πλουραλιστική δημοκρατία, των λειτουργιών της όσον αφορά την παρέμβαση και παρακολούθηση των δημόσιων υποθέσεων καθώς και τη συμβολή της στην ανάπτυξη μιας ποικιλόμορφης και δραστήριας κοινωνίας.”

Ουσιαστικά, η ΕΕ αναγνωρίζει τον δομικό και συστατικό ρόλο της ΚτΠ στην ορθή διακυβέρνηση και το νομοθετικό έργο της. Σε εθνικό επίπεδο, ο ιδιαίτερος ρόλος της ΚτΠ δεν έχει κατοχυρωθεί με αντίστοιχο τρόπο στη νομοθεσία, παρά τις σχετικές συλλογικές πρωτοβουλίες οργανώσεων, με πιο χαρακτηριστικές ίσως τις προσπάθειες για ένταξη σχετικής αναφοράς στο Σύνταγμα, στο πλαίσιο προηγούμενων αναθεωρήσεων το 2001 και το 2008.

Σημαντική πρόοδος σημειώθηκε σε νομοθετικό επίπεδο με τον Ν. 4873/2021 που καθορίζει τις μορφές της οργανωμένης ΚτΠ και τις εκφάνσεις της. Η βασική επιδίωξη του Ν. 4873/2021 είναι η δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου ρύθμισης των ΟΚοιΠ, σε αντικατάσταση του προγενέστερου νομοθετικού πλαισίου, στο οποίο η ρύθμιση της δράσης της ΚτΠ πραγματοποιείται με πληθώρα σκόρπιων νομοθετημάτων, μητρώων και υπηρεσιών διάφορων υπουργείων.

Ωστόσο, ο Ν. 4873/2021 έχει σοβαρό έλλειμμα, καθώς δεν κάνει καμία αναφορά στον ρόλο της ΚτΠ ούτε καθορίζει τη σχέση με την πολιτεία, όπως γίνεται διεθνώς, αλλά καθορίζει και διεκπεραιώνει τις διαδικασίες που αφορούν ρύθμιση θεμάτων όπως:

- α) καταχώρηση, εγγραφή και κρατική χρηματοδότηση των μη κερδοσκοπικών εθελοντικών οργανώσεων που έχουν συσταθεί και λειτουργούν στην Ελλάδα με απώτερο στόχο τη διασφάλιση της ακεραιότητας, της διαφάνειας, της χρηστής διαχείρισης και της λογοδοσίας αυτών, και
- β) εθελοντική απασχόληση εντός ή εκτός Ελλάδος.

Βασική επιδίωξη του Σχεδίου Δράσης είναι να αναδειχθεί ο σημαντικός ρόλος που έχει η ΚτΠ για την ενεργοποίηση και ενδυνάμωση των πολιτών σε μια σύγχρονη κοινωνία, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Η τοπική διάσταση της δράσης της ΚτΠ είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της και τις αυξημένες δυσκολίες της πολιτείας και των επιχειρήσεων να παρέχουν τις ίδιες ευκαιρίες και υπηρεσίες στους κατοίκους της νησιωτικής και ακριτικής χώρας.

Ειδικότερα, οι φορείς της ΚτΠ επιδιώκουν να:

- υπηρετούν το γενικό συμφέρον με δημοκρατικές διαδικασίες εντός μιας οργανωτικής δομής·
- παρέχουν κοινωνικού χαρακτήρα υπηρεσίες ειδικά σε άτομα που δεν έχουν δυνατότητα πρόσβασης για οικονομικούς, κοινωνικούς ή άλλους λόγους·
- αξιοποιούν την εμπειρία που έχουν συσσωρεύσει για να προσφέρουν τεχνογνωσία στην πολιτεία, σε φορείς και στον ιδιωτικό τομέα, μέσω της συνηγορίας και εναλλακτικών πολιτικών και προτάσεων·
- παρακολουθούν και να ελέγχουν τις πράξεις αλλά και τις παραλείψεις της πολιτείας βοηθώντας στον κοινωνικό έλεγχο·
- προστατεύουν τα δικαιώματα του πολίτη και να εργάζονται για να υποστηρίξουν κοινωνικές συμπεριφορές και κανόνες·
- προστατεύουν το περιβάλλον και τη φύση, και υπερασπίζονται τα δικαιώματα των ζώων.

1.2 ΑΞΙΑΚΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΚΑΙ ΠΥΛΩΝΕΣ ΤΗΣ ΚΤΠ

Η συνεργατικότητα αποτελεί τον αξιακό πυρήνα της ΚτΠ. Η συνεργατικότητα χτίζει το κοινωνικό κεφάλαιο που είναι απαραίτητο συστατικό ανάπτυξης κάθε κοινωνίας. Χωρίς συνεργατικότητα, δεν είναι δυνατόν να εκπληρωθεί αποτελεσματικά ο ρόλος της ΚτΠ.

Στη βάση της συνεργατικότητας, οι βασικοί πυλώνες που καθορίζουν τη σημασία της ΚτΠ είναι το μετρήσιμο και ουσιαστικό κοινωνικό έργο και αποτύπωμα, η διαφάνεια, η ανεξαρτησία και η χρηστή διακυβέρνηση. Είναι γεγονός ότι με βάση διάφορες έρευνες και μετρήσεις οι οποίες παρουσιάζονται στην ενότητα 2 του Σχεδίου, διαφαίνεται έλλειμμα εμπιστοσύνης και καχυποψία πολλών πολιτών προς το έργο και τον τρόπο λειτουργίας των οργανώσεων. Αυτό το έλλειμμα οφείλεται σε μια σειρά παραμέτρων που αναλύονται συνοπτικά εντός του Σχεδίου Δράσης.

Το έλλειμμα εμπιστοσύνης προς την ΚτΠ θέτει κρίσιμους περιορισμούς στην εκπλήρωση του ρόλου της. Οι φορείς της ΚτΠ είναι μέλη και εκφραστές της ευρύτερης κοινωνίας, ένα υποσύνολό της. Αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και διοργανώνουν δράσεις για την επίλυση προβλημάτων που αφορούν την ευρύτερη κοινωνία και τα ιδιαίτερως ευάλωτα τμήματά της. Χωρίς την αποδοχή και την αναγνώριση των έργων της ΚτΠ από την ευρύτερη κοινωνία, μειώνεται σημαντικά και η αποτελεσματικότητα αυτών των έργων.

Επομένως, η στενή σύνδεση των οργανώσεων με την ευρύτερη κοινωνία δεν αποτελεί απλά μια επιθυμητή κατάσταση – είναι προϋπόθεση βιωσιμότητας και αποτελεσματικότητας και, για αυτόν τον λόγο, θα πρέπει να αποτελεί βασικό στόχο και επιδίωξη όλων των οργανώσεων. Πέρα από ένα ευρύτερο πλαίσιο προβλημάτων που αφορά παράγοντες εκτός της ΚτΠ, υπάρχει μεγάλο πεδίο και δυνατότητα βελτίωσης εντός του χώρου της ΚτΠ, και σε αυτό θα πρέπει να εστιάσουν οι ίδιες οι οργανώσεις με βάση τους παραπάνω πυλώνες. Το παρόν Σχέδιο Δράσης φιλοδοξεί να παρουσιάσει μεθόδους και προτάσεις για την επίτευξη αυτών των στόχων.

1.3 ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ

Σε αυτό το πλαίσιο, βασική επιδίωξη του Σχεδίου Δράσης είναι η ουσιαστική βελτίωση της λειτουργίας της ΚτΠ και η ενίσχυση της συνεισφοράς της, μέσω της αναβάθμισης του ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας, της αυτορρύθμισης εντός της ΚτΠ, και της στενότερης σύνδεσης των οργανώσεων με την ευρύτερη κοινωνία.

Ειδικότερα, το Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνία των Πολιτών εξυπηρετεί διττό στόχο:

- 1) να συλλέξει και να αναδείξει εμπειρικά την πραγματικότητα και να διευρύνει τον κοινωνικό διάλογο γύρω από την ΚτΠ,
- 2) να αναδείξει προτάσεις που θα αναπτύξουν ευρύτερα την ΚτΠ στην Ελλάδα, τόσο σε επίπεδο ενδυνάμωσης του ίδιου του οικοσυστήματος, όσο και σε επίπεδο αναγνώρισής του από την πολιτεία και την κοινωνία.

Στο Σχέδιο Δράσης αναλύεται το τρίπτυχο διάδρασης πολιτείας – ΚτΠ – κοινωνίας. Στα αντίστοιχα κοινά απευθύνονται το Σχέδιο και η υλοποίηση των προτεινόμενων δράσεων του: στην πολιτεία, που πρέπει να καθορίσει το ρυθμιστικό και φορολογικό πλαίσιο, στην ίδια την ΚτΠ, που πρέπει να ακολουθήσει καλές πρακτικές αυτοοργάνωσης, καθώς και στην ευρύτερη κοινωνία, που πρέπει να επανεξετάσει την αντίληψη, την εμπιστοσύνη και τη σχέση της με τις οργανώσεις. Τελικός σκοπός του Σχεδίου Δράσης είναι η βελτίωση της λειτουργίας της ΚτΠ που θα βοηθήσει αυτό το τρίπτυχο να διαδρά αποτελεσματικά και να επιτυγχάνει τους σκοπούς του προς όφελος της κοινωνίας.

Το Σχέδιο επιδιώκει να αναδείξει σαφείς, πρακτικές και συγκεκριμένες προτάσεις, συνδεδεμένες γύρω από μια συνεκτική θεωρία αλλαγής (theory of change) και παράλληλα να αναπτύξει το πεδίο απαραίτητων αποφάσεων στον βαθμό του δυνατού, σκιαγραφώντας τους εμπλεκόμενους φορείς και τις απαραίτητες ενέργειές τους για την επίτευξη των στόχων.

Το Σχέδιο κινείται στους εξής άξονες:

- 1) διερεύνηση και ανάλυση της τρέχουσας κατάστασης της ΚτΠ στην Ελλάδα,
- 2) συγκέντρωση βέλτιστων, κοινών και χρήσιμων πρακτικών από τη διεθνή εμπειρία,
- 3) εντοπισμός δυνατοτήτων βελτίωσης σε όλα τα επίπεδα (αξιολόγησης, διακυβέρνησης, νομοθετικού και φορολογικού πλαισίου, συνηγορίας),
- 4) σύνταξη συγκεκριμένων προτάσεων για τη ρύθμιση, την ανάπτυξη και την ανάδειξη της ΚτΠ με βάση βέλτιστες και διεθνείς πρακτικές.

2. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται σύντομη χαρτογράφηση της ΚτΠ και ανάδειξη βασικών χαρακτηριστικών και παθογενειών που παρουσιάζει. Ειδικότερα, συνοψίζεται το πρόβλημα της έλλειψης κεντρικής καταγραφής οργανώσεων της ΚτΠ (ΟΚοιΠ) και παρουσιάζονται εκτιμήσεις για τον αριθμό των οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα στη βάση υφιστάμενων ερευνών και επιστημονικών δημοσιεύσεων. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι επιμέρους κατηγορίες φορέων της ΚτΠ, τα πεδία δραστηριότητάς τους, οι νομικές μορφές που αυτοί έχουν λάβει, η γεωγραφική κατανομή τους στην Ελλάδα, βασικά στοιχεία για το προσωπικό τους και τους εθελοντές, και συνοπτικά τα είδη των άτυπων, μη νομικά αναγνωρισμένων ομαδώσεων (άτυπη κοινωνία πολιτών). Καταγράφονται επίσης η σχέση της ΚτΠ με την κοινωνία, η διάδραση και η εμπιστοσύνη, καθώς και στοιχεία που αφορούν το επίπεδο διαφάνειας και ωρίμανσης της ΚτΠ σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Το παρόν τμήμα κλείνει με σύνοψη αρχικών ευρημάτων και παράθεση της σχετικής βιβλιογραφίας.

2.2 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δυσκολίες προσδιορισμού της έννοιας της ΚτΠ και των φορέων και ομάδων που την απαρτίζουν περιορίζουν σημαντικά τη δυνατότητα συστηματικής καταγραφής βασικών μεγεθών και χαρακτηριστικών του τομέα.² Σε εννοιολογικό επίπεδο, η ΚτΠ περιλαμβάνει φορείς όλων των νομικών μορφών σε όλα τα πεδία στα οποία δραστηριοποιούνται συλλογικά οι πολίτες, με βάση δύο ποιοτικά κριτήρια.

Πρώτον, εφόσον οι πολίτες οργανώνονται συλλογικά για να απευθυνθούν στο κράτος, τότε εύλογα εξαιρούνται από τον ορισμό της Κοινωνίας των Πολιτών οι οργανισμοί του ίδιου του κράτους. Για παράδειγμα, εξαιρούνται τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ), όπως είναι οι δήμοι της χώρας, η Εκκλησία της Ελλάδος και οι Ιερές Μητροπόλεις.

Δεύτερον, για τους σκοπούς του Σχεδίου Δράσης, δεν περιλαμβάνονται στην ΚτΠ οργανισμοί που δεν επιδιώκουν ευρύτερους κοινωνικούς στόχους. Η ΚτΠ αφορά τα μέλη μιας κοινωνίας, όχι ως άτομα καθαυτά, αλλά ως πολίτες που αλληλοεπιδρούν

με την πολιτεία και το κοινωνικό σύνολο. Οι πολίτες οργανώνονται συλλογικά με σκοπό τη ζύμωση, την ευαισθητοποίηση και την ανάληψη πρωτοβουλιών για βελτίωση της λειτουργίας της ευρύτερης κοινωνίας, καθώς και για να συμπληρώσουν ή επηρεάσουν τις δημόσιες πολιτικές (πολιτισμός, κοινωνική πρόνοια, εκπαίδευση κ.ά.). Παραδείγματα οργανώσεων που εξαιρούνται με βάση το συγκεκριμένο κριτήριο είναι οι αθλητικοί σύλλογοι (χιλιάδες σε όλη τη χώρα) και οι φυσιολατρικοί σύλλογοι που δεν αναπτύσσουν κοινωνική δράση και περιορίζονται στη διοργάνωση εκδρομών για τα μέλη τους. Εξαιρούνται επίσης επιχειρήσεις, ακόμα και όταν δεν κατανέμουν μερίσματα από κέρδη και ανήκουν στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, όπως οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις (ΚοινΣΕπ), καθώς η βασική ενασχόλησή τους παραμένει το επιχειρείν. Τέλος, εξαιρούνται και οι άτυπες ομάδες, καθώς δεν έχουν καταγραφεί επαρκώς ενώ βρίσκονται εκτός ενδιαφέροντος ενός πλαισίου ρύθμισης.

Ως προς το περιεχόμενο της έννοιας της ΚτΠ διεθνώς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιλαμβάνει στις οργανώσεις της ΚτΠ τα σωματεία και τους συλλόγους που επιτρέπουν στους πολίτες, μέσω της συμμετοχής τους, να συνδιαμορφώνουν την εκάστοτε πολιτική ατζέντα (European Commission, 2023), ουσιαστικά, δηλαδή, να ασχολούνται με τα θέματα που απαιτούν διαμόρφωση μέτρων δημόσιας πολιτικής. Η Παγκόσμια Τράπεζα, από την άλλη μεριά, θεωρεί ως ΚτΠ όλο το «φάσμα των μη κυβερνητικών και μη κερδοσκοπικών οργανώσεων οι οποίες έχουν παρουσία στη δημόσια ζωή και εκφράζουν τα συμφέροντα και τις αξίες των μελών τους ή άλλων» (World Bank, 2013 και World Economic Forum, 2013: 8).

Στην πράξη, η συλλογή και ανάλυση δεδομένων για την ΚτΠ στη βάση των παραπάνω ορισμών συχνά δεν είναι εφικτή, καθώς τα όρια της ΚτΠ δεν προσδιορίζονται με σαφήνεια με βάση νομικές μορφές ή καθιερωμένες στατιστικές ταξινομήσεις, ενώ δεν υπάρχει μια κεντρική καταγραφή του συνόλου των οργανώσεων που αποτελούν την ΚτΠ στην Ελλάδα από μια δημόσια υπηρεσία. Η έλλειψη ενός ενιαίου μητρώου καταγραφής τους στην Ελλάδα αναγνωρίζεται ως σημαντικό πρόβλημα και από τις ίδιες τις οργανώσεις (Ίδρυμα Μποδοσάκη & IOBE, 2023).

Έχουν υπάρξει, ωστόσο, προσπάθειες αποτύπωσης της δράσης οργανώσεων σε επιμέρους τομείς, όπως ο τομέας της κοινωνικής φροντίδας και ο τομέας των προσφύγων και των μεταναστών. Συγκεκριμένα, τουλάχιστον από το 2011, τηρείται Ειδικό Μητρώο Εθελοντικών μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Επιπλέον, από το 2020, έχει τεθεί σε λειτουργία το Μητρώο Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε

² Ορισμοί της ΚτΠ και σχετικών εννοιών παρουσιάζονται σε παράρτημα του Σχεδίου.

θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης υπό την αιγίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.³ Αντίστοιχα μητρώα τηρούνται από το Υπουργείο Πολιτισμού, τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, το Υπουργείο Υγείας, τον Οργανισμό Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής και (ξανά από το 2023) το Υπουργείο Εξωτερικών. Τέλος, από τις αρχές του 2022, με βάση τον Ν. 4873/2021, δρομολογήθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών η συγκρότηση Ειδικού Μητρώου και Δημόσιας Βάσης Δεδομένων για την καταγραφή οργανώσεων της ΚτΠ. Όμως η λειτουργία του πληροφοριακού συστήματος της βάσης οργανώθηκε νομοθετικά μόλις τον Απρίλιο του 2023, όταν εκδόθηκε η σχετική υπουργική απόφαση (ΚΥΑ 6216/7.4.2023), κατ' εφαρμογή του ανωτέρω νόμου του 2021.

Παρότι τουλάχιστον 8 δημόσιοι οργανισμοί τηρούν μητρώα στα οποία εγγράφονται φορείς της ΚτΠ, τα ανωτέρω μητρώα κατά πάσα πιθανότητα δεν είναι πλήρη ούτε επικαιροποιημένα. Έως τις 27 Ιουνίου του 2024, στη Δημόσια Βάση Δεδομένων και το Ειδικό Μητρώο του Υπουργείου Εσωτερικών υπάρχουν 701 και 627 εγγραφές φορέων αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, η έναρξη λειτουργίας των μητρώων του Υπουργείου Εσωτερικών φαίνεται πως δεν εξάλειψε την ανάγκη των υπόλοιπων δημόσιων φορέων να τηρούν δικά τους μητρώα, με διαφορετικές απαιτήσεις προς τους φορείς της ΚτΠ ως προς δικαιολογητικά, προθεσμίες κ.ά. Παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί με την έναρξη λειτουργίας των νέων μητρώων, το διοικητικό βάρος στις ΟΚοιΠ να συμμορφώνονται με τα μητρώα του κράτους δεν έχει μειωθεί, ενώ η πληροφόρηση για τη δραστηριότητα των ΟΚοιΠ στην Ελλάδα παραμένει σχετικά ελλιπής.

Το έργο της χαρτογράφησης δυσχεραίνεται επίσης από την «αφανή» όψη της ΚτΠ στην Ελλάδα (Σωτηρόπουλος, 2004). Παράλληλα με την τυπική κοινωνία πολιτών, έχει αναπτυχθεί μια ανεπίσημη και γι' αυτό άγνωστη κοινωνία πολιτών, που αποτελείται από άτυπες οργανώσεις και δίκτυα χωρίς νομική μορφή, η οποία υπήρξε ιδιαίτερα ενεργή κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Σωτηρόπουλος, 2017· Sotiropoulos, 2020· Sotiropoulos & Bourikos, 2014· Huliaras, 2020).

Ελλείπει μίας κεντρικής καταγραφής, αξιοποιούνται στη συνέχεια δεδομένα από διαφορετικές πηγές και έρευνες, προκειμένου να γίνει μια όσο το δυνατόν πληρέστερη αποτύπωση της κατάστασης του τρίτου τομέα. Τα στοιχεία για την οργανωμένη (τυπική) Κοινωνία των Πολιτών στην Ελλάδα προέρχονται κυρίως από ερευνητικά προγράμματα πανεπιστημίων και φορέων της ίδιας της ΚτΠ, καθώς και από επιστημονικές δημοσιεύσεις. Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται μια συνθετική παρουσίαση των δεδομένων από το πρόγραμμα «ΘΑΛΗΣ II: Χαρτογράφηση και Αξιολόγηση Ελληνικών ΜΚΟ», το οποίο υλοποιήθηκε την περίοδο 2018-2020 από το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου σε συνεργασία με την οργάνωση HIGGS, και από την «Έρευνα για τη συνεισφορά της Κοινωνίας των Πολιτών στην ελληνική οικονομία», που υλοποιήθηκε το 2022 από το Ίδρυμα Μποδοσάκη, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ). Επιπλέον, όπου κρίνεται πρόσφορο, αξιοποιούνται συμπληρωματικά δεδομένα από επιμέρους ακαδημαϊκές δημοσιεύσεις που ασχολούνται με το ζήτημα του τρίτου

³ Το Μητρώο Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης είναι διαθέσιμο στο: <https://ngo.migration.gov.gr/registered.php>

τομέα στην Ελλάδα (ενδεικτικά, Αφουξενίδης & Γαρδίκη, 2015· Χουλιάρης & Πετρόπουλος, 2015· Αφουξενίδης, 2006).

Οφείλει, ωστόσο, να τονιστεί ότι τα περισσότερα στοιχεία προέρχονται από εκείνες τις οργανώσεις που συμμετείχαν οικειοθελώς σε έρευνες ή την αξιολόγηση αντίστοιχων προγραμμάτων. Στους περιορισμούς της δειγματοληψίας περιλαμβάνεται και ένα σύνθημα σε τέτοιες προσπάθειες γεγονός: πολλές ΜΚΟ αντιμετωπίζουν με καχυποψία τέτοιες καταγραφές, ενώ άλλες, όντας ολιγομελείς και προσωποπαγείς, δεν έχουν τις δυνατότητες να ανταποκριθούν στις προσκλήσεις τις οποίες επιστημονικές ερευνητικές ομάδες τους έχουν απευθύνει για καταγραφή στοιχείων και συνεργασία. Συνεπώς, αυτές οι πηγές και η παρούσα ενότητα υπόκεινται στους περιορισμούς της εκάστοτε δειγματοληψίας και δεν έχουν αξιώσεις πλήρους απογραφής των οργανώσεων της ΚτΠ σε όλη την επικράτεια.

2.3 ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΟΚΟΙΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αριθμός των ΟΚοιΠ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα δεν έχει προσδιοριστεί με ακρίβεια. Ωστόσο, σύμφωνα με έναν μάλλον διευρυμένο ορισμό της ΚτΠ, υπολογίζεται ότι ξεπερνά τις 6.200, χωρίς να συνυπολογίζονται σε αυτές οι σύλλογοι γονέων μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Αφουξενίδης & Γαρδίκη, 2015). Πρόκειται στην πλειοψηφία τους για μικρές σε μέγεθος οργανώσεις που έχουν δράση σε τοπικό επίπεδο και διαχειρίζονται περιορισμένους οικονομικούς πόρους.

Υιοθετώντας μια στενότερη ταξινόμηση που περιλαμβάνει μόνο τις οργανώσεις πολιτών που έχουν αμιγώς κοινωφελές έργο (αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες, ιδρύματα και σωματεία με κοινωφελές έργο), το πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ II εντοπίζει 750 ενεργές ελληνικές και διεθνείς οργανώσεις σε όλη τη χώρα (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου & HIGGS, 2020). Ακόμα μικρότερος καταγράφεται ο αριθμός οργανώσεων που ορίζονται ως ΜΚΟ σύμφωνα με τους Αφουξενίδη & Γαρδίκη (2015), ο οποίος ανέρχεται το 2015 σε 263, εκ των οποίων 201 ήταν ενεργές (είχαν αναλάβει κάποια δράση μέσα στα προηγούμενα δύο έτη).

Χαμηλός είναι ο αριθμός των οργανώσεων και στα μητρώα που τηρούν δημόσιες υπηρεσίες, με εξαίρεση ίσως το μητρώο πολιτιστικών φορέων του Υπουργείου Πολιτισμού, στο οποίο το 2021 πραγματοποιήθηκαν 904 εγγραφές. Συγκεκριμένα, το Ειδικό Μητρώο Εθελοντικών μη Κυβερνητικών Οργανώσεων του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης περιλάμβανε περί τις 500 οργανώσεις σε όλη τη χώρα. Αντίστοιχα, στο μητρώο του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου βρίσκονται εγγεγραμμένες 76 ελληνικές και διεθνείς οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης.

2.3.1 Νομική μορφή

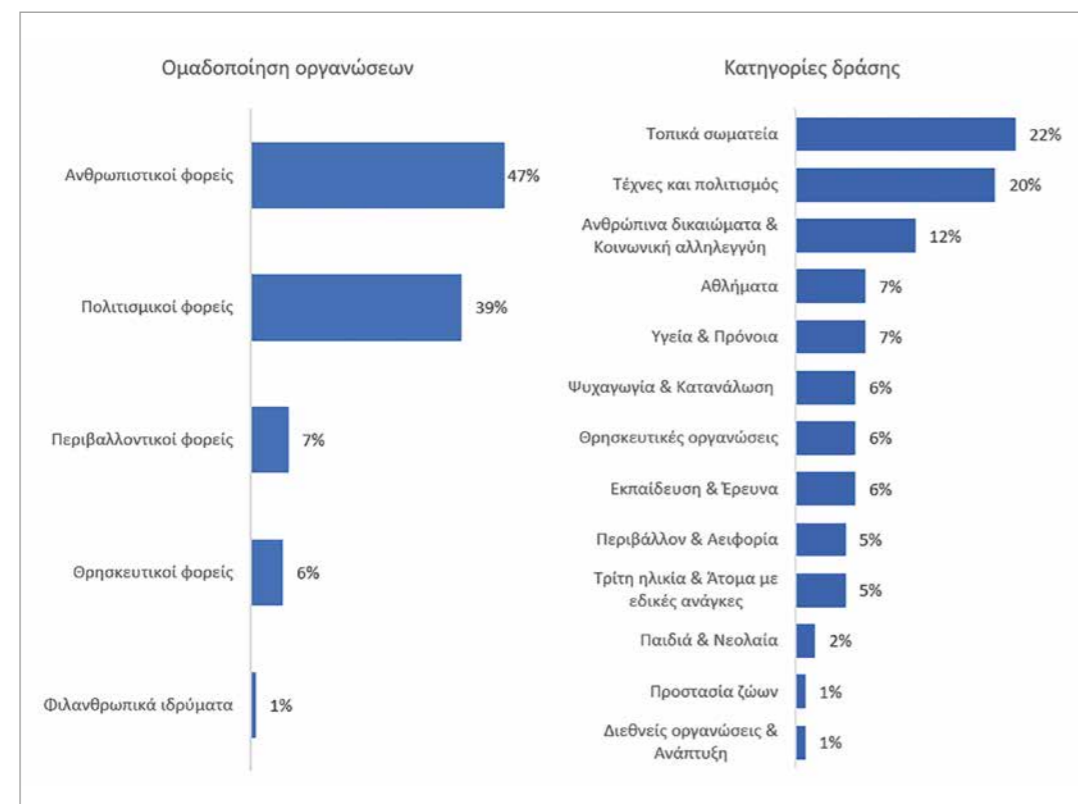
Με δεδομένους τους ανωτέρω περιορισμούς και ελλείψεις, τα διαθέσιμα στοιχεία ως προς τη νομική σύσταση των οργανώσεων πολιτών με αμιγώς κοινωφελές έργο προέρχονται από 95 οργανώσεις που συμμετείχαν στην αξιολόγηση του προγράμματος

τος ΘΑΛΗΣ II.⁴ Πρόκειται για δείγμα οργανώσεων που συμμετείχαν οικειοθελώς στο πρόγραμμα. Από αυτές, η πλειοψηφία έχει τη μορφή συλλόγου ή σωματείου (52%), ενώ ακολουθούν οι αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες (43%). Μόλις 5% των οργανώσεων έχει τη νομική μορφή ιδρύματος.

2.3.2 Πεδία δράσης

Διαφορές μεταξύ των διαθέσιμων πηγών καταγράφονται όσον αφορά τη διάρθρωση των οργανώσεων ανά κατηγορία δράσης. Σύμφωνα με τους Αφουξενίδη και Γαρδίκη (2015), η ευρύτερη ΚτΠ στην Ελλάδα συγκροτείται γύρω από δύο βασικούς πυλώνες: αφενός τους ανθρωπιστικούς και αφετέρου τους πολιτισμικούς φορείς, ενώ άλλες ομάδες, όπως περιβαλλοντικοί και θρησκευτικοί φορείς καθώς και φιλανθρωπικά ιδρύματα, είναι αρκετά πιο περιορισμένες σε αριθμό (Διάγραμμα 2.1).

Σε μεγαλύτερη ανάλυση ανάλογα με την κατηγορία δράσης, τα τοπικά σωματεία αποτελούν την πλειοψηφία των φορέων της ευρύτερης ΚτΠ, με ποσοστό 22,2% του συνόλου. Εδώ περιλαμβάνονται τοπικές ομάδες, σύλλογοι και κοινότητες, πολλά από τα οποία εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Αρκετά υψηλά βρίσκονται οι οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στις τέχνες και τον πολιτισμό (20%), ενώ ακολουθεί η κατηγορία που περιλαμβάνει τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική αλληλεγγύη, με ποσοστά της τάξης του 12%.

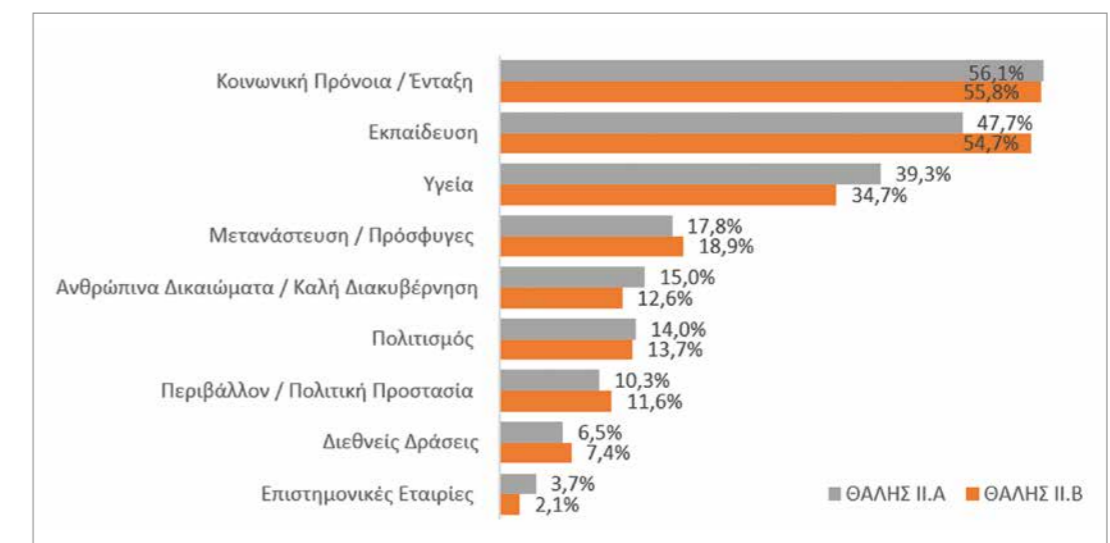

Διάγραμμα 2.1: Διάρθρωση ευρύτερης κοινωνίας πολιτών
Πηγή: Αφουξενίδη & Γαρδίκη (2015)

Σε επίπεδο πεδίων δράσης και με στενότερη ταξινόμηση, διαφαίνεται ότι οι τομείς δραστηριοποίησης των οργανώσεων είναι πολυποίκιοι, με τις περισσότερες οργανώσεις να δραστηριοποιούνται σε πάνω από ένα πεδία (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου & HIGGS, 2020). Οι μισές περίπου από τις ΟΚοιΠ που συμμετείχαν στην αξιολόγηση του προγράμματος ΘΑΛΗΣ II απασχολούνται στους τομείς της κοινωνικής ένταξης, πρόνοιας και αλληλεγγύης, καθώς και της εκπαίδευσης. Αξιοσημείωτος αριθμός οργανώσεων δραστηριοποιείται στο πεδίο της υγείας, ενώ ακολουθούν η μετανάστευση / το προσφυγικό, τα ανθρώπινα δικαιώματα / η καλή διακυβέρνηση, ο πολιτισμός και το περιβάλλον (Διάγραμμα 2.2).

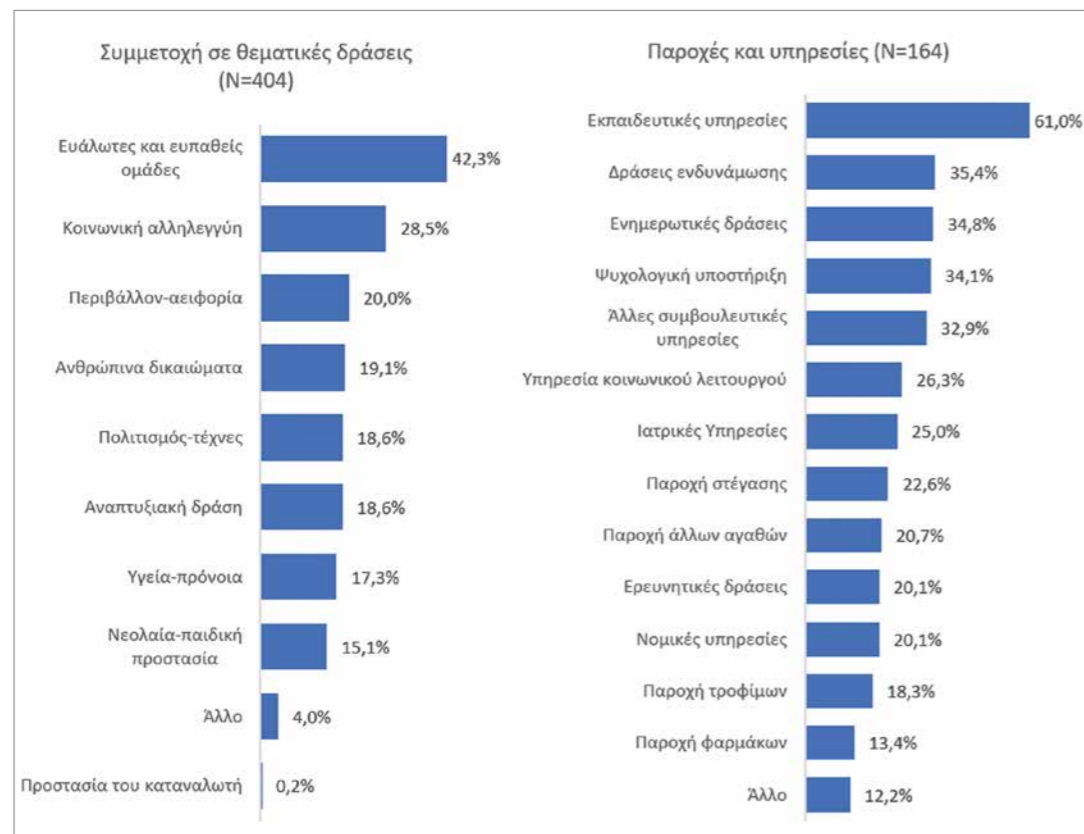
Αντίστοιχα, από την έρευνα του Ιδρύματος Μποδοσάκη και του IOBE (2023), επιβεβαιώνεται ότι η πλειονότητα των οργανώσεων για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία⁵ δραστηριοποιείται στη στήριξη ευάλωτων και ευπαθών ομάδων (42%), ενώ το 29% ασχολείται με δράσεις που αφορούν την κοινωνική αλληλεγγύη γενικότερα (Διάγραμμα 2.3). Ακολουθούν με σχετικά παρόμοια ποσοστά, κοντά στο 20%, οι τομείς του περιβάλλοντος / της αειφορίας (20% των οργανώσεων), των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (19%), της αναπτυξιακής δράσης (19%), και των τεχνών και του πολιτισμού (19%). Σημειώνουμε εδώ ότι τα στοιχεία των ερευνών HIGGS και Ιδρ. Μποδοσάκη-IOBE δεν ταυτίζονται, καθώς δεν βασίζονται σε αντιπροσωπευτικά δείγματα.

Αναφορικά με τις παροχές και τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι οργανώσεις, η πλειονότητα – πάνω από 6 στις 10 – προσφέρουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες, όπως, για παράδειγμα, εκπαιδευτικά προγράμματα και σεμινάρια. Επιπλέον, σημαντικά ποσοστά (άνω του 30%) συγκεντρώνουν οι δράσεις ενδυνάμωσης, οι δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, οι υπηρεσίες ψυχοθεραπευτικής και ψυχιατρικής υποστήριξης, και άλλου τύπου συμβουλευτικές υπηρεσίες. Άλλες οργανώσεις δραστηριοποιούνται στην παροχή αγαθών όπως η στέγαση, η σίτιση και τα φάρμακα, ή ακόμα και στην παροχή νομικών υπηρεσιών.

Διάγραμμα 2.2: Τομείς δραστηριοποίησης των ΟΚοιΠ
Πηγή: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου & HIGGS (2020)

⁵ Η έρευνα βασίστηκε στην αναζήτηση στοιχείων στο διαδίκτυο και σε απαντήσεις σε ερωτηματολόγια.

Διάγραμμα 2.3: Συμμετοχή των ΟΚοιΠ σε θεματικές δράσεις, και παροχές που προσφέρουν. Πηγή: Ίδρυμα Μποδοσάκη & IOBE, 2023. Σημείωση: Στοιχεία για τις θεματικές δράσεις των ΟΚοιΠ και για τις παροχές και υπηρεσίες που προσφέρουν ήταν διαθέσιμα για 404 και 164 οργανώσεις αντίστοιχα. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από δημοσίως διαθέσιμες πηγές (ιστοσελίδες, σελίδες σε κοινωνικά δίκτυα, μητρώα κ.ά.) και από απαντήσεις σε ερωτηματολόγια.

2.3.3 Γεωγραφική κατανομή

Σύμφωνα με την έρευνα του Ίδρυματος Μποδοσάκη και του IOBE (2023), από τις 376 οργανώσεις της ΚτΠ για τις οποίες υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία, περίπου 2 στις 3 εδρεύουν στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας (68,1%) και λίγο λιγότερες από μια στις δέκα (9,6%) εδρεύουν στη Θεσσαλονίκη. Αντίστοιχα είναι και τα στοιχεία όσον αφορά στη γεωγραφική κατανομή των καταγεγραμμένων ενεργών οργανώσεων στο πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ II, με τη συντριπτική πλειονότητα να έχει έδρα την Αθήνα (652 οργανώσεις ή 75% του συνόλου των ΜΚΟ) (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου & HIGGS, 2020). Δεύτερη με πολύ μεγάλη διαφορά έρχεται η Θεσσαλονίκη (7%), και ακολουθεί η Αχαΐα (4%), ενώ ο αριθμός των οργανώσεων στα υπόλοιπα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας είναι πολύ μικρός.

Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι η τοποθεσία της έδρας δεν καθορίζει πλήρως τη γεωγραφική εμβέλεια της δράσης της οργάνωσης, αφού μπορεί να δραστηριοποιείται σε πάνω από μία περιφέρειες (ενδεικτικά, Ίδρυμα Μποδοσάκη & IOBE, 2023, σ. 21). Σε αντίστοιχα συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του Σωματίου HIGGS (2020), όπου η πλειονότητα των οργανώσεων που συμμετείχαν στην αξιολόγηση δραστηριοποιούνταν σε εθνικό επίπεδο (54%).

2.3.4 Προσωπικό και εθελοντές

Κατά τα τρία χρόνια στα οποία το πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ II συγκέντρωνε στοιχεία για το προσωπικό των ΟΚοιΠ, δεν φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές διακυμάνσεις ως προς την αριθμητική εξέλιξη του έμμισθου προσωπικού μερικής και πλήρους απασχόλησης, καθώς και των περιστασιακών συνεργατών (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου & HIGGS, 2020). Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του Ίδρυματος Μποδοσάκη και του IOBE (2023), το 70% των οργανώσεων για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία απασχολεί λιγότερους από 20 εργαζομένους. Επίσης, το 12% των οργανώσεων του συγκεκριμένου δείγματος έχει την απασχόληση της κλίμακας μεσαίων επιχειρήσεων (50 με 250 άτομα), ενώ το 3% την απασχόληση της κλίμακας μεγάλων επιχειρήσεων (πάνω από 250 εργαζομένους), γεγονός που υποδεικνύει ότι αρκετές ΟΚοιΠ είναι μεγάλοι και σύνθετοι οργανισμοί.

Από την άλλη μεριά, οι αριθμοί των εθελοντών είναι πολλαπλάσιοι των μισθωτών εργαζομένων στις ΟΚοιΠ. Μάλιστα, παρουσιάζεται μια μικρή αλλά σταθερή αυξητική τάση για τα χρόνια αναφοράς (2018-2020), κυρίως όσον αφορά τους περιστασιακούς εθελοντές. Η πλειοψηφία των εθελοντών δραστηριοποιείται στο πεδίο του περιβάλλοντος και της πολιτικής προστασίας, ενώ η οργάνωση με τον μεγαλύτερο αριθμό τακτικών εθελοντών είναι το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, με σχεδόν 20.000 εθελοντές κατά μέσο όρο τον χρόνο. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι τα ιδρύματα προηγούνται τόσο των σωματείων όσο και των ΑΜΚΕ ως προς τους εθελοντές που κινητοποιούν.

2.4 ΔΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΚΤΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η δημόσια σφαίρα στην Ελλάδα είναι αρκετά ζωντανή, με έντονη συνδικαλιστική και πολιτική δράση αναπτυγμένη σε χώρους εργασίας και εκπαίδευσης. Αντίθετα, η Κοινωνία των Πολιτών χαρακτηρίζεται ασθενέστερη σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη, αλλά ακόμα και με άλλες χώρες του Νότου της ΕΕ, με βάση μια σειρά δεικτών όπως η συμμετοχή πολιτών σε εθελοντικές δράσεις, η προσφορά δωρεών και το επίπεδο εμπιστοσύνης προς φιλανθρωπικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις. Παράλληλα, παραμένει ισχυρός ο ρόλος της εκκλησίας και των άτυπων ομάδων, η δράση των οποίων ενισχύθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια και στον απόηχο της δημοσιονομικής κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας. Η απουσία ενός συλλογικού οργάνου εκπροσώπησης των ΟΚοιΠ σε δευτεροβάθμιο ή τριτοβάθμιο επίπεδο περιορίζει τη δύναμη της ΚτΠ στη διαμόρφωση θέσεων και δημόσιων πολιτικών στην Ελλάδα. Αντίθετα, στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας συγκαταλέγεται ο εύπορος απόδημος ελληνισμός, που θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί υπό τις κατάλληλες συνθήκες στην κατεύθυνση στήριξης της ανάπτυξης της ΚτΠ στη χώρα, όπως έχει κάνει κατά καιρούς και στο παρελθόν. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται σχετικά στοιχεία από τη βιβλιογραφία και αναφέρονται ιστορικοί και κοινωνικοί παράγοντες για τη χαμηλή ανάπτυξη της ΚτΠ στη χώρα.

2.4.1 Ιστορική κληρονομιά

Ομάδες της ΚτΠ διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάταξη και ισχυροποίηση του ελληνικού έθνους τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα αλλά και αργότερα. Διάφορες τάσεις της κοινωνίας (συντηρητικές, προοδευτικές) διαμορφώθηκαν σε οργανωμένες ομάδες με ποικίλους στόχους (εκπαιδευτικούς, πολιτιστικούς, εθνικιστικούς, φιλανθρωπικούς, θρησκευτικούς). Την ίδια περίοδο, η κοινωνία σημείωσε μια πρώιμη κοινοβουλευτική ανάπτυξη, ενώ η βιομηχανοποίησή της καθυστέρωσε (Μουζέλης, 1993).

Ο σχηματισμός και η δραστηριότητα της ΚτΠ ατόνησε στη συνέχεια, ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις αλλά και ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερα ταραχώδους ιστορίας της Ελλάδας έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970 (εθνικός διχασμός, πόλεμοι, εμφύλιος, δικτατορίες). Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, διεθνώς σχηματίζονται οι γνωστές σήμερα μεγάλες οργανώσεις της ΚτΠ, όπως Oxfam (το 1942), Amnesty International, WWF (το 1961), Médecins Sans Frontières, Greenpeace (το 1971) και ActionAid (το 1972). Στην Ελλάδα, η σύγχρονη ΚτΠ αναπτύχθηκε με σημαντική καθυστέρηση (κυρίως μετά το 1990), θεμελιωμένη στα κοινωνικά χαρακτηριστικά της περιόδου της μεταπολίτευσης, υιοθετώντας τις παθογένειες που παρατηρούμε έως και σήμερα, οι οποίες παρουσιάζονται στη συνέχεια.

2.4.2 Χαμηλή κοινωνική συμμετοχή και εμπιστοσύνη

Η σχέση της κοινωνίας με την Κοινωνία των Πολιτών παραμένει σχετικά ανώριμη, αρκετά καχύποπτη, ιδιαίτερα ξένη και βαθιά συναισθηματική, όπως αποτυπώνει πληθώρα ερευνών. Αν και αποσπασματικά παρατηρείται συμμετοχή σε μεμονωμένες δράσεις, οι Έλληνες δεν έχουν εμπιστοσύνη στις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών και δεν συμμετέχουν σε αυτή, τουλάχιστον στη συστημική της μορφή που αποτυπώνεται σε έρευνες. Σε αυτή την κατεύθυνση συνηγορεί και η έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης στα σχολεία για την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά (active citizenship - Huliaras, 2020).

Ειδικότερα, στο World Giving Index (2023), που μετρά ποσοστά συμμετοχής – φιλανθρωπίας και εθελοντισμού – η Ελλάδα είναι τέταρτη από το τέλος, σε σύνολο 142 χωρών. Ωστόσο, ενθαρρυντικά στοιχεία προσφέρει πρόσφατη έρευνα του Ευρωβαρομέτρου, στην οποία οι νέοι άνθρωποι (ηλικίας 15-30 ετών) εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε οργανώσεις σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ειδικότερα, το 23% των ερωτηθέντων νέων στην Ελλάδα, έναντι 17% στην ΕΕ, δήλωσαν ότι συμμετείχαν το τελευταίο δωδεκάμηνο σε δράσεις εθελοντικών οργανώσεων. Υψηλότερα είναι τα ποσοστά και στη συμμετοχή σε τομεακές οργανώσεις – 16% έναντι 15% συμμετοχή σε πολιτιστικές οργανώσεις, 11% έναντι 10% σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, 13% έναντι 10% σε αναπτυξιακές οργανώσεις και 12% έναντι 8% σε οποιαδήποτε άλλη οργάνωση νεολαίας ή ΜΚΟ (Eurobarometer, 2024).

Σχετικά με την εμπιστοσύνη στις οργανώσεις στον συνολικό πληθυσμό, στην έρευνα World Values Survey (Κονιόρδος, 2018), μόλις το 48,4% των ερωτηθέντων στην Ελλάδα έδωσε θετική απάντηση στην ερώτηση εάν εμπιστεύονται τις φιλανθρωπικές οργανώσεις. Με βάση το συγκεκριμένο ποσοστό, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 37η θέση ανάμεσα σε 54 χώρες.

Σχετικά χαμηλή στην Ελλάδα, σε σύγκριση με άλλες χώρες, είναι η εμπιστοσύνη στο περιβαλλοντικό κίνημα. Ειδικότερα, το ποσοστό θετικών απαντήσεων στη συγκεκριμένη ερώτηση περιορίζεται σε 45,5% στην Ελλάδα. Με βάση τον συγκεκριμένο δείκτη, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 58η θέση ανάμεσα σε 80 χώρες.

Στην έρευνα του IOBE για το Ίδρυμα Μποδοσάκη (2023), το 71,4% του δείγματος δήλωσε ότι δεν του ήταν καν γνώριμη η έννοια της Κοινωνίας των Πολιτών, ενώ τρεις στους τέσσερις πολίτες (75,9%) δηλώνουν ότι το τελευταίο δωδεκάμηνο απέχουν από τέτοιους είδους δράσεις, τόσο δράσεις οργανώσεων όσο και άτυπες εθελοντικές πρωτοβουλίες. Στην τελευταία έρευνα δε της διαΝΕΟσις (2024), η κοινωνική εμπιστοσύνη στις ΜΚΟ είναι στο χαμηλότερο επίπεδο από 22 θεσμούς, με λιγότερο από το 10% του πληθυσμού να δηλώνει εμπιστοσύνη στον χώρο.

2.4.3 Χαμηλή διάδραση με την κοινωνία

Οι οργανώσεις της ΚτΠ στην Ελλάδα (όπως και σε άλλες χώρες της ΕΕ) τείνουν να δίνουν έμφαση στην άντληση χρηματοδότησης από θεσμικούς φορείς (εθνικούς και κοινοτικούς δημόσιους πόρους) και φιλανθρωπικά ιδρύματα. Ελλιπείς φορολογικές και φοροεισπρακτικές διευκολύνσεις περιορίζουν τον ρόλο που μπορούν να έχουν οι δωρεές πολιτών στη χρηματοδότηση των οργανώσεων. Η υψηλή εξάρτηση της ΚτΠ από κρατικές και ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις έχει ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, τη χαμηλή επένδυση των οργανώσεων στην ανάπτυξη της σχέσης τους με την κοινωνία (Huliaras, 2020).

Στην έρευνα του IOBE για το Ίδρυμα Μποδοσάκη (2023), το 69,5% των εσόδων των οργανώσεων προήλθε από θεσμικούς φορείς, ενώ ιδιαίτερα χαμηλό είναι το ποσοστό των εσόδων που προέρχεται από εισφορές υποστηρικτών (5,5%). Τα αποτελέσματα είναι συμβατά με τα ευρήματα του προγράμματος ΘΑΛΗΣ II (2022), στο οποίο το ποσοστό της χρηματοδότησης των οργανώσεων που προήλθε από θεσμικούς φορείς (διεθνή προγράμματα, ΕΣΠΑ, κρατικές πηγές και τοπική αυτοδιοίκηση) υπολογίζεται σε 58,8% (41,9% από διεθνή προγράμματα, 13,3% από κρατικές πηγές, 3,0% από ΕΣΠΑ και 0,6% από τοπική αυτοδιοίκηση) και μόνο το 13,8% καταγράφεται να προέρχεται από μέλη και υποστηρικτές. Για σύγκριση, το ποσοστό εσόδων από θεσμικούς φορείς που έχουν λάβει οργανώσεις της ΚτΠ σε δείγμα 42 χωρών την περίοδο 1995-2011 υπολογίζεται κατά μέσο όρο σε 34,7%, ενώ το 14,7% προέρχεται από ιδιωτικές επιχορηγήσεις, δώρα και δωρεές, και το 50,6% από εισφορές μελών, εμπορική δραστηριότητα και έσοδα από επενδύσεις και περιουσία (Salamon et al., 2017).

2.4.4 Διαφάνεια και διαδικασίες εσωτερικής λειτουργίας

Σημαντικοί παράγοντες για την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης και για ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στην ΚτΠ είναι η διαφάνεια, ο εξωτερικός έλεγχος των οικονομικών και ο εσωτερικός έλεγχος για την τήρηση διαδικασιών ορθής διαχείρισης προμηθειών, προσωπικών δεδομένων και άλλων πτυχών λειτουργίας των οργανώσεων.

Από την έρευνα ΘΑΛΗΣ II του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του HIGGS (2020), προκύπτει πως οι περισσότερες οργανώσεις που συμμετείχαν στην έρευνα (78%

του δείγματος) έχουν αναρτήσει το καταστατικό ίδρυσής τους στην επίσημη ιστοσελίδα τους. Μικρότερο είναι το ποσοστό οργανώσεων (55%) που αναρτούν τους ισολογισμούς τους στην ιστοσελίδα τους. Μόλις 32% των οργανώσεων δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν ορκωτούς λογιστές για την πιστοποίηση των οικονομικών στοιχείων τους. Σχετικά χαμηλό (39%) είναι και το ποσοστό των οργανώσεων που δημοσιεύουν εκθέσεις αξιολόγησης των δράσεών τους.

Υψηλότερη διαφάνεια καταγράφεται όσον αφορά τη δημοσίευση των προσώπων που συμμετέχουν στη διοίκηση και τη διαχείριση τους. Ειδικότερα, το 91% των οργανώσεων δήλωσε ότι δημοσιεύει τα ονόματα του διοικητικού συμβουλίου στην ιστοσελίδα της οργάνωσης, ενώ το ποσοστό οργανώσεων που δημοσιεύουν στοιχεία για την ομάδα διαχείρισης ανέρχεται σε 74%.

Τέλος, το 57% των οργανώσεων έχει διαμορφώσει πολιτική διαχείρισης προσωπικών δεδομένων, για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση με το σχετικό νομικό πλαίσιο (GDPR). Χαμηλότερο είναι το ποσοστό των οργανώσεων (44%) που έχουν διαμορφώσει διαδικασίες προμηθειών.

2.4.5 Άτυπες ΟΚοιΠ και δίκτυα χωρίς νομική μορφή

Ως προς το μη τυπικό, μη δηλωμένο στις κρατικές αρχές σκέλος της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα, υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία από έρευνες που έλαβαν χώρα την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Αυτό το σκέλος της ΚτΠ αφορά άτυπες οργανώσεις και δίκτυα χωρίς νομική μορφή. Ήδη από το 2010 τεκμηριώνεται η ανάδυση άτυπων ομάδων πολιτών που δραστηριοποιούνταν στον τομέα της κοινωνικής αλληλεγγύης και ιδιαίτερα στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας και της εκπαίδευσης, ως απάντηση στην υποχώρηση της κρατικά παρεχόμενης κοινωνικής προστασίας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης (Σωτηρόπουλος, 2017· Sotiropoulos & Bourikos, 2014· Μπουρίκος, 2013· Καβουλάκος & Γριτζάς, 2015).

Οι ομάδες αυτές είχαν τη μορφή κοινωνικών δικτύων ή εθελοντικών συσσωματώσεων που δραστηριοποιούνταν σε τοπικό επίπεδο και χαρακτηρίζονταν τόσο από τη γεωγραφική τους διάχυση σε όλη την επικράτεια της χώρας, όσο και από το διαφοροποιημένο φάσμα των υπηρεσιών που προσέφεραν. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Σωτηρόπουλο (2014), οι δράσεις αυτές μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις κατηγορίες:⁶

- 1. Ανταλλαγές ρούχων, τροφίμων και υπηρεσιών.** Πρόκειται για μια κατεξοχήν μορφή κοινωνικής αλληλεγγύης, η οποία το 2012 πραγματοποιούνταν σε 17 πόλεις, από τουλάχιστον 22 ανταλλακτικά δίκτυα. Ενδεικτικά, τέτοιου είδους ανταλλακτικές δραστηριότητες λάμβαναν χώρα σε μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Αθήνα, ο Πειραιάς, η Πάτρα, ο Βόλος, αλλά και μικρότερες περιοχές της περιφέρειας όπως χωριά της Κρήτης, της Καλύμνου, της Λέσβου, της Εύβοιας, της Ευρυτανίας και της Ροδόπης.
- 2. Διανομή τροφίμων, γευμάτων και υπηρεσιών.** Εδώ, πρωταγωνιστικό ρόλο είχαν άτυπες οργανώσεις στις γειτονιές πόλεων και τις ενορίες εκκλησιών. Δραστηριοποιήθηκε την ίδια περίοδο και η Αρχιεπισκοπή Αθηνών, η οποία προσέφερε

⁶ Τα πρωτογενή εμπειρικά στοιχεία προέρχονται από εμπειρική έρευνα που έλαβε χώρα στο ερευνητικό ίδρυμα ΕΛΙΑΜΕΠ το διάστημα 2012-2013, μέρος της οποίας υποστηρίχθηκε από το Ίδρυμα Κόνραντ Αντενάουερ.

δωρεάν γεύματα σε αστέγους και άλλους έχοντες ανάγκη σε καθημερινή βάση. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν νέα, άτυπα δίκτυα στον τομέα της επισιτιστικής επισφάλειας με διττή δράση: ορισμένα εστίασαν στην (ανα)διανομή τροφίμων και περισσευούμενων γευμάτων από εστιατόρια και εταιρείες catering σε νοικοκυριά που τα είχαν ανάγκη, ενώ άλλα πήραν τη μορφή δικτύων αγορών «χωρίς μεσάζοντες». Τα πρώτα δραστηριοποιήθηκαν κυρίως στην Αττική, ενώ τα δεύτερα λειτούργησαν κυρίως στην περιφέρεια, συνδέοντας απευθείας τους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων με τους καταναλωτές. Ίσως το πιο γνωστό τέτοιο δίκτυο ήταν το «κίνημα της πατάτας» με έδρα την Κατερίνη.

- 3. Παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.** Παράλληλα με τη δράση διεθνών ιατρικών οργανώσεων, κάποιες από τις οποίες ξεκίνησαν να απευθύνονται και σε Έλληνες πολίτες από το 2010, δημιουργήθηκαν κοινωνικά ιατρεία και κοινωνικά φαρμακεία από μικρές ομάδες ιατρών, νοσηλευτών και φαρμακοποιών, καθώς και απλών πολιτών που παρείχαν διοικητική υποστήριξη. Συχνά τα εγχειρήματα αυτά συνέπραξαν με ή υποστηρίχθηκαν από τους κατά τόπους δήμους, που τους παραχώρησαν κτίρια προκειμένου να στεγαστούν. Το 2012 λειτουργούσαν 33 κοινωνικά ιατρεία σε 22 πόλεις και, αντίστοιχα, κοινωνικά φαρμακεία σε 14 πόλεις.⁷
- 4. Παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών και κοινοτική εργασία.** Ομάδες εκπαιδευτικών και γονέων δημιούργησαν τα λεγόμενα «κοινωνικά φροντιστήρια», όπου εκπαιδευτικοί προσέφεραν δωρεάν μαθήματα σε τοπική βάση, σε μαθητές οικογενειών που δεν μπορούσαν να πληρώσουν δίδακτρα για φροντιστήρια, ιδίως όσον αφορά στην προετοιμασία για τις πανελλήνιες εξετάσεις. Ακόμα, σε διάφορες γειτονιές δημιουργήθηκαν «τράπεζες χρόνου», με βάση τις οποίες πολίτες διέθεταν τον χρόνο τους για την εξυπηρέτηση συμπολιτών τους ως προς την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών. Την ίδια στιγμή, στο κέντρο διαφόρων πόλεων δημιουργήθηκαν ομάδες εθελοντών που αφοσιώθηκαν στον καθαρισμό, την ανακύκλωση, την ανακαίνιση δημόσιων χώρων και τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Τέλος, οργανώθηκαν εγχειρήματα αλληλεγγύης μεταξύ των πολιτών έναντι περιστατικών διαφθοράς υπαλλήλων του κράτους ή έναντι επαγγελματιών (π.χ. γιατρών), τα οποία στηρίχθηκαν στην ηλεκτρονική επικοινωνία και καταγραφή στοιχείων και καταγγελιών για διαφθορά, μέσω ιστοσελίδων.

Οι Έλληνες πολίτες κινητοποιήθηκαν επίσης στην προσφυγική κρίση την περίοδο 2015-2016, οπότε και κορυφώθηκαν οι προσφυγικές ροές στην Ελλάδα. Το διάστημα αυτό, σημειώθηκε έξαρση της εθελοντικής συμμετοχής και προσφοράς τόσο αγαθών όσο και χρόνου, η οποία έλαβε χώρα κυρίως μέσω άτυπων οργανωτικών δομών.

2.4.6 Κοινωνιολογικές εξηγήσεις

Οι παραπάνω αδυναμίες της ΚτΠ σχετίζονται στενά με ρυθμιστικές ελλείψεις, καθώς και με διαχρονικά κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά. Ειδικότερα, χαρακτηριστική για την ελληνική κοινωνία είναι η ισχυρή εξουσία των πολιτικών κομμάτων στην κοινωνική πρόνοια και την κοινωνική ζωή εν γένει (Μουζέλης, 1993). Ειδικά κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης, η προσπάθεια επίτευξης κοινωνικών αποτελεσμάτων και ο ακτιβισμός διοχετεύονται στην κοινωνία μέσα από κομματικούς μηχανισμούς. Η διάδοση των πελατειακών σχέσεων κράτους – κοινωνίας (clientelism) είναι εξαιρετικά ισχυρή (Sotiropoulos, 2020).

⁷ Τα στοιχεία είναι διαθέσιμα στο Μπουρίκος, 2013.

Σε αυτό το περιβάλλον, η ΚτΠ αναπτύχθηκε μετά το 1990 στον χώρο που δεν καταλαμβάνεται από τη δράση των πολιτικών κομμάτων. Προωθήθηκε ένα μοντέλο βιωσιμότητας για την ΚτΠ, στηριζόμενο στις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, που δεν προτεραιοποιεί τη διάδραση με την κοινωνία. Η εξάρτηση από το κράτος και οι πελατειακές σχέσεις κράτους – κοινωνίας εντείνουν την δυσπιστία της κοινωνίας προς την ΚτΠ.

Το υπόδειγμα της ΚτΠ που έχει αναπτυχθεί στην Ελλάδα μπορεί να καταταχθεί ως μεσογειακού τύπου με βάση την ταξινόμηση του Vallely (2020). Στο συγκεκριμένο κοινωνικό υπόδειγμα, ο ρόλος της ΚτΠ είναι περιορισμένος, ενώ έντονη είναι η παρουσία της εκκλησίας, η οποία απολαμβάνει αυξημένης κοινωνικής εμπιστοσύνης. Αντίθετα, χαμηλή είναι η εμπιστοσύνη στους θεσμούς και τους πολιτικούς. Σε χαμηλά επίπεδα (και χρονικά αργοπορημένη ανάπτυξη) κινείται το κοινωνικό κράτος, πέραν της παροχής συντάξεων.

Στο μεσογειακό υπόδειγμα της ΚτΠ, το πολιτικό σύστημα δέχεται ισχυρές πιέσεις να χειραγωγή την ΚτΠ και τα εθελοντικά κινήματα και να επεμβαίνει στη λειτουργία τους. Η προσπάθεια ελέγχου της ΚτΠ από το κράτος διαφαίνεται ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που η ΚτΠ προσπαθεί να εποπτεύει και να αξιολογεί τη λειτουργία του κράτους, με το πολιτικό σύστημα να μην αποδέχεται τον συγκεκριμένο ρόλο της ΚτΠ. Ως αποτέλεσμα, η στρατηγική των οργανώσεων επικεντρώνεται στην παροχή υπηρεσιών, αποφεύγοντας τη συνηγορία, την αξιολόγηση πολιτικών και την εποπτεία του κράτους.

Αντίθετα, σε αγγλοσαξονικά/φιλελεύθερα υποδείγματα (όπως στις ΗΠΑ), όπου οι κρατικές δαπάνες για κοινωνική πρόνοια είναι σχετικά περιορισμένες, ενώ αυξημένη είναι η σημασία της ιδιωτικής φιλανθρωπίας, ο βοηθητικός ρόλος της ΚτΠ ως ενός εποπτικού και συμπληρωματικού του κράτους τομέα αναγνωρίζεται ευρέως. Ισχυρός είναι ο ρόλος της ΚτΠ και στα κορπορατιστικά υποδείγματα της Κεντρικής Ευρώπης (π.χ. στη Γερμανία και τη Γαλλία), όπου έχουν αναπτυχθεί ισχυρές συνεργασίες μεταξύ της πολιτείας και της ΚτΠ στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Η καλή συνεργασία της ΚτΠ με την πολιτεία σε αυτά τα υποδείγματα επιτρέπει την ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών αρχικά σε δοκιμαστική μορφή εντός της ΚτΠ, πριν από την επέκτασή τους ως δοκιμασμένων λύσεων σε μεγάλη κλίμακα με δημόσιους πόρους στο σύνολο της κοινωνίας. Αντίθετα, στα σοσιαλδημοκρατικά υποδείγματα της Βόρειας Ευρώπης (π.χ. Σουηδία, Δανία, Νορβηγία), όπου οι κρατικές δαπάνες για κοινωνική πρόνοια είναι ιδιαίτερα υψηλές, η ΚτΠ τείνει να επικεντρώνεται σε δράσεις συνηγορίας και ασχολείται λιγότερο με την παροχή υπηρεσιών.

Μια επιπλέον κοινωνιολογική εξήγηση για τις αδυναμίες ενεργοποίησης του κοινωνικού αλτρουισμού στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, σχετίζεται με κάποια κολεκτιβιστικά χαρακτηριστικά της. Ειδικότερα, πρόσφατη κοινωνιολογική έρευνα με δεδομένα για 152 χώρες υποδεικνύει ότι πιο ατομικιστικές κοινωνίες, όπως οι ΗΠΑ και η Ολλανδία, τείνουν να έχουν υψηλότερους δείκτες αλτρουισμού, σε σύγκριση με πιο κολεκτιβιστικές κοινωνίες, όπως η Κροατία, η Κίνα και η Ελλάδα (Roads et al, 2021). Οι άνθρωποι σε πιο ατομικιστικές χώρες τείνουν να δωρίζουν περισσότερα χρήματα, περισσότερο αίμα, περισσότερο μυελό των οστών και περισσότερα όργανα, και να βοηθούν άλλους που έχουν ανάγκη.

Στις πιθανές κοινωνιολογικές εξηγήσεις αυτής της διαφοράς υπέρ των ατομικιστικών κοινωνιών αναφέρονται στην έρευνα τα υψηλότερα επίπεδα ευημερίας και ικανοποίησης προσωπικών στόχων ζωής, η αυξημένη ελευθερία στα άτομα να επιδιώκουν στόχους που οι ίδιοι βρίσκουν σημαντικούς, και μια πιο οικουμενική προοπτική που εστιάζεται στα ατομικά δικαιώματα και την ευημερία και μειώνει τη σημασία της ομάδας και του διχασμού. Αντίθετα, στις κολεκτιβιστικές κοινωνίες είναι εντονότερες οι διαφορές μεταξύ του «εμείς» και του «αυτοί», οι οποίες διαβρώνουν τη γενναιοδωρία προς πολίτες που βρίσκονται εκτός του κύκλου στον οποίο ανήκει ένα άτομο.

2.5 ΣΥΝΟΨΗ

Η χαρτογράφηση της ΚτΠ στην Ελλάδα έρχεται αντιμέτωπη με σημαντικές δυσκολίες που σχετίζονται με ελλιπή καταγραφή των ενεργών οργανώσεων και των δράσεων. Τα θεματικά μητρώα της ΚτΠ έχουν περιορισμένη εμβέλεια, ενώ τα κεντρικά μητρώα δεν έχουν ακόμα προσφέρει τα ζητούμενα δεδομένα. Από δευτερογενείς πηγές προκύπτει ότι, αφαιρώντας τοπικά σωματεία και αθλητικούς συλλόγους, οι μεγαλύτερες κατηγορίες οργανώσεων της ΚτΠ αφορούν τις τέχνες και τον πολιτισμό, την εκπαίδευση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική πρόνοια και φροντίδα.

Από τις ίδιες πηγές, προκύπτει επίσης ότι η γεωγραφική διασπορά των οργανώσεων της ΚτΠ είναι μικρή. Η ΚτΠ πολιτών στην Ελλάδα είναι Αθηνοκεντρική, παρότι υπάρχει δυναμισμός οργανώσεων και σε λίγες άλλες μεγάλες πόλεις.

Οι οργανώσεις της ΚτΠ έχουν σχετικά μικρό μέγεθος σε ό,τι αφορά το έμμισθο προσωπικό (λιγότερα από 20 άτομα) και τους εθελοντές τους. Υπάρχουν λίγες εξαιρέσεις μεγαλύτερων οργανώσεων με πολλούς εθελοντές. Επίσης, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, αναδείχτηκε η τάση της δικτύωσης των πολιτών σε άτυπες ομάδες οι οποίες δραστηριοποιήθηκαν κυρίως στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας.

Τέλος, τα στοιχεία από διεθνείς έρευνες δείχνουν ένα ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο εμπιστοσύνης αλλά και διάδρασης της κοινωνίας με την ΚτΠ. Η χαμηλή διάδραση αναδεικνύεται και από τις δύο πλευρές της εξίσωσης – από τη μία πλευρά, οι πολίτες έχουν σχετικά χαμηλή συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις και στήριξη οργανώσεων, και από την άλλη, οι οργανώσεις έχουν σχετικά χαμηλό ποσοστό εσόδων από δωρεές πολιτών.

Για τη σχετικά χαμηλή ανάπτυξη της ΚτΠ στην Ελλάδα υπάρχουν θεσμικοί, ιστορικοί και κοινωνιολογικοί λόγοι. Ο τομέας στη σύγχρονη μορφή του αναπτύχθηκε με καθυστέρηση στην Ελλάδα λόγω ιστορικής συγκυρίας, επικεντρωμένος στην παροχή υπηρεσιών πρόνοιας που δεν καλύπτονται επαρκώς από το κράτος και σε κοινωνικά θέματα που δεν καλύπτουν επαρκώς οι κρατικοί μηχανισμοί. Η σημαντική εξάρτηση μερικών ΟΚοιΠ από δημόσιους πόρους και η επικράτηση πελατειακών σχέσεων κράτους – ευρύτερης κοινωνίας ενισχύουν το κλίμα δυσπιστίας απέναντι στην ΚτΠ. Ο σημαντικός ρόλος της ΚτΠ στην προαγωγή και εμβάθυνση των δημοκρατικών

θεσμών και διαδικασιών μέσα από συνηγορία, διαβούλευση πολιτικών και εποπτεία των κρατικών λειτουργιών δεν αναγνωρίζεται επαρκώς, όπως συμβαίνει και σε άλλες κοινωνίες μεσογειακού τύπου.

Τα προβλήματα της ΚτΠ έχουν βαθιές ιστορικές και κοινωνιολογικές ρίζες. Ωστόσο, με τις κατάλληλες ρυθμιστικές αλλαγές στο νομικό και φορολογικό πλαίσιο, καθώς και με αλλαγές στη λειτουργία της ΚτΠ που προέρχονται από τις ίδιες τις οργανώσεις, υιοθετώντας καλές πρακτικές από τη διεθνή και εγχώρια εμπειρία, ο ρόλος και η σημασία της ΚτΠ για τη χώρα μπορούν να ενισχυθούν σημαντικά. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται καλές πρακτικές και προτεινόμενες αλλαγές για ενίσχυση και βελτίωση της ΚτΠ στην Ελλάδα, μια κατεύθυνση αλλαγής που είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μια συγκυρία υποχώρησης δημοκρατικών θεσμών και λειτουργιών διεθνώς.

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Υφίστανται σημαντικές **δυσκολίες στην καταγραφή** των βασικών μεγεθών της ΚτΠ στην Ελλάδα, καθώς τηρούνται πολλά μητρώα σε διάφορα υπουργεία, ενώ η Δημόσια Βάση Δεδομένων των ΟΚοιΠ του Υπουργείου Εσωτερικών δεν είναι πλήρης ούτε επικαιροποιημένη.
- Ανάλογα με τον ορισμό της ΚτΠ και την πηγή δεδομένων, η εκτίμηση για τον **αριθμό οργανώσεων στην Ελλάδα** κυμαίνεται από λιγότερες από 1.000 σε **περισσότερες από 6.200**.
- Βασικότεροι τομείς δραστηριοποίησης είναι η **κοινωνική πρόνοια και ένταξη, η εκπαίδευση και η υγεία**, ενώ αξιoσημείωτος αριθμός οργανώσεων συμμετέχουν σε δράσεις για **το περιβάλλον, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον πολιτισμό**.
- Η συντριπτική πλειονότητα των οργανώσεων έχει **έδρα την Αθήνα**, ωστόσο πολλές από αυτές τις οργανώσεις δραστηριοποιούνται σε εθνικό επίπεδο.
- Η συμμετοχή πολιτών σε εθελοντικές δράσεις, η προσφορά δωρεών και το **επίπεδο εμπιστοσύνης** προς φιλανθρωπικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις βρίσκονται σε ιδιαίτερα **χαμηλά** επίπεδα στην Ελλάδα.
- Έμφαση στην **άντληση χρηματοδότησης από θεσμικούς φορείς** (εθνικοί και κοινοτικοί δημόσιοι πόροι) και φιλανθρωπικά ιδρύματα.
- Τα προβλήματα της ΚτΠ έχουν **βαθιές ιστορικές και κοινωνιολογικές ρίζες**, ωστόσο, με τις αλλαγές στο ρυθμιστικό πλαίσιο και στο υπόδειγμα λειτουργίας της ΚτΠ, ο **ρόλος και η σημασία της ΚτΠ για τη χώρα** μπορούν να ενισχυθούν σημαντικά.

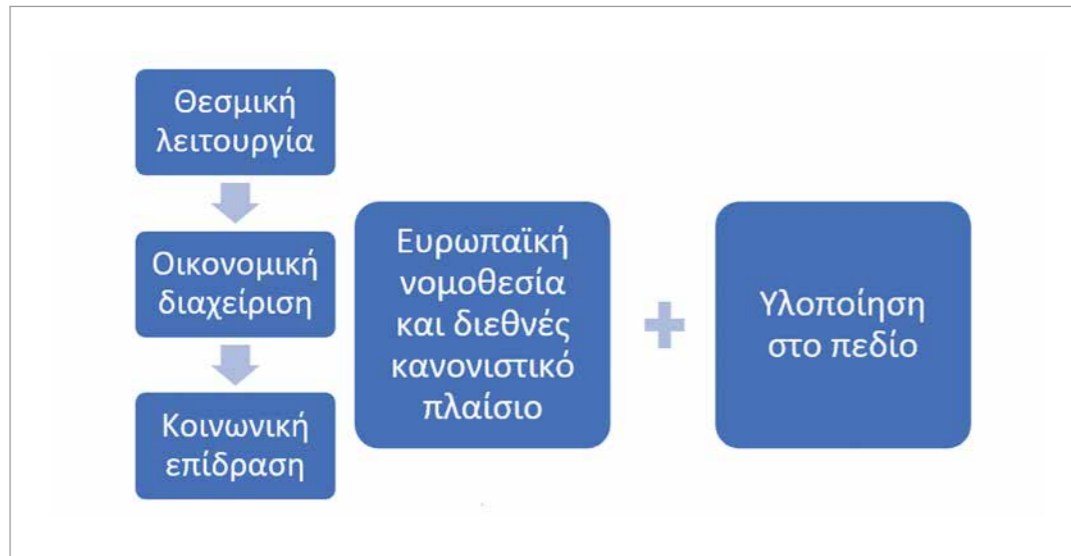

3. ΒΕΛΤΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΕΕ ΚΑΙ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να αναδείξει βέλτιστες και χρήσιμες πρακτικές για τη λειτουργία της ΚτΠ και τη διάδρασή της με άλλους χώρους, ώστε να βοηθήσει στη διαμόρφωση προτάσεων βελτίωσης σε ένα λογικό πλαίσιο για τα δεδομένα της χώρας μας. Οι καλές πρακτικές αναδεικνύονται σε τρία επίπεδα και δύο διαστάσεις (Διάγραμμα 3.1). Ειδικότερα, εξετάζονται πρακτικές ως προς τη θεσμική λειτουργία, την οικονομική διαχείριση και την κοινωνική επίδραση της ΚτΠ, που αφορούν τόσο τη νομοθεσία και το κανονιστικό πλαίσιο στην Ευρώπη και διεθνώς, όσο και την υλοποίησή τους στο πεδίο.

Διάγραμμα 3.1: Επίπεδα και διαστάσεις των καλών πρακτικών

Οι καλές πρακτικές έχουν επιλεγεί με γνώμονα τα χαρακτηριστικά της ΚτΠ στην Ελλάδα και τις δυναμικές που τα έχουν διαμορφώσει, όπως περιγράφονται στο προηγούμενο κεφάλαιο του Σχεδίου. Συγκεκριμένα, η επιλογή των καλών πρακτικών έγινε με βάση τη θεματική, έτσι ώστε να είναι σχετική με τα τρία επίπεδα που εξετάζουμε (θεσμική λειτουργία, οικονομική διαχείριση, κοινωνική επίδραση), να έχει φέρει αποτελέσματα στο πεδίο εφαρμογής της, και να μπορούσε να προσαρμοστεί εξ ολοκλήρου ή εν μέρει προς εφαρμογή στην Ελλάδα. Σημειώνεται ότι για την εφαρμογή οποιασδήποτε από τις πρακτικές που αναδεικνύονται παρακάτω, απαραίτητο είναι να γίνει περαιτέρω ανάλυση και προσαρμογή.

3.2 ΘΕΣΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Το θεσμικό περιβάλλον εντός του οποίου η ΚτΠ διαδρά με κρατικούς φορείς είναι ζωτικής σημασίας για τις ΟΚοιΠ και για την επίδραση του έργου τους στην κοινωνία γενικότερα. Η ΚτΠ αποτελεί καίριο πυλώνα του δημοκρατικού συστήματος, διασφαλίζοντας μια ανοιχτή και διαφανή διακυβέρνηση και ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα της δημόσιας πολιτικής.

Οι καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν για τη βελτίωση του θεσμικού περιβάλλοντος μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες: δράσεις του κράτους για τη συμμετοχή της ΚτΠ στη διαμόρφωση πολιτικής, η εκπροσώπηση της ΚτΠ στη διαμόρφωση πολιτικών μέσα από κεντρικό φορέα εκπροσώπησης, η εμπέδωση εμπιστοσύνης μεταξύ του κράτους και της ΚτΠ, και, τέλος, η συνεργασία μεταξύ της ΚτΠ και του κράτους για την αξιοποίηση συνεργειών και δυνατοτήτων άμβλυνσης των προβλημάτων της ευρύτερης κοινωνίας.

3.2.1 Διαμόρφωση πολιτικής με την ΚτΠ – Δράσεις από την πλευρά της πολιτείας

Βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα πολιτικών σε μια δημοκρατική Πολιτεία είναι η αποδοχή τους από μια αρκετά μεγάλη μερίδα των πολιτών. Η αποδοχή ενισχύεται όταν οι πολιτικές υπόκεινται σε διαβούλευση με τους πολίτες κατά τη θέσπιση και την υλοποίησή τους. Η συμμετοχή της ΚτΠ προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα σε αυτή τη διαδικασία, καθώς οι ΟΚοιΠ συγκεντρώνουν σημαντική τεχνογνωσία στα θέματα ενδιαφέροντός τους και μπορούν να ενισχύσουν την αποδοχή των πολιτικών από πολίτες που στηρίζουν και εμπιστεύονται τις οργανώσεις.

Σε αυτή την κατεύθυνση, έχουν θεσπιστεί κανόνες και πρακτικές σε άλλες χώρες που διευκολύνουν και προάγουν τη συμμετοχή της ΚτΠ στη διαμόρφωση πολιτικής, όπως υποχρεωτικότητα της διαβούλευσης με την ΚτΠ και διάκριση της ΚτΠ από άλλες ομάδες πίεσης. Η τήρηση ενημερωμένου μητρώου ΚτΠ διευκολύνει περαιτέρω τη διαβούλευση και τη συνεργασία με το κράτος, ενώ ταυτόχρονα προάγει τη λογοδοσία και τη διαφάνεια λήψης αποφάσεων.

Υποχρεωτικότητα διαβούλευσης με την ΚτΠ στην παραγωγή δημόσιας πολιτικής

Η ΕΕ ορίζει ένα σαφές πλαίσιο μέσα στο οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να συμπεριλάβουν τις οργανώσεις της ΚτΠ στις διαβουλεύσεις λόγω των πολλαπλών διαστάσεων που προσφέρει η συμμετοχή τους στη διαμόρφωση πολιτικών. Η εφαρμογή αυτής της υποχρέωσης ποικίλει μεταξύ των χωρών μελών της ΕΕ, ωστόσο ακόμα και σε χώρες με παρόμοια χαρακτηριστικά της ΚτΠ με την Ελλάδα, όπως η Ιταλία, μπορούν να αναδειχθούν παραδείγματα άμεσης και ενεργής εμπλοκής της ΚτΠ στην παραγωγή δημόσιας πολιτικής.

Για παράδειγμα, το σχέδιο διαχείρισης των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης (NEXTGENEU) συνδιαμορφώθηκε στην Ιταλία με μέλη της ΚτΠ και κρατικών φορέων. Ο στόχος ήταν μια σφαιρική αντιμετώπιση των προκλήσεων που δημιούργησε η πανδημία με τη βέλτιστη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων.

Διάκριση μεταξύ ΚτΠ και λοιπών ομάδων πίεσης

Στη Λιθουανία, στο πεδίο των διαβουλεύσεων, η ΚτΠ απέκτησε το καθεστώς «διαμορφωτών της νομοθεσίας» (influencers of legislation) σε αντίθεση με τους ιδιωτικούς και επιχειρηματικούς δρώντες (lobbies). Η διάκριση αυτή παραπέμπει σε ειδική μεταχείριση της ΚτΠ, παρέχοντας μεγαλύτερο πλαίσιο ανοιχτού διαλόγου με πρόσβαση σε περαιτέρω πληροφόρηση. Το καθεστώς αυτό αποκτάται από τους φορείς της ΚτΠ που πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια, όπως διαφανείς οικονομικές διαδικασίες κ.ά., προάγοντας με αυτόν τον τρόπο τη λογοδοσία και τη διαφάνεια στην ΚτΠ.

Μητρώο ΚτΠ

Είναι απαραίτητο για τη λογοδοσία, τη διαφανή λήψη αποφάσεων και λειτουργία των οργανώσεων της ΚτΠ να τηρείται ενημερωμένο το μητρώο τους. Εκτός από την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των ομάδων και τη βοήθεια στην αξιολόγηση του αντίκτυπού τους, ενισχύεται έτσι η νομική συμμόρφωση.

Στο Συμβούλιο της Ευρώπης, αποκτούν πρόσβαση στο μητρώο του οργανισμού όσοι φορείς της ΚτΠ τηρούν και αποδέχονται τις αρχές και τις αξίες του Συμβουλίου, ενώ παράλληλα έχουν δημοκρατική δομή και οργάνωση. Αντίστοιχα, χώρες όπως η Ιταλία και η Γαλλία έχουν ένα κοινό ενιαίο μητρώο όπου κοινοποιούνται πρωτίστως τα οικονομικά στοιχεία των οργανώσεων της ΚτΠ. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για το κοινό «Καταστατικό για τα ευρωπαϊκά διασυννοριακά σωματεία και τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις» που θα μπορούσε να προσφέρει κοινά ευρωπαϊκά πρότυπα και κανόνες για τις οργανώσεις και τα κράτη μέλη, προστατεύοντας και ενισχύοντας την ίση αντιμετώπιση των οργανώσεων, από τη μία, και παράλληλα προσφέροντας στα κράτη μέλη την απαραίτητη καθοδήγηση και υποστήριξη με ένα κοινό νομικό πλαίσιο, από την άλλη.

3.2.2 Κεντρικός φορέας εκπροσώπησης της ΚτΠ

Η αυτοοργάνωση της ΚτΠ μπορεί να αυξήσει την επιρροή και τον αντίκτυπο της. Η αυτοοργάνωση μπορεί να ενισχύσει τη δύναμη των διαφόρων οργανώσεων, όπου η συσσωρευμένη τεχνογνωσία μπορεί να συνθέσει αποτελεσματικές προτάσεις πολι-

τικής. Επιπροσθέτως, η μεγάλη συμμετοχή διαφόρων, μικρών και μεγάλων, οργανώσεων διασφαλίζει τη συμπερίληψη διαφορετικών αντιλήψεων και πρακτικών, διαμορφώνοντας ολιστικές προτάσεις πολιτικής.

Σε διεθνές επίπεδο, το CSO Forum περιλαμβάνει εκπροσώπους της ΚτΠ από διάφορες ηπείρους, με στόχο την προώθηση και ενίσχυση της συμμετοχής της ΚτΠ στις διαπραγματεύσεις που διεξάγονται στον ΟΗΕ, αλλά και στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας και πρακτικών. Σε εθνικό επίπεδο, στην περίπτωση της Βουλγαρίας, το Συμβούλιο για την Ανάπτυξη της ΚτΠ (Council for Civil Society Development - CCSD), μεταξύ πολλών άλλων, στοχεύει «στον συντονισμό, την παρακολούθηση, αξιολόγηση και προώθηση της εθνικής στρατηγικής για την Κοινωνία των Πολιτών, γνωμοδοτώντας ταυτόχρονα επί όλων των κανονιστικών πράξεων που αφορούν τη λειτουργία των οργανώσεων της ΚτΠ». Ένας τέτοιος φορέας θα μπορούσε να αναλάβει και ουσιαστικό ρόλο σε μια προσπάθεια εκ των έσω χαρτογράφησης και επίβλεψης της ΚτΠ (κώδικας δεοντολογίας, μητρώα, υποχρεώσεις).

3.2.3 Εμπέδωση εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και ΚτΠ – Ακαδημία ΚτΠ

Η δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος διάδρασης απαιτεί την καλλιέργεια σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και ΚτΠ. Ενίστε, οι σχέσεις είναι ανταγωνιστικές, καθώς η μία πλευρά αντιλαμβάνεται τους φορείς της ΚτΠ ως αντίπαλους και μονίμως επικριτικούς. Από την άλλη πλευρά, το κράτος εκλαμβάνεται ως μη ανταποκρινόμενο στις ανάγκες και τα συμφέροντα της κοινωνίας, χαρακτηριζόμενο ως μη αποτελεσματικό και ανίκανο στη διαδικασία διαμόρφωσης ορθής και συμπεριληπτικής πολιτικής. Η έλλειψη θεσμικών δίαυλων επικοινωνίας και μέτρων διαφάνειας οδηγεί στην απομάκρυνση και την πόλωση των φορέων, καταλήγοντας στην ανεπαρκή διαμόρφωση πολιτικών.

Στο πλαίσιο αυτό, στη Φινλανδία, υλοποιείται σε ετήσια βάση Ακαδημία της ΚτΠ (CSO Academy). Ο στόχος της είναι η αλληλεπίδραση και η επικοινωνία μεταξύ των εργαζομένων κρατικών αρχών και οργανώσεων της ΚτΠ. Στην Ακαδημία συζητούν διάφορα ζητήματα και προκλήσεις, ανταλλάσσοντας καλές πρακτικές και υλοποιώντας σχέδια και προγράμματα κοινής εκπαίδευσης.

3.2.4 Συνεργασία ΚτΠ και πολιτείας

Οι οργανισμοί της ΚτΠ διεθνώς έχουν σημαντικό ρόλο όχι μόνο στη διαμόρφωση, αλλά και στην υλοποίηση πολιτικών, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Μέσα από δίκτυα υποστηρικτών και εθελοντών, απασχολώντας άτομα με ισχυρό ενδιαφέρον για την επίλυση συγκεκριμένων κοινωνικών προβλημάτων, οι ΟΚοιΠ μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά την αποτελεσματικότητα κοινωνικών πολιτικών, όταν υπάρχει καλή συνεργασία με το κράτος.

Στρατηγική συνεργασία ΚτΠ και κράτους

Στη Νορβηγία και τη Νέα Ζηλανδία, το Υπουργείο Εξωτερικών συνεργάζεται με διάφορες ΟΚοιΠ για την αντιμετώπιση ζητημάτων σε διάφορες χώρες και παράλληλα την προώθηση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντίστοιχα, στη Φιν-

λανδία, το κράτος ενισχύει και υποστηρίζει τις ΟΚοιΠ με στόχο την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της Φινλανδίας.

Συνέργειες ΚτΠ και κράτους

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περίπτωση για τη σημασία της καλής συνεργασίας μεταξύ ΚτΠ και πολιτείας προσφέρει η Κόστα Ρίκα, μια χώρα που έχει πετύχει πολύ καλύτερες επιδόσεις σε μια σειρά από οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς δείκτες σε σύγκριση με γειτονικές χώρες όπως η Νικαράγουα, η Ονδούρα και το Ελ Σαλβαδόρ, εν μέρει και λόγω της ισχυρής ΚτΠ που διαθέτει. Ειδικότερα, στην Κόστα Ρίκα, οι κρατικές υπηρεσίες συνεργάστηκαν αποτελεσματικά με τις ΟΚοιΠ για την προστασία και συντήρηση του περιβάλλοντος και για την προώθηση βιώσιμων πολιτικών. Εξαιρετικά επιτυχημένη κρίνεται η συνεργασία των δυο μερών στο μεγάλο εθνικό πάρκο Corcovado στην Κόστα Ρίκα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία του πάρκου.

Συνεργασία για την άμβλυνση κοινωνικών προβλημάτων

Στην Ινδία, η ΚτΠ μαζί με το κράτος ανέλαβαν το μεγάλο έργο της εκμάθησης γραφής και ανάγνωσης σε μεγάλη μερίδα του πληθυσμού της χώρας. Αναλυτικότερα, το Read India ήταν μια μεγάλη πρωτοβουλία που υλοποιήθηκε σε 13 πολιτείες της χώρας, προσφέροντας εκπαίδευση σε τομείς όπως η βασική γραφή, ανάγνωση και αριθμητική σε πάνω από 250 αγροτικές κοινότητες. Για την υλοποίηση της πρωτοβουλίας, συνεργάστηκαν οργανισμοί της ΚτΠ, επιχειρήσεις και κρατικοί φορείς της χώρας.

Συμπράξεις δημόσιου – ιδιωτικού – φιλανθρωπικού τομέα (4P)

Ως διατομεακές και πολυμερείς συνεργασίες, τα μοντέλα 4P (public – private – philanthropic partnerships) είναι από τη φύση τους κατάλληλα για την αντιμετώπιση σύνθετων κλιματικών και φυσικών προκλήσεων. Περισσότερα από 50 μοντέλα 4P έχουν εμφανιστεί τα τελευταία 20 χρόνια σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της McKinsey (2023), με σημαντικά αποτελέσματα προόδου. Παραδείγματα περιλαμβάνουν ένα πρόγραμμα επιχορηγήσεων για την προστασία της θάλασσας που χρηματοδοτείται από αποταμιεύσεις από μια ανταλλαγή χρέους για τη φύση στις Σεϋχέλλες, και μια εταιρική σχέση υπό την ηγεσία της κυβέρνησης των ΗΠΑ για την αύξηση της πρόσβασης στην ενέργεια και την ανάπτυξη χαμηλών εκπομπών άνθρακα σε ολόκληρη την υποσαχάρια Αφρική.

Multistakeholder Fora (Πολυσυμμετοχικά Φόρα Ενδιαφερομένων Μερών)

Τα multistakeholder fora (πολυσυμμετοχικά φόρα ενδιαφερομένων μερών) λειτουργούν υπό ποικίλες μορφές σε πολλές χώρες (π.χ. Ιταλία, Ισπανία, Ιρλανδία, Φινλανδία) στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στην Open Government Partnership, στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα. Τα multistakeholder fora αφορούν την ενίσχυση της ανοιχτής διακυβέρνησης και την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ της Κοινωνίας των Πολιτών, της δημόσιας διοίκησης, των πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων, αλλά και του ευρύτερου ιδιωτικού τομέα. Στόχος είναι να παρέχουν μια θεσμοθετημένη πλατφόρμα διαρκούς διαλόγου, όπου ενδιαφερόμενοι εκπρόσωποι της δημό-

σιας διοίκησης, της Κοινωνίας των Πολιτών, της ακαδημαϊκής κοινότητας και του ιδιωτικού τομέα μπορούν να συνεργάζονται ισότιμα για την προώθηση και την παρακολούθηση εθνικών σχεδίων δράσης.

3.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Η χρηματοδότηση, η φορολόγηση και η διαχείριση των οικονομικών του τομέα ευρύτερα συγκαταλέγονται στα καίρια ζητήματα που διαμορφώνουν τις σχέσεις της ΚτΠ με το κράτος και την ευρύτερη κοινωνία. Καλές πρακτικές πάνω σε αυτά τα ζητήματα έχουν στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας, της αποτελεσματικότητας αλλά και της βιωσιμότητας των έργων, καθώς και του συνόλου των υπηρεσιών της ΚτΠ.

3.3.1 Φορολογική μεταχείριση

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τα φορολογικά κίνητρα πράγματι καταφέρνουν να κινητοποιήσουν τους πολίτες και τα νομικά πρόσωπα στην πραγματοποίηση δωρεών προς την ΚτΠ. Συγκεκριμένα, οι πιθανότητες πραγματοποίησης δωρεάς είναι υψηλότερες σε χώρες όπου προσφέρονται σχετικά φορολογικά κίνητρα, ενώ ισχυρότερα κίνητρα οδηγούν σε υψηλότερες δωρεές (CAF, 2016).

Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης του φορολογικού πλαισίου της Ελλάδας, με την υιοθέτηση καλών πρακτικών από άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Στη φορολογική διάσταση του δείκτη Global Philanthropy Environment Index για το 2022 (IUPUI, 2022), η Ελλάδα βαθμολογείται με 4,00 (με μέγιστο το 5,00), κοντά στον μέσο όρο για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης (3,98). Για σύγκριση, ανάμεσα στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, η Ιταλία βαθμολογείται υψηλότερα (με 4,50), ενώ υψηλότερος είναι ο μέσος όρος στην Ωκεανία (4,25), την Καραϊβική (4,25), τη Δυτική Ευρώπη (4,64) και την περιοχή των Καναδά-ΗΠΑ (4,88).

Η φορολογική μεταχείριση των δωρεών διαφέρει ως προς την ένταση του φορολογικού κινήτρου, καθώς και ως προς άλλα χαρακτηριστικά, όπως επιλεξιμότητα οργανώσεων, είδος κινήτρου και όρια φοροαπαλλαγών. Σχετικά με την επιλεξιμότητα, σε ορισμένες χώρες τα κίνητρα επικεντρώνονται σε φιλανθρωπικές οργανώσεις, ωστόσο ως καλή πρακτική θεωρείται να μην αποκλείονται σκοποί δράσεων όπως η συνηγορία. Επίσης, σε κάποιες χώρες η παροχή και η ένταση των κινήτρων συνδέονται με την εγγραφή σε ειδικά μητρώα, ενώ ως καλή πρακτική θεωρείται να υπάρχει μία μόνο κλίμακα για την απόκτηση δικαιωμάτων χρηματοδότησης (one-step inclusive system), με την οποία επιτυγχάνεται υψηλότερη συμμετοχή των πολιτών στην προσφορά δωρεών σε οργανώσεις (CAF, 2016).

Ως προς την ένταση των κινήτρων, σε πολλές χώρες απαλλάσσεται το 100% της αξίας της δωρεάς (εντός ορισμένων ορίων), σε λιγότερες (όπως η Ιρλανδία, η Γαλλία και η Ινδία) η απαλλαγή κινείται στο εύρος 50%-80%, ενώ στη Σιγκαπούρη η απαλλαγή ανέρχεται σε 300% της αξίας της δωρεάς, επιβραβεύοντας τον πολίτη με 2 \$ απαλλαγή από τους υπόλοιπους φόρους για κάθε 1 \$ δωρεάς που πραγματοποιεί. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η Σιγκαπούρη δεν επιβάλλει ανώτερο όριο

στη φοροαπαλλαγή, ενώ σε χώρες όπως η Αυστραλία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, το ανώτατο όριο έχει τεθεί στο 100% του φορολογητέου εισοδήματος (CAF, 2016).

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στη μειονότητα χωρών που εφαρμόζουν κατώτερο όριο στην αναγνώριση δωρεών για την παροχή φοροαπαλλαγών. Τα κατώτερα όρια εφαρμόζονται για να περιορίσουν το κόστος του συστήματος φορολογικής διαχείρισης, ενώ ο ρόλος των φοροαπαλλαγών στην κινητοποίηση των πολύ μικρών δωρεών αμφισβητείται στη βιβλιογραφία. Πράγματι, η κατάργηση του κατώτερου ορίου στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν φαίνεται να οδήγησε σε αξιοσημείωτη αύξηση του συνολικού ύψους των δωρεών, ωστόσο διευρύνθηκε η προσφορά δωρεών από μεγαλύτερο πλήθος ανθρώπων με χαμηλότερα ποσά, το οποίο κατ' επέκταση οδήγησε σε εκδημοκρατισμό της χρηματικής στήριξης των οργανώσεων (CAF, 2016).

Τέλος, σημαντικές διαφορές παρατηρούνται στη μορφή του κινήτρου, καθώς στις περισσότερες χώρες οι δωρεές μειώνουν το φορολογητέο εισόδημα, σε ορισμένες (όπως Καναδάς και Γαλλία) μειώνουν τη φορολογική υποχρέωση, σε άλλες προσφέρονται και οι δύο δυνατότητες (όπως Ιταλία και Ιαπωνία), ενώ υπάρχει και η δυνατότητα εξουσιοδότησης των οργανώσεων να απαιτήσουν τον φόρο που αντιστοιχεί στη δωρεά (στην Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο). Η βασική διαφορά στη μορφή του κινήτρου είναι ότι με τη μείωση του φορολογητέου εισοδήματος αντί του φόρου, η ισχύς του κινήτρου είναι υψηλότερη σε υψηλότερα εισοδήματα, στα οποία εφαρμόζονται υψηλότεροι οριακοί φορολογικοί συντελεστές. Έτσι, το σύστημα μείωσης του φόρου αντί του φορολογητέου εισοδήματος θεωρείται ότι συνάδει καλύτερα με τον στόχο για στήριξη της ΚτΠ από όσο γίνεται ευρύτερο μέρος της κοινωνίας (CAF, 2016).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το φορολογικό πλαίσιο στον Καναδά και τις ΗΠΑ, καθώς οι συγκεκριμένες χώρες λαμβάνουν ιδιαίτερα υψηλές τιμές στις διεθνείς συγκρίσεις για την ποιότητα του φορολογικού πλαισίου τους όσον αφορά τη στήριξη της ΚτΠ. Στις ΗΠΑ, οι φορείς που πληρούν τις προϋποθέσεις για φοροαπαλλαγή σύμφωνα με την ενότητα 501(c)(3) του Κώδικα Εσωτερικών Εσόδων είναι επιλέξιμοι για ορισμένα φορολογικά οφέλη και συγκεκριμένα:

- **Απαλλαγή από τον ομοσπονδιακό φόρο εισοδήματος:** Οι φορείς που χαρακτηρίζονται ως φιλανθρωπικές, θρησκευτικές, εκπαιδευτικές, επιστημονικές, λογοτεχνικές ή άλλες οργανώσεις για την πρόληψη της κακοποίησης παιδιών ή ζώων μπορούν να υποβάλουν αίτηση για καθεστώς φοροαπαλλαγής. Αυτό το καθεστώς τις απαλλάσσει από τον ομοσπονδιακό φόρο εισοδήματος για τις φιλανθρωπικές τους δραστηριότητες. Ωστόσο, ενδέχεται να εξακολουθούν να υπόκεινται σε ορισμένους φόρους επί μη σχετιζόμενου επιχειρηματικού εισοδήματος (UBI), εάν ασκούν δραστηριότητες εκτός των απαλλασσόμενων σκοπών τους.
- **Πολιτειακές φοροαπαλλαγές:** Εκτός από τα ομοσπονδιακά φορολογικά οφέλη, πολλές πολιτείες επίσης προσφέρουν φοροαπαλλαγές για οργανισμούς που πληρούν ορισμένα κριτήρια. Οι πολιτειακοί κανονισμοί μπορεί να διαφέρουν, επομένως οι οργανισμοί πρέπει να γνωρίζουν και να συμμορφώνονται με τις ειδικές απαιτήσεις της εκάστοτε πολιτείας.
- **Δωρεές και κληροδοτήματα:** Οι φορείς που έχουν ενταχθεί στο ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς μπορούν να λάβουν δωρεές και κληροδοτήματα που εκπίπτουν

από τη φορολογία. Τα άτομα και οι επιχειρήσεις μπορούν να αφαιρέσουν τις δωρεές που έγιναν σε κατάλληλους οργανισμούς από το φορολογητέο εισόδημά τους κατά την υποβολή των ομοσπονδιακών δηλώσεων φόρου εισοδήματος. Ωστόσο, υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες και περιορισμοί σχετικά με τη δυνατότητα έκπτωσης των φιλανθρωπικών συνεισφορών.

Στον Καναδά, οι φορείς μπορούν να υποβάλουν αίτηση για καθεστώς εγγεγραμμένης φιλανθρωπικής οργάνωσης (Registered Charity Status) στην αρμόδια υπηρεσία (Canada Revenue Agency-CRA), το οποίο παρέχει φορολογικά οφέλη παρόμοια με το καθεστώς 501(c)(3) των ΗΠΑ. Παράλληλα, οι ΟΚοιΠ εκδίδουν επίσημες αποδείξεις δωρεάς στους δωρητές, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για φορολογικές εκπτώσεις.

3.3.2 Χρηματοδότηση της ΚτΠ

Η άμεση χρηματοδότηση είναι ένας ακόμα σημαντικός τρόπος στήριξης της ΚτΠ. Η υλοποίηση δράσεων από ΟΚοιΠ που κατέχουν εξειδίκευση σε δύσκολα κοινωνικά ζητήματα, καλή επίγνωση των συνθηκών σε τοπική κλίμακα, και ισχυρά κίνητρα για την επίτευξη καλών κοινωνικών αποτελεσμάτων προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα σε σύγκριση με την υλοποίηση αυτών των δράσεων μέσα από κρατικές δομές και υπηρεσίες. Ωστόσο, η υψηλή εξάρτηση από κρατική χρηματοδότηση κρύβει κινδύνους για την ανεξαρτησία και τη μακροχρόνια σταθερότητα των οργανισμών που υλοποιούν τις δράσεις, ενώ όταν η υψηλή εξάρτηση αφορά το σύνολο της ΚτΠ, οι δράσεις της μπορεί να μην ανταποκρίνονται επαρκώς στις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας.

Ως καλή πρακτική, στην ΕΕ και σε διάφορες άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, πολλά έργα περιλαμβάνουν την αρχή της συγχρηματοδότησης (co-financing principle), όπου η χρηματοδότηση από το κράτος παρέχεται με την προϋπόθεση ότι η οργάνωση εξασφαλίζει μέρος του προϋπολογισμού του προγράμματος από άλλες πηγές. Η προσπάθεια αναζήτησης πρόσθετης χρηματοδότησης για την κάλυψη του κριτηρίου λειτουργεί ως κίνητρο για την περαιτέρω συνεργασία μεταξύ διαφόρων φορέων, δημιουργώντας το κατάλληλο πλαίσιο για κοινό συντονισμό και δράση, και πετυχαίνοντας έτσι τη μεγιστοποίηση του αντίκτυπου των έργων.

Λόγω της μικρής χρονικής διάρκειας των χρηματοδοτήσεων (project base financing), η ΚτΠ δεν διευκολύνεται στην υιοθέτηση μακροχρόνιου σχεδιασμού και τη μεγιστοποίηση του κοινωνικού αντίκτυπου. Σημαντικό ρόλο για τη βιωσιμότητα των οργανώσεων έχουν πηγές όπως συνδρομές υποστηρικτών, οι οποίες δεν έχουν χρονικό περιορισμό και προσφέρουν ευέλικτους πόρους που μπορεί να αξιοποιηθούν για τις εσωτερικές ανάγκες της οργάνωσης (unrestricted funding). Με αυτόν τον τρόπο, αποφεύγεται το πρόβλημα οργανώσεων που κερδίζουν διαγωνισμούς για την υλοποίηση έργων να δυσκολεύονται να καλύψουν όλες τις δαπάνες λειτουργίας τους λόγω των περιοριστικών όρων χρηματοδότησης και εν τέλει να κινδυνεύουν με διακοπή λειτουργίας (non-profit starvation cycle).

Για τον λόγο αυτόν, χώρες όπως η Γερμανία και η Λιθουανία έχουν δημιουργήσει ειδικό ταμείο χρηματοδοτήσεων της ΚτΠ με πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα δράσης, διευκολύνοντας την ομαλή λειτουργία και τη βιωσιμότητα πολλών οργανώσεων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι και η αρχή της συγχρηματοδότησης μπορεί να ενισχύσει τη βιωσιμότητα των έργων και τη συνέχισή τους μετά την περίοδο επιχορήγησης από δημόσιους πόρους.

Σε αυτό το πλαίσιο, ενδιαφέρον παρουσιάζει η λειτουργία των Donor-Advised Funds (DAFs). Τα DAFs αποτελούν μια δημοφιλή χρηματοοικονομική μέθοδο για φιλανθρωπικές δωρεές στις ΗΠΑ. Τα DAFs είναι λογαριασμοί δωρεών που επιτρέπουν στους δωρητές να κάνουν φιλανθρωπικές συνεισφορές, να λαμβάνουν άμεση φορολογική έκπτωση και στη συνέχεια να προτείνουν δωρεές σε φιλανθρωπικές οργανώσεις.

3.3.3 Αμοιβές μελών διοίκησης οργανώσεων

Ένα ακόμα ζήτημα που θεωρείται σημαντικό για την οικονομική βιωσιμότητα οργανώσεων σχετίζεται με τη δυνατότητα αμοιβής μελών των οργάνων διοίκησης. Στις περισσότερες περιπτώσεις παγκοσμίως, τα μέλη των οργάνων διοίκησης οργανώσεων δεν πληρώνονται, ωστόσο υπάρχουν και ορισμένες εξαιρέσεις.

Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η Αυστραλία, όπου η ACNC (Australian Charities and Not-for-profits Commission) επιτρέπει στις φιλανθρωπικές οργανώσεις να πληρώνουν τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου (ΔΣ) τους. Εάν οι πληρωμές προς τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου προάγουν τον φιλανθρωπικό σκοπό της φιλανθρωπικής οργάνωσης, επιτρέπονται σύμφωνα με τους κανόνες της φιλανθρωπικής οργάνωσης και έχουν εγκριθεί εντός της φιλανθρωπικής οργάνωσης, η ACNC δεν τις απαγορεύει. Ωστόσο, τυχόν πληρωμές προς μέλη του διοικητικού συμβουλίου που είναι μη λογικές, μη εξουσιοδοτημένες ή αδικαιολόγητες μπορεί να σηματοδοτήσουν ότι η φιλανθρωπική οργάνωση δεν συμμορφώνεται με τα πρότυπα διακυβέρνησης της ACNC. Επιπλέον, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις ενδέχεται να υπόκεινται σε ειδικούς κανόνες που αφορούν την πληρωμή στα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, οι οποίοι διαφέρουν ανάλογα με την οργανωτική δομή ή τις δραστηριότητές τους.

Αντίστοιχα, στις ΗΠΑ, μια μη κερδοσκοπική οργάνωση μπορεί να προσφέρει αμοιβές στα μέλη των οργάνων της, εκτός εάν απαγορεύεται ρητά από το καταστατικό της ή τους νόμους της πολιτείας στην οποία εδρεύει. Τα ποσά των αμοιβών πρέπει να ορίζονται από ανεξάρτητα μέλη ή ανεξάρτητη επιτροπή αμοιβών, συνεπικουρούμενη από εξωτερικούς συμβούλους. Η αποζημίωση δεν πρέπει να συνεπάγεται ότι αποτελεί χρηματικό κέρδος, πρέπει να είναι συγκρίσιμη με τις αμοιβές που προσφέρουν άλλες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και πρέπει να θεωρείται ως λελογισμένη από τις φορολογικές αρχές. Στην πράξη, η προσφορά αμοιβών για μέλη του ΔΣ είναι σπάνια πρακτική στη χώρα.

Στη Γαλλία, τα μέλη του ΔΣ απαγορεύεται να λαμβάνουν τακτικό μισθό. Ωστόσο, τους επιτρέπεται να λαμβάνουν αποζημίωση έως ένα όριο (τρεις φορές το ανώτατο όριο που ορίζεται στο άρθρο L241-3 του Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης, ανά έτος, ανά μέλος του διοικητικού συμβουλίου). Για να γίνει αυτό, το καταστατικό του οργανισμού πρέπει να επιτρέπει ρητά την αμοιβή, ενώ επιβάλλονται περιορισμοί ανάλογα με το μέγεθος των οργανώσεων. Ειδικότερα, ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός μπορεί να αμείβει ένα μέλος του διοικητικού συμβουλίου εάν τα ακαθάριστα έσοδα του οργανισμού υπερβαίνουν κατά μέσο όρο τα 200.000 ευρώ τα τελευταία τρία οικονομικά έτη, δύο μέλη του διοικητικού συμβουλίου εάν τα έσοδά

του υπερβαίνουν κατά μέσο όρο τα 500.000 ευρώ τα τελευταία τρία οικονομικά έτη, και έως τρία μέλη του διοικητικού συμβουλίου εάν ξεπερνούν κατά μέσο όρο το 1 εκατομμύριο ευρώ.

3.4 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ

Η εμπιστοσύνη είναι ένα από τα βασικά συστατικά της Κοινωνίας των Πολιτών. Αν δεν έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη των πολιτών, η ΚτΠ δεν μπορεί να εκπληρώνει αποτελεσματικά τους σκοπούς της. Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των ΟΚοιΠ και της κοινωνίας είναι καίριο ζήτημα για την προώθηση σχέσεων συνεργασίας και ομαλής αποτελεσματικής διακυβέρνησης. Σε αυτή την κατεύθυνση, εξετάζονται καλά παραδείγματα ανάδειξης της κοινωνικής επίδρασης δράσεων και ευαισθητοποίησης των πολιτών μέσα από την εκπαίδευση, την αξιολόγηση, την επικοινωνία και την ενημέρωση.

3.4.1 Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση διαδραματίζει καίριο ρόλο, ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον ρόλο, τις αξίες και τις συνεισφορές της ΚτΠ. Ο στόχος είναι η καλλιέργεια συνείδησης ενεργού πολίτη που θα συμβάλει στην ανάπτυξη και βελτίωση της κοινωνίας, ως προαπαιτούμενο για μια άνθηση της ΚτΠ και στην Ελλάδα (civic-citizenship education), όπως αυτό συμβαίνει στη Βόρεια Αμερική και σε αρκετές χώρες της Ευρώπης.

Η «Εκπαίδευση της Κοινωνίας των Πολιτών» περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη συμμετοχή στα κοινά μέσω άσκησης του εκλογικού δικαιώματος, εθελοντικής προσφοράς, συμμετοχής σε συναντήσεις που αφορούν δημόσια θέματα, και ενεργή δράση μέσα στις κοινότητες και μαζί με αυτές (community engagement). Σε χώρες όπως η Γαλλία, η Φινλανδία και η Εσθονία, η εκπαίδευση αυτή γίνεται μέσα από υποχρεωτικό ξεχωριστό μάθημα, ενώ σε άλλες είναι ενσωματωμένη σε άλλα μαθήματα των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών.

3.4.2 Αξιολόγηση

Οι μηχανισμοί αξιολόγησης είναι διαδικασίες που αξιολογούν τον αντίκτυπο των δράσεων της ΚτΠ. Οι μηχανισμοί αυτοί συνεισφέρουν στη βελτίωση της ποιότητας των έργων. Βοηθούν στην εκπαίδευση και τη συσσώρευση τεχνογνωσίας, ενώ ενισχύουν τη λογοδοσία των φορέων για την αποτελεσματική διαχείριση των πόρων προς τους ωφελούμενους και την κοινωνία. Οι βέλτιστες πρακτικές τους καταγράφονται και επιβραβεύονται, αναδεικνύοντας το έργο τους, όπως και ταυτόχρονα οδηγούν στην αναπροσαρμογή και βελτίωση πρακτικών μέσω της ανατροφοδότησης. Αξίζει να σημειωθεί πως οι μηχανισμοί αυτοί μπορούν να αποτελέσουν και χρήσιμα στοιχεία για την ενίσχυση του ρόλου της ΚτΠ, αποτελώντας εργαλεία πίεσης προς τη διαμόρφωση των απαραίτητων πολιτικών (advocacy efforts).

Η αξιολόγηση πραγματοποιείται από:

- **Ωφελούμενους** (beneficiaries): Στις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, προαπαιτούμενο κάθε έργου αποτελεί η αξιολόγηση των δράσεων απευθείας από τους ωφελούμενους. Είναι μια ανοιχτή διαδικασία, όπου οι ωφελούμενοι κρίνουν και αξιολογούν την ποιότητα των δράσεων. Η άσκηση αυτή συνεισφέρει στην άμεση ποσοτικοποίηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του έργου, προσφέροντας ανατροφοδότηση για τα χρηματοδοτούμενα έργα σχετικά με το αν οι φορείς πληρούν τα κριτήρια που έχουν τεθεί από την ΕΕ και αν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ωφελούμενων.
- **Ευρύτερη κοινωνία:** Στις ΗΠΑ, η πλατφόρμα [Charity Navigator](#) αξιολογεί περισσότερες από 225.000 οργανώσεις της ΚτΠ με κριτήρια που περιλαμβάνουν σταθερότητα, αποδοτικότητα, αποτελεσματικότητα και βιωσιμότητα. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης είναι δημοσίως διαθέσιμα χωρίς χρέωση, ενισχύοντας τη διαφάνεια του τομέα και βοηθώντας στη διασύνδεση δυνητικών υποστηρικτών και οργανώσεων. Η ίδια η πλατφόρμα είναι επίσης οργάνωση της ΚτΠ, η οποία δεν χρεώνει τις οργανώσεις για την αξιολόγηση, ενώ χρηματοδοτείται από δωρεές φυσικών προσώπων, ιδρυμάτων και επιχειρήσεων. Αντίστοιχα, στη Νιγηρία, έχει δημιουργηθεί μια κεντρική πλατφόρμα (Eyemark) στην οποία καταγράφονται τα χρηματοδοτούμενα έργα με πλήρη στοιχεία κοστολόγησης, χρηματοδότησης και στόχων, και αξιολογούνται από τους πολίτες με μια διαφανή διαδικασία.
- **Peer Assessment (Αξιολόγηση μεταξύ οργανώσεων της ΚτΠ):** Πρόκειται για δάνειο από άλλα πεδία, για παράδειγμα, από τον χώρο της εκπαίδευσης, όπως η διαδικασία Research Assessment Exercise (RAE) στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κατ' αναλογία, στο πεδίο της ΚτΠ, θα μπορούσε να προταθεί η θεσμοθέτηση ανεξάρτητης διαδικασίας, με συμμετοχή εκπροσώπων της ΚτΠ του εξωτερικού.
- **Εθνικοί ή διεθνείς φορείς:** Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Charity Commission of England and Wales (Πλαίσιο 3.1) και το πλαίσιο αξιολόγησης που έχει υιοθετήσει η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες ή η UNICEF, οι οποίοι αξιολογούν τον αντίκτυπο των δράσεων, καθώς και τη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα των οργανισμών που υλοποιούν σχετικές δράσεις.
- **Η ίδια η οργάνωση (self-assessment):** Οι φορείς της ΚτΠ οφείλουν να σχεδιάζουν τη μέτρηση του αντίκτυπου των δράσεών τους και να το επικοινωνούν αναλόγως. Είναι σημαντικό να τονισθεί πως η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και του αντίκτυπου των δράσεων περιλαμβάνει τόσο ποσοτικούς δείκτες, όσο και ποιοτικές πληροφορίες, σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Ένα παράδειγμα καλής πρακτικής για οδηγό σχεδιασμού καταγραφής και μέτρησης της αποτελεσματικότητας σε όλα αυτά τα επίπεδα αποτελεί το [Museum Social Impact Toolkit](#).

Η επιτροπή Charity Commission for England and Wales είναι μια ανεξάρτητη, μη υπουργική διεύθυνση της γενικής κυβέρνησης στο Ηνωμένο Βασίλειο. Εποπτεύει τις εγγεγραμμένες φιλανθρωπικές οργανώσεις στην Αγγλία και την Ουαλία, διατηρεί το Κεντρικό Μητρώο Φιλανθρωπικών Οργανώσεων (Central Register of Charities) και λογοδοτεί στο κοινοβούλιο της χώρας.

Διοικείται από ένα διοικητικό συμβούλιο (ΔΣ), το οποίο επικουρείται από τον διευθύνοντα σύμβουλο, μια εκτελεστική ομάδα (executive leadership team) και το προσωπικό της επιτροπής. Στο ΔΣ της επιτροπής συμμετέχουν έως εννέα μέλη. Ο διευθύνων σύμβουλος όπως και όλο το προσωπικό είναι δημόσιοι υπάλληλοι, ενώ τα μέλη του ΔΣ είναι αξιωματούχοι (office-holders). Τουλάχιστον δύο από τα μέλη του ΔΣ πρέπει να είναι νομικοί, ενώ συλλογικά τα μέλη πρέπει να έχουν γνώση και εμπειρία στο σχετικό νομικό πλαίσιο, τη λογιστική και χρηματοοικονομική των φιλανθρωπικών οργανώσεων, καθώς και τη λειτουργία και ρύθμιση φιλανθρωπικών οργανώσεων διαφορετικών τομέων και μεγεθών.

Τα μέλη του ΔΣ διορίζονται από τον Υπουργό Πολιτισμού (Minister for Digital, Culture, Media and Sport), μετά από μια ανοιχτή διαγωνιστική διαδικασία. Κάθε διορισμός ελέγχεται από το γραφείο του επίτροπου για δημόσιους διορισμούς (Office of the Commissioner for Public Appointments). Πριν διοριστεί, ο πρόεδρος της επιτροπής εξετάζεται με ακρόαση από την αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή (Digital, Culture, Media and Sport Select Committee).

Στις αρμοδιότητες της Charity Commission εντάσσονται η εγγραφή των οργανώσεων που έχουν αποκλειστικά φιλανθρωπικούς σκοπούς, η λήψη εκτελεστικών μέτρων σε περίπτωση αθέμιτων πρακτικών, η εξασφάλιση ότι οι οργανώσεις τηρούν τις νομικές τους υποχρεώσεις, η διάχυση των κατάλληλων πληροφοριών κάθε εγγεγραμμένης οργάνωσης στο ευρύτερο κοινό, η παροχή καθοδήγησης στις οργανώσεις για την αποτελεσματικότερη δυνατή λειτουργία τους και η παροχή άλλων διαδικτυακών υπηρεσιών στις οργανώσεις. Η επιτροπή έχει γραφεία σε τέσσερις πόλεις της Αγγλίας και της Ουαλίας και απασχολεί περίπου 350 άτομα.

Η Charity Commission συνεδριάζει επίσημα τουλάχιστον έξι φορές τον χρόνο, ενώ ετησίως διοργανώνει δημόσια συζήτηση με θέμα τις επιδόσεις της προηγούμενης χρονιάς και τις προτεραιότητες για το μέλλον. Η συγκεκριμένη ετήσια συζήτηση πρέπει να γίνεται μέσα σε τρεις μήνες από την παρουσίαση της ετήσιας έκθεσης της επιτροπής στο κοινοβούλιο. Επιπλέον, η επιτροπή διοργανώνει τουλάχιστον δύο δημόσιες συναντήσεις ετησίως για συγκεκριμένο θέμα σχετικό με τις αρμοδιότητές της σε διαφορετικά μέρη της Αγγλίας και της Ουαλίας.

Πλαίσιο 3.1: Το παράδειγμα της Charity Commission of England and Wales
 Πηγή: : <https://www.gov.uk/government/organisations/charity-commission/about>

3.4.3 Επικοινωνία και ενημέρωση

Η αποτελεσματική επικοινωνία και ενημέρωση έχουν καθοριστική σημασία για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, καθώς ενισχύουν τη διαφάνεια, εμπλέκουν την κοινωνία και αποδεικνύουν τη δέσμευση για διάφορους σημαντικούς κοινωνικούς στόχους. Μέσω της διαφανούς και αποτελεσματικής επικοινωνίας, η ΚτΠ εμπνέει αξιοπιστία, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή και την υποστήριξη του κοινού, η οποία αποτελεί το θεμέλιο της εμπιστοσύνης.

Συνεργασία με τις κοινότητες

Η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες υλοποιεί προγράμματα ενημέρωσης των κοινοτήτων όπου διαχέονται πληροφορίες και ευκαιρίες, ενώ παράλληλα ανατροφοδοτούνται πληροφορίες για τα προβλήματα και τις προκλήσεις των κοινοτήτων. Αντίστοιχα, η ΚτΠ θα μπορούσε να έρθει σε επαφή με συλλόγους και κοινότητες, προωθώντας την δράση της και έχοντας ανοιχτούς δίαυλους επικοινωνίας απευθείας με την κοινωνία.

Ενημέρωση μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Στην Ελλάδα, υπάρχει ειδική τηλεοπτική ζώνη κοινωνικών μηνυμάτων, μέσω της οποίας η ΚτΠ μπορεί να προβάλλει το έργο της, παρουσιάζοντας τον αντίκτυπο των δράσεών της στην κοινωνία. Το κοινωνικό μήνυμα μεταδίδεται δωρεάν για τρεις μήνες κατόπιν έγκρισης του ΕΣΡ. Θεωρείται μια βέλτιστη πρακτική διεθνώς που αξίζει να υποστηριχθεί και να ενισχυθεί (π.χ. βελτίωση των ζωνών θέασης).

Ενεργοποίηση του εθελοντισμού και της συμμετοχικότητας με νέα τεχνολογικά μέσα

Σημαντικές ευκαιρίες για την ενίσχυση της συμμετοχής των νέων στα κοινά και για την ενεργοποίηση του εθελοντισμού προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες. Παράδειγμα αποτελεί η διαδικτυακή πλατφόρμα Nahno, που έχει αναπτυχθεί με συνεργασία κρατικών φορέων, τοπικών γραφείων της UNICEF και εταιρειών πληροφορικής σε χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως η Ιορδανία και ο Λίβανος. Η εφαρμογή διαθέτει δημοφιλή εφαρμογή για κινητά τηλέφωνα και τάμπλετ. Η Nahno διευκολύνει τους νέους στην αναζήτηση και εύρεση ευκαιριών εθελοντισμού, διασυνδέοντάς τους με οργανώσεις και δράσεις που ταιριάζουν στα ενδιαφέροντά τους.

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Η **υποχρεωτικότητα της διαβούλευσης με την ΚτΠ** (Ιταλία) και η **διάκριση της ΚτΠ** από άλλες ομάδες πίεσης (Λιθουανία) διευκολύνουν και προάγουν τη συμμετοχή της ΚτΠ στη διαμόρφωση πολιτικής.
- Η **τήρηση ενός ενιαίου μητρώου** των οργανώσεων της ΚτΠ (Γαλλία και Ιταλία) προάγει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία.
- Η λειτουργία ενός **κεντρικού φορέα εκπροσώπησης της ΚτΠ** (CSO Forum διεθνώς, CCSD στη Βουλγαρία) ενισχύει τη συμμετοχή της ΚτΠ σε διαβουλεύσεις και προάγει τις δράσεις αυτορρύθμισης.
- Η **στενότερη διάδραση** μεταξύ εργαζομένων **κρατικών αρχών** και οργανώσεων της ΚτΠ συνεισφέρει στην εμπέδωση εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και ΚτΠ (CSO Academy στη Φινλανδία, συνεργασίες σε Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Κόστα Ρίκα, Ινδία και ΗΠΑ).
- Ισχυρότερα **φορολογικά κίνητρα** συνδέονται με υψηλότερες δωρεές και ευρύτερη συμμετοχή των πολιτών στη στήριξη των οργανώσεων (ΗΠΑ, Καναδάς, Σιγκαπούρη).
- Η δημιουργία **ειδικού ταμείου χρηματοδοτήσεων της ΚτΠ** (Γερμανία, Λιθουανία) διασφαλίζει μακροπρόθεσμο ορίζοντα δράσης οργανώσεων.
- Η **εκπαίδευση για την ΚτΠ και τη συμμετοχή στα κοινά** μέσα από υποχρεωτικό ξεχωριστό μάθημα (Γαλλία, Φινλανδία, Εσθονία) ενισχύει την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον ρόλο, τις αξίες και τη συνεισφορά της ΚτΠ.
- **Μηχανισμοί αξιολόγησης** του έργου των οργανώσεων (ΗΠΑ, Νιγηρία, Ύπατη Αρμοστεία για του Πρόσφυγες, UNICEF) συνεισφέρουν στη βελτίωση της ποιότητας των έργων και ενισχύουν τη λογοδοσία των φορέων.
- Η δυνατότητα δωρεάν μετάδοσης κοινωνικών μηνυμάτων σε **ειδική τηλεοπτική ζώνη** (Ελλάδα) θεωρείται μια βέλτιστη πρακτική διεθνώς.

4. ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ρύθμιση και ο καθορισμός του ρόλου της Κοινωνίας των Πολιτών (ΚτΠ) οφείλουν να διασφαλίζουν την ανεξαρτησία της, όπως και την ελευθερία λόγου και δράσης, και παράλληλα να προστατεύουν τους φορείς της ΚτΠ και την ευρύτερη κοινωνία από ιδιοτελείς πρακτικές. Η ισορροπία αυτή αποτελεί το κύριο ζητούμενο στη χάραξη ρυθμίσεων και πολιτικών για την ΚτΠ.

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να διαπιστώσει παραλείψεις και αδυναμίες στο υπάρχον ρυθμιστικό πλαίσιο και παράλληλα να προτείνει ρυθμίσεις και κανονιστικό πλαίσιο που θα περιορίσουν αυτές τις αδυναμίες και θα βελτιώσουν τη λειτουργία των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ), τη σχέση τους με την πολιτεία και τη σύνδεσή τους με την ευρύτερη κοινωνία, μέσω σχέσης αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Επιπρόσθετα, λόγω της ιδιαίτερης σημασίας που έχει η εθελοντική προσφορά για τη λειτουργία της ΚτΠ, περιλαμβάνονται προτεινόμενες ρυθμίσεις που αφορούν τον εθελοντισμό και το πλαίσιο ενεργοποίησής του. Το κεφάλαιο αυτό αναλύει το τρέχον κανονιστικό πλαίσιο, κυρίως όπως εκφράζεται μέσα από τον Ν. 4873/2021, ενώ λαμβάνει υπόψη καλές πρακτικές από άλλες χώρες που μπορούν να ενταχθούν στο ελληνικό ρυθμιστικό πλαίσιο.

4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΡΕΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Το τρέχον ρυθμιστικό πλαίσιο, όπως εκφράζεται μέσα από τον Ν. 4873/2021, είναι βελτιωμένο σε σύγκριση με το παρελθόν. Στη βελτίωση του ρυθμιστικού πλαισίου, συνεισέφεραν κοινές πρωτοβουλίες οργανώσεων, οι οποίες εντατικοποιήθηκαν το 2006-2007 στο πλαίσιο των διαδικασιών της αναθεώρησης του Συντάγματος που ήταν σε εξέλιξη τη συγκεκριμένη περίοδο, αλλά συνεχίστηκαν και αργότερα.

Βασική στόχευση του Ν. 4873/2021 είναι να ρυθμίζεται το πλαίσιο δράσης της ΚτΠ στην Ελλάδα κατά τρόπο συνεκτικό σε ένα νομοθέτημα, αντικαθιστώντας ρυθμίσεις που υπάρχουν σκόρπιες σε άλλα νομοθετήματα για τα θέματα καταχώρησης, εγγραφής και χρηματοδότησης των οργανώσεων. Ενδεικτικά, ρυθμίσεις για την καταχώρηση οργανώσεων που παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας σε ειδικό μητρώο υπάρχουν στον Ν. 2646/1998 για την ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (αρ. 5). Στον ίδιο νόμο προβλεπόταν η δημιουργία ανεξάρτητου Τμήμα-

τος Ανάπτυξης Εθελοντισμού εντός του οργανογράμματος του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας (αρ. 12). Παράλληλα, ο Ν. 3227/2004 «Μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας» προέβλεπε τη δημιουργία Ειδικής Μονάδας Διαχείρισης Δράσεων ΜΚΟ με σκοπό την παρακολούθηση, την αξιολόγηση και τον έλεγχο δράσεων ΜΚΟ, στο πλαίσιο ευρύτερου μηχανισμού διαχείρισης της χρήσης πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Ρυθμίσεις για τη σύσταση μητρώων και σχετικών οργανωτικών μονάδων διαχείρισης, καθώς και για άλλα θέματα λειτουργίας της ΚτΠ υπάρχουν σε αρκετά ακόμα νομοθετήματα (όπως Ν. 4686/2020 «Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας», ΠΔ 106/2020 «Οργανισμός Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου», Π.Δ. 4/2018 «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού», Ν. 4662/2020 «Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων» κ.ά.).

Η επιδίωξη του Ν. 4873/2021 για τη δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου ρύθμισης των ΟΚοιΠ είναι στη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, παραμένουν κενά και ασάφειες, καθώς και εξειδικεύσεις και εξαιρέσεις που δεν αφορούν το σύνολο των φορέων και δύναται να δυσχεράνουν την ομαλή λειτουργία της ΚτΠ και την εκπλήρωση του σημαντικού της ρόλου. Ειδικότερα, ο ρόλος της ΚτΠ και των μη κυβερνητικών, μη κερδοσκοπικών οργανώσεων που την απαρτίζουν δεν ορίζεται πουθενά στο νομικό και κανονιστικό πλαίσιο. Αν και η λειτουργία τους ρυθμίζεται σε μεγάλο βαθμό από τον Ν. 4873/2021, η υπόστασή τους, η σχέση με την πολιτεία, η προσφορά στο κοινωνικό σύνολο δεν καθορίζονται, δεν οροθετούνται και δεν αναγνωρίζονται πουθενά.

Επιπλέον, οι αρμοδιότητες για την εποπτεία της δράσης των ΟΚοιΠ παραμένουν διασκορπισμένες σε πολλά υπουργεία και διαφορετικές κρατικές υπηρεσίες, χωρίς τον απαραίτητο συντονισμό μεταξύ τους και συχνά χωρίς την απαραίτητη επίγνωση για τον τρόπο λειτουργίας και τον ιδιαίτερο ρόλο της ΚτΠ. Η έλλειψη εξειδίκευσης και συντονισμού στις κρατικές υπηρεσίες όσον αφορά την αλληλεπίδρασή τους με την ΚτΠ διαιωνίζει την κατάσταση σύγχυσης που επικρατεί και στις δύο πλευρές αυτής της σχέσης και μειώνει την αποτελεσματικότητα της δράσης των οργανώσεων, με αρνητικό αντίκτυπο για το κοινωνικό σύνολο. Χρειάζεται πολύ μεγαλύτερη ταύτιση προσεγγίσεων μεταξύ υπουργείων και στενή συνεργασία με την Κοινωνία των Πολιτών για τη χάραξη κοινής πολιτικής, τόσο στη θέσπιση κανόνων που επηρεάζουν τους καταστατικούς σκοπούς, τη λειτουργία και τις δράσεις των οργανώσεων, όσο και για τη σχέση τους με την πολιτεία.

Αναλυτικότερα, ο Ν. 4873/2021 εισάγει ορισμούς στο εγχώριο νομοθετικό πλαίσιο που αφορούν τις οργανώσεις της ΚτΠ, τους κοινωφελείς φορείς και την εθελοντική απασχόληση. Επιπλέον, ο νόμος περιλαμβάνει ρυθμίσεις για τις σχέσεις της ΚτΠ με

το κράτος, τη χρηματοδότηση των οργανώσεων με συνεπαγόμενες υποχρεώσεις, την εθελοντική απασχόληση, τον έλεγχο των οργανώσεων και ορισμένες φορολογικές διευθετήσεις.

Ως προς την εποπτεία της λειτουργίας της ΚτΠ, ο Ν. 4873/2021 προβλέπει τη σύσταση νέας Διεύθυνσης ΟΚοιΠ και Κοινοφελών Φορέων εντός του Υπουργείου Εσωτερικών. Έχει αρμοδιότητες για τη λήψη και την αποθήκευση δεδομένων σε νέα Δημόσια Βάση Δεδομένων ΟΚοιΠ και νέο Ειδικό Μητρώο ΟΚοιΠ. Η εγγραφή και στα δύο μητρώα εμφανίζει πολλά κενά, ασάφειες και σφάλματα που χρήζουν μελέτης και θα αναλυθούν παρακάτω. Παράλληλα, θεσπίζονται οικονομικά κίνητρα για τις οργανώσεις για την εγγραφή τους σε αυτές τις βάσεις δεδομένων.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής του Ν. 4873/2021, τον Μάρτιο του 2023, εκδόθηκε το Προεδρικό Διάταγμα 32/2023 (ΦΕΚ Α' 64/18.03.2023), με το οποίο ρυθμίστηκαν οργανωτικά και λειτουργικά θέματα για τη σύσταση της νέας Διεύθυνσης ΟΚοιΠ και Κοινοφελών Φορέων. Τον Απρίλιο του 2023, εκδόθηκε η ΚΥΑ 6216/2023 (ΦΕΚ Β' 2300/07.04.2023), με την οποία καθορίζεται ο τρόπος λειτουργίας της Δημόσιας Βάσης Δεδομένων ΟΚοιΠ και του Ειδικού Μητρώου ΟΚοιΠ, με έναρξη ισχύος την 07.07.2023 για τη δημόσια βάση (γενικό μητρώο) και την 07.08.2023 για το ειδικό μητρώο. Παρότι η Διεύθυνση ΟΚοιΠ και Κοινοφελών Φορέων έχει συσταθεί και τα νέα μητρώα έχουν τεθεί τυπικά σε ισχύ, δεν έχει διαφανεί ακόμα στην πράξη πώς το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο επηρεάζει τη λειτουργία της ΚτΠ και σε ποιον βαθμό έχουν καλυφθεί τα κενά που υπήρχαν κατά τη θέσπισή του.

Οι φορείς της ΚτΠ έχουν διαφορετικές νομικές μορφές (σωματεία, ΑΜΚΕ, ιδρύματα), και αυτό συνεπάγεται ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις νομικές απαιτήσεις που αντιμετωπίζουν και, κατά συνέπεια, στον τρόπο διαμόρφωσης της εσωτερικής λειτουργίας τους. Παρά τις διαφορές αυτές, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι διέπονται επί της ουσίας από μια ισότιμη νομοθετική αντιμετώπιση όσον αφορά τη διαφάνεια, τη χρηστή διακυβέρνηση και την αποτελεσματικότητα των έργων τους. Η αρχή της ίσης νομοθετικής αντιμετώπισης συνεπάγεται μια εναρμόνιση των κανόνων λειτουργίας τους σε θέματα που αφορούν τα όργανα διακυβέρνησης των οργανώσεων (όπως σύστημα εκλογής και διάρκεια θητείας των μελών τους), την τήρηση πρακτικών, οικονομικών απολογισμών, πεπραγμένων κλπ. Με τη νομική μορφή των φορέων της ΚτΠ να παραμένει διακριτή, το νομικό πλαίσιο πρέπει να διασφαλίζει ότι οι κανόνες λειτουργίας τους είναι ίσοι και δίκαιοι (level playing field).

Εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη ελεγκτικών μηχανισμών και λειτουργιών στον χώρο της ΚτΠ. Παράλληλα, παρατηρείται έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων για θέματα σχετικά με τη λειτουργία και τον ρόλο της ΚτΠ σε ομάδες επαγγελματιών που προσφέρουν σημαντικές υποστηρικτικές υπηρεσίες, όπως λογιστές, φοροτεχνικοί και δικηγόροι. Η έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων για την ΚτΠ στη δημόσια διοίκηση αλλά και στα επαγγέλματα που προσφέρουν υποστηρικτικές υπηρεσίες οδηγεί μερικές φορές σε λανθασμένη λειτουργία οργανώσεων χωρίς πρόθεση για κακοδιαχείριση ή κατάχρηση πόρων.

Ως αποτέλεσμα και των κενών στο ρυθμιστικό πλαίσιο, επανέρχονται στη δημόσια συζήτηση μεμονωμένες περιπτώσεις στις οποίες ιδιοτελείς σκοποί και συμφέροντα εξυπηρετούνται κάτω από τον μανδύα της ΚτΠ. Με αυτόν τον τρόπο, και παρά τα ελά-

χιστα ποσοστά τέτοιων περιπτώσεων, διαιωνίζεται μια λανθασμένη εικόνα για τον τρόπο λειτουργίας και δράσης της ΚτΠ στο σύνολό της, με αποτέλεσμα την απώλεια εμπιστοσύνης εκ μέρους της κοινωνίας. Αυτό δυσχεραίνει κατά πολύ την αποτελεσματικότητα των δράσεων και τη βιωσιμότητα των οργανώσεων.

4.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Το ρυθμιστικό πλαίσιο θα πρέπει να αναγνωρίζει επαρκώς τον ισχυρό θεσμικό λόγο ύπαρξης της ΚτΠ ως τον τρίτο πυλώνα της κοινωνίας που στέκεται στον ενδιάμεσο ζωτικό χώρο ανάμεσα στην ιδιωτική και τη δημόσια σφαίρα. Προς αυτή την κατεύθυνση, παρουσιάζονται στη συνέχεια προτάσεις για αλλαγές στο ρυθμιστικό πλαίσιο ως προς τις αρμοδιότητες και τη θεσμική υπόσταση της εποπτικής αρχής, τον ορισμό των οργανώσεων που εμπίπτουν στον σκοπό των ρυθμίσεων, τη διαχείριση των μητρώων και τις απαιτήσεις από τις οργανώσεις σχετικά με θέματα διαφάνειας και λογοδοσίας.

4.3.1 Αρμοδιότητες, ανεξαρτησία και λογοδοσία της εποπτικής αρχής

Ειδικότερα, η εποπτική αρχή για τα θέματα της ΚτΠ θα πρέπει να έχει τις κατάλληλες αρμοδιότητες, ανεξαρτησία, αλλά και λογοδοσία προς την κοινωνία, αφουγκραζόμενη τις ανάγκες των οργανώσεων της ΚτΠ. Για καλύτερη συνεργασία μεταξύ της πολιτείας και της ΚτΠ, στις αρμοδιότητες θα πρέπει να περιλαμβάνονται τόσο η εποπτεία της τήρησης των θεσπιζόμενων ρυθμίσεων από τις οργανώσεις, όσο και ο συντονισμός και η συνεργασία με διάφορες κρατικές υπηρεσίες και υπουργεία.

Η Διεύθυνση ΟΚοιΠ και Κοινοφελών Φορέων του Υπουργείου Εσωτερικών δεν διαφαίνεται να έχει τις αρμοδιότητες και τους απαιτούμενους πόρους για την εκπλήρωση ενός ενισχυμένου εποπτικού και συντονιστικού ρόλου. Επιπλέον, καθώς αποτελεί Διεύθυνση ενός υπουργείου, δεν διασφαλίζεται επαρκώς η ανεξαρτησία της λήψης αποφάσεων από ενδεχόμενες πολιτικές σκοπιμότητες ή επιρροές.

Επομένως, διαφαίνεται η ανάγκη για τη θέσπιση ενός φορέα ο οποίος θα είναι ανεξάρτητος και αντικειμενικός, με αρμοδιότητες που επεκτείνονται πέρα από την τήρηση της βάσης δεδομένων (γενικού μητρώου) και του ειδικού μητρώου ΟΚοιΠ. Αυτός ο φορέας θα μπορούσε να έχει τη μορφή ανεξάρτητης αρχής, παρατηρητηρίου ή άλλη μορφή στο πρότυπο άλλων χωρών, όπως η Charity Commission of England and Wales (Πλαίσιο 3.1 στην ενότητα 3 για τις διεθνείς πρακτικές). Στις αρμοδιότητες της προτεινόμενης αρχής θα πρέπει να περιλαμβάνονται η παρακολούθηση της δράσης και του απολογιστικού έργου των κοινοφελών φορέων, οι περιοδικές αναφορές για την κατάσταση της ΚτΠ, η ρύθμιση θεμάτων που αφορούν τη λειτουργία των φορέων και η διασφάλιση της απρόσκοπτης και διαφανούς εκτέλεσης του έργου της ΚτΠ. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι στη διακυβέρνηση της αρμόδιας αρχής συμμετέχουν μέλη με αναγνωρισμένο κύρος εκ μέρους της ΚτΠ και ευρύτερα της κοινωνίας, εκπροσωπώντας το σύνολο των τομέων δραστηριοποίησης της ΚτΠ,

καθώς και με επαρκείς γνώσεις για τον ιδιαίτερο ρόλο και τρόπο λειτουργίας των οργανώσεων, ώστε να ενισχυθεί η ανεξαρτησία και η λογοδοσία της αρχής.

4.3.2 Ορισμός και ρόλος της ΚτΠ

Για να είναι σε θέση η ΚτΠ να εκπληρώσει αποτελεσματικά την αποστολή της, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ο θεσμικός ρόλος της νομοθετικά, ακολουθώντας τα παραδείγματα από διεθνή νομοθετικά κείμενα που παρουσιάστηκαν στο προοίμιο του Σχεδίου. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να ενισχυθεί και η δέσμευση της πολιτείας, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και στην τοπική αυτοδιοίκηση, να συνεργάζεται με την ΚτΠ για τη χάραξη και την εφαρμογή σχετικών πολιτικών.

Άλλωστε, στα νομοθετικά κείμενα της ΕΕ κατοχυρώνεται ο θεσμικός ρόλος της ΚτΠ στη διαδικασία διαβούλευσης της πολιτείας με την κοινωνία για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Σε σχετική σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης,⁸ προβλέπεται ότι στο πλαίσιο μιας επίσημης διαδικασίας, οι διαβουλευτές επιτρέπουν στις δημόσιες αρχές να συγκεντρώνουν τις απόψεις ατόμων, οργανώσεων και της ΚτΠ εν γένει (σημείο 22). Οι διαδικασίες διαβούλευσης δεν περιορίζονται αποκλειστικά στην ανάρτηση σχεδίων νόμων σε μια ηλεκτρονική πλατφόρμα, αλλά μπορούν να πραγματοποιούνται με διάφορα μέσα και εργαλεία, όπως συνεδριάσεις, δημόσιες ακροάσεις, έρευνες και ερωτηματολόγια (σημείο 23). Οι αρχές οφείλουν να παρέχουν δημοσίως διαθέσιμη ανατροφοδότηση πληροφοριών σχετικά με τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων, και ειδικότερα πληροφορίες που τεκμηριώνουν τις όποιες αποφάσεις λαμβάνονται τελικά (σημείο 24). Συστήνεται στις αρχές να λαμβάνουν υπόψη τη γνώμη των ΟΚοιΠ κατά την επεξεργασία νομοσχεδίων που επηρεάζουν το καθεστώς λειτουργίας τους, τα οικονομικά τους και τις σφαίρες λειτουργίας τους. Επομένως, και με βάση τη νομοθεσία της ΕΕ, η διαδικασία διαβούλευσης με την ΚτΠ στην Ελλάδα οφείλει να γίνει ουσιαστικότερη, προκειμένου να ενταχθεί η ΚτΠ στον σχεδιασμό πολιτικών και να επιτευχθούν η ευρύτερη δυνατή κοινωνική αποδοχή και ο μέγιστος δυνατός θετικός κοινωνικός αντίκτυπος.

Σε αυτή την κατεύθυνση, ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρωτοβουλία Open Government Partnership, στην οποία συμμετέχουν πάνω από 70 χώρες (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα) και πάνω από 100 τοπικές αυτοδιοικήσεις. ΟΚοιΠ χρησιμοποιούν την πλατφόρμα της πρωτοβουλίας για να προωθούν τα βασικά ζητήματα και τους στόχους τους. Ο ρόλος της πλατφόρμας είναι να βοηθήσει τις οργανώσεις να προσεγγίσουν άμεσα τους αρμόδιους κυβερνητικούς εκπροσώπους, και να παρέχει μια πλατφόρμα και μια διαδικασία για συνεχή συνεργασία μεταξύ τους. Προτείνεται η ενίσχυση του ρόλου της πλατφόρμας στη χώρα, με τη θέσπιση ενός φόρουμ της ΚτΠ στο πρότυπο άλλων χωρών που συμμετέχουν στην πρωτοβουλία.

Με αυτόν τον τρόπο:

- ενθαρρύνεται ο διαρκής συντονισμός μεταξύ των ΟΚοιΠ και της πολιτείας σε θέματα δημόσιας συμμετοχής, διαφάνειας και λογοδοσίας·
- προωθείται η απόκτηση γνώσεων και παιδείας από τους υπευθύνους χάραξης πο-

⁸ Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων, Συμβούλιο της Ευρώπης CM(2017)83

λιτικής και τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης πάνω στις αξίες της συμμετοχής της ΚτΠ σε όλο τον κύκλο σχεδιασμού και υλοποίησης δημόσιων πολιτικών·

- ενισχύονται η φωνή και το οικοσύστημα της ΚτΠ.

Σημαντικό βήμα για την αναγνώριση του θεσμικού ρόλου της ΚτΠ στην Ελλάδα θα ήταν η κατοχύρωσή του στο Σύνταγμα, έχοντας ως πρότυπο το άρθρο 15 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ.⁹ Με τη συνταγματική κατοχύρωση του ρόλου της ΚτΠ, τίθενται ευνοϊκότερες βάσεις για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των ΟΚοιΠ, την προώθηση της συμμετοχής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, και εν τέλει την ενδυνάμωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και της κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα.

Προς την κατεύθυνση τεχνικής βελτίωσης των υφιστάμενων ρυθμίσεων, προτείνεται ο ορισμός της Οργάνωσης Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ) στο ρυθμιστικό πλαίσιο να τροποποιηθεί ως εξής: «Εθελοντική Οργάνωση που έχει συσταθεί και λειτουργεί στην Ελλάδα ως σωματείο ή αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία ή ίδρυμα, με κοινωφελή σκοπό, είναι ανεξάρτητη από κράτη ή κυβερνήσεις, την τοπική αυτοδιοίκηση, τους δημόσιους οργανισμούς δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου, τους εμπορικούς, συνδικαλιστικούς και επαγγελματικούς οργανισμούς και ενώσεις, τις πολιτικές οργανώσεις και τα πολιτικά κόμματα. Η ανεξαρτησία αυτή προσδιορίζεται από τη μη συμμετοχή οιοδήποτε νομικού προσώπου που ανήκει στον δημόσιο τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται στο άρθρο 14 παράγραφος 1 στοιχείο α) του Ν. 4270/2014 (Α' 143), με την εξαίρεση των νομικών προσώπων του άρθρου 68 παράγραφος 1 σημείο 3) του Ν. 4235/2014 (Α' 32), στη σύνθεση των οργάνων διοίκησής τους και των γενικών συνελεύσεών τους». Με τη συγκεκριμένη τροποποίηση, αναγνωρίζεται το γεγονός ότι αρκετές οργανώσεις έχουν τη νομική μορφή ιδρύματος.

4.3.3 Μητρώα ΟΚοιΠ

Σχετικά με τη λειτουργία των μητρώων, κρίνεται απαραίτητο όλοι οι πιστοποιημένοι από το Πρωτοδικείο και το ΓΕΜΗ φορείς που εμπíπτουν στον ορισμό της ΟΚοιΠ να εγγράφονται στη Δημόσια Βάση Δεδομένων, ώστε να υπάρχει σαφής γνώση του πλήθους, της εξειδίκευσης και του χαρακτήρα της ΚτΠ στην Ελλάδα. Για λόγους διαφάνειας, τόσο στη Δημόσια Βάση Δεδομένων όσο και στο Ειδικό Μητρώο θα πρέπει να είναι προσβάσιμα στους πολίτες όλα τα κατατεθειμένα δικαιολογητικά των οργανώσεων, και όχι μόνο τα νομιμοποιητικά, στον βαθμό που δεν δημοσιοποιούνται προσωπικά δεδομένα (όπως ΑΦΜ, ΑΜΚΑ, διεύθυνση κ.ά.).

Σημαντικό βήμα για την εύρυθμη λειτουργία της ΚτΠ είναι όλα τα δεδομένα που συλλέγει η πολιτεία από τις οργανώσεις να συγκεντρώνονται σε ένα μητρώο στην ειδική υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών. Είναι κατανοητή η ανάγκη διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, πέρα από το Υπουργείο Εσωτερικών, να τηρούν δικά τους μητρώα στα οποία να καταχωρούν οργανισμούς και φορείς που τηρούν εξειδικευμένα κριτήρια, κατάλληλα για τις επιμέρους εξειδικευμένες δράσεις και αρμοδιότητες της συγκεκριμένης δημόσιας υπηρεσίας. Θα πρέπει, ωστόσο, να μην επιβαρύνονται οι οργανώσεις και οι δημόσιες υπηρεσίες με υπερβολικό διοικητικό βάρος, το οποίο μπορεί

⁹ Το άρθρο 15.1 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ προβλέπει ότι «Προκειμένου να προωθήσουν τη χρηστή διακυβέρνηση και να διασφαλίσουν τη συμμετοχή της Κοινωνίας των Πολιτών, τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης διεξάγουν τις εργασίες τους όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά.»

να αποφευχθεί με καλύτερο συντονισμό μεταξύ των δημόσιων υπηρεσιών. Πολλές από τις πληροφορίες που ζητούν οι επιμέρους δημόσιες υπηρεσίες θα μπορούσαν να τις αντλήσουν απευθείας από τα μητρώα του Υπουργείου Εσωτερικών αλλά και αντίστοιχα να τα τροφοδοτήσουν. Οι απαιτήσεις τους από τις οργανώσεις που είναι εγγεγραμμένες στα επιμέρους εξειδικευμένα μητρώα θα πρέπει να περιοριστούν στις απαραίτητες επιπλέον πληροφορίες που αφορούν τον εξειδικευμένο τομέα αρμοδιότητάς τους (όπως η μετανάστευση, ο πολιτισμός, η δημόσια υγεία κλπ.).

Θα πρέπει να διασφαλίζεται, μέσα από τις διαδικασίες που θεσπίζει η διαχειριστική αρχή των μητρώων, ότι η Δημόσια Βάση Δεδομένων παραμένει επίκαιρη και τυχόν ανενεργές οργανώσεις δεν παραμένουν εγγεγραμμένες, ώστε να υπάρχει ανά πάσα στιγμή μια πραγματική εικόνα για την ΚτΠ στην Ελλάδα. Αυτό θα επιτρέπει τη σωστή ανάλυση και αναγνώριση αναγκών και ευκαιριών για την περαιτέρω ενεργοποίηση της ΚτΠ προς επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κοινωνία στην Ελλάδα. Ειδικότερα, προτείνεται να καταστεί υποχρεωτική η τακτική αποστολή στοιχείων από τις οργανώσεις προς τη Δημόσια Βάση Δεδομένων με συχνότητα που δεν υπερβαίνει τα δύο έτη. Σε περίπτωση που μια οργάνωση δεν έχει ανανεώσει τα δεδομένα της στη Δημόσια Βάση Δεδομένων εντός διετίας, προτείνεται να διαγράφεται από τη βάση έως ότου στείλει τα απαιτούμενα στοιχεία. Θα πρέπει επίσης να εξασφαλίζεται ότι η αλληλεπίδραση του Μητρώου με τις ΟΚοιΠ αξιοποιεί τις δυνατότητες που προσφέρει η εξέλιξη της τεχνολογίας, ώστε να ελαχιστοποιείται το διοικητικό βάρος των οργανώσεων και της δημόσιας διοίκησης.

Το Ειδικό Μητρώο επίσης απαιτεί αποσαφήνιση και διευκρίνιση μιας σειράς θεμάτων. Το Ειδικό Μητρώο χωρίζεται σε έξι υποομάδες,¹⁰ ενώ θεσπίζεται ο περιορισμός μια ΟΚοιΠ να μην είναι εγγεγραμμένη σε περισσότερες από τέσσερις υποομάδες. Υπάρχουν, ωστόσο, οργανώσεις και πεδία δράσεων που δεν εμπίπτουν με ξεκάθαρο τρόπο στις υφιστάμενες υποομάδες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι φιλοζωικές οργανώσεις, οι οποίες είναι ένας αρκετά μεγάλος αριθμός και θα μπορούσαν να ταξινομηθούν ως διακριτή ομάδα.

Επιπλέον, δεν είναι εμφανής η σκοπιμότητα για τον τρέχοντα περιορισμό του νόμου ως προς τον αριθμό υποομάδων στις οποίες δύναται να εγγραφεί μια οργάνωση. Υπάρχουν φορείς που δραστηριοποιούνται σε πολλούς διαφορετικούς τομείς, εκτελώντας σε ορισμένες περιπτώσεις έναν χρήσιμο συντονιστικό ρόλο προς άλλες μικρότερες οργανώσεις. Για παράδειγμα, το 17% του δείγματος στο έργο ΘΑΛΗΣ II και το 33% του δείγματος του ΘΑΛΗΣ I δήλωσαν ότι δραστηριοποιούνται σε περισσότερους από τρεις τομείς.

4.3.4 Αμοιβές των μελών στα διοικητικά όργανα των οργανώσεων

Ένα ιδιαίτερο θέμα που χρήζει προσοχής είναι η δυνατότητα αμοιβής των μελών των οργάνων διοίκησης (Διοικητικό Συμβούλιο - ΔΣ) των οργανώσεων της ΚτΠ. Πρόκειται για ένα πολύπλοκο ζήτημα που δεν έχει διεθνώς σαφή πρακτική.

¹⁰ α) Υγεία, Κοινωνική Αλληλεγγύη και Πρόνοια, β) Περιβάλλον, Πολιτική Προστασία, Ποιότητα Ζωής, γ) Δικαιώματα του Ανθρώπου, Δικαιοσύνη, Διακυβέρνηση, δ) Παιδεία, Έρευνα, Πολιτισμός, ε) Καταναλωτής, και στ) Διεθνής Ανθρωπιστική και Αναπτυξιακή Συνεργασία, Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Γενικότερα, ως καλή πρακτική θεωρείται η αποχή των μελών του ΔΣ από αμοιβές. Παρότι ρητή απαγόρευση από τη νομοθεσία παρατηρείται σε ελάχιστες χώρες, στις περισσότερες περιπτώσεις οργανώσεων της ΚτΠ, τα μέλη του ΔΣ δεν πληρώνονται. Στις χώρες όπου παρατηρούνται περιπτώσεις αμοιβής μελών του ΔΣ οργανώσεων, η πρακτική ακολουθείται ανάλογα με τον τομέα δραστηριοποίησης και τα χαρακτηριστικά κάθε οργάνωσης, που σε έναν βαθμό προσδιορίζουν και τον ρόλο που έχει το ΔΣ στη λειτουργία της.

Ειδικότερα, σε χώρες όπως ΗΒ, Γερμανία, Βραζιλία, Αυστραλία, Ολλανδία και Καναδάς, είναι σύνηθες η συμμετοχή στο ΔΣ να μην αμείβεται λόγω του φιλανθρωπικού και συμβουλευτικού χαρακτήρα του οργάνου. Αντίθετα, στη Γαλλία και το Μεξικό, παρατηρείται η πρακτική τα μέλη του ΔΣ να αμείβονται για τη συνεισφορά τους και την εμπλοκή τους στις εργασίες και την ευρύτερη οργανωσιακή δομή των οργανώσεων. Στις ΗΠΑ, η πρακτική διαφέρει μεταξύ των πολιτειών, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι ο νόμος δεν εμποδίζει την αποζημίωση των μελών του ΔΣ, σε λογικά πλαίσια, ακόμα και σε πολιτείες όπου αυτή η πρακτική δεν είναι συνηθής.

Επομένως, ένα τέτοιο περίπλοκο θέμα δεν μπορεί να καθορίζεται αποκλειστικά από νομοθετικές ρυθμίσεις, ενώ ιδιαίτερο ρόλο έχουν η αυτορρύθμιση των οργανώσεων και η ορθή λειτουργία των σχετικών ελεγκτικών μηχανισμών. Σε κάθε περίπτωση, αναλύσεις και ευρήματα ερευνών δείχνουν ότι ο χρόνος που επενδύεται από μέλη του ΔΣ είναι δυσανάλογος με την όποια αποζημίωση μπορεί να λαμβάνουν.

Η απόφαση αμοιβής των μελών του ΔΣ βασίζεται συχνά στο επιχείρημα πως έτσι ένας οργανισμός μπορεί να διατηρήσει καταρτισμένα μέλη, τα οποία μπορούν να προσφέρουν πολύτιμα οφέλη στον οργανισμό σε μια μονιμότερη βάση και όχι ευκαιριακά ή ως πάρεργο. Παράλληλα, επιτρέπει σε οικονομικά πιο ευάλωτα άτομα να συμμετέχουν στην ΚτΠ. Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται ότι η πληρωμή των μελών του διοικητικού συμβουλίου μπορεί να υπονομεύσει τους στόχους και τη διαφάνεια μιας οργάνωσης, καθώς και να δημιουργήσει συγκρούσεις συμφερόντων, όταν συγχέονται οι ρόλοι ελεγκτή-ελεγχόμενου.

Στην Ελλάδα, που είναι μικρότερη χώρα και με περιορισμένη ποσοτικά ΚτΠ, το πρόβλημα της ενασχόλησης ατόμων στα ΔΣ είναι ακόμα πιο έντονο. Υπάρχουν οργανώσεις με τακτικό προσωπικό όπου το διοικητικό συμβούλιο ασχολείται με τη στρατηγική του φορέα, αλλά και οργανώσεις όπου τα μέλη της διοίκησης αποτελούν και τα κύρια άτομα που διαχειρίζονται την οργάνωση σε καθημερινή βάση. Είναι κατανοητό ότι μια νομική οριζόντια απαγόρευση στις αμοιβές μελών του ΔΣ θα προκαλέσει σειρά προβλημάτων και θα καταστήσει τη λειτουργία μιας σειράς υγιών οργανώσεων απαγορευτική. Για αυτόν τον λόγο, προτείνεται η θέσπιση κάποιων ορίων και η υποχρέωση δημοσιοποίησης της πρακτικής αμοιβής των μελών του ΔΣ (π.χ. με τη δημιουργία ειδικού πεδίου στο Ειδικό Μητρώο), αλλά και βελτιώσεις στα αντικίνητρα που υπάρχουν αυτή τη στιγμή για συμμετοχή μελών στα ΔΣ των οργανώσεων.

Όσον αφορά τις αμοιβές, ο Ν. 4873/2021 δεν επιτρέπει την εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο ΟΚοιΠ που έχουν οποιουδήποτε είδους σύμβαση με πρόσωπα που συμμετέχουν στη διοίκηση ή είναι καταστατικά μέλη, καθώς και με πρώτου βαθμού συγγενείς τους, πλην συμβάσεων εξαρτημένης εργασίας, με συνήθεις όρους και αποδοχές, που δεν υπερβαίνουν το 5% του συνόλου των εργαζομένων κατ' έτος. Δεν επιτρέπει

επίσης την εγγραφή σε οργανώσεις που έχουν συνάψει συμβάσεις με εταιρείες τις οποίες ελέγχουν αυτά τα πρόσωπα έναντι αμοιβής ή ανταλλάγματος που υπερβαίνει τα 1.000 ευρώ ετησίως.

Ο συγκεκριμένος περιορισμός επιβαρύνει και περιορίζει δυσανάλογα τις μικρότερες οργανώσεις, ενώ επιτρέπει μεγαλύτερη άνεση σε μεγαλύτερες, χωρίς ιδιαίτερη διασφάλιση της διαφάνειας και της τήρησης της νομοθεσίας. Για αυτόν τον λόγο, προτείνεται το όριο της αμοιβής ενός μέλος του ΔΣ ή αντίστοιχων οργάνων διοίκησης των οργανώσεων να συνδεθεί με συγκρίσιμα ατομικά μεγέθη που προσαρμόζονται διαχρονικά, όπως ο εθνικός κατώτατος μισθός ή ο ανώτατος μισθός των εργαζομένων της οργάνωσης. Για παράδειγμα, μπορεί να τεθεί όριο ένα μέλος του ΔΣ να μπορεί να αμειβεται με ποσό που δεν υπερβαίνει το διπλάσιο του εθνικού κατώτατου μισθού. Εναλλακτικά, εφόσον υπάρχουν αμειβόμενα στελέχη στην οργάνωση, το όριο μπορεί να τεθεί στο 75% του ανώτατου μισθού αυτών των στελεχών.

Όσον αφορά την ύπαρξη δικλίδων ασφαλείας, προτείνεται η σύνδεση της δυνατότητας αμοιβής μελών του ΔΣ με ελάχιστο αριθμό μελών του ΔΣ. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η δυνατότητα αμοιβών σε μέλη του ΔΣ, μόνο εφόσον το ΔΣ αποτελείται τουλάχιστον από 5 άτομα εκ των οποίων τουλάχιστον το 50% είναι μη αμειβόμενα. Προτείνεται επίσης ο νόμος να προβλέπει την ύπαρξη εκτελεστικών (και δυνητικά αμειβόμενων) και μη εκτελεστικών (και μη αμειβόμενων) μελών, ώστε να περιορίσει τη διοικητική ευθύνη των μη αμειβόμενων και να επιτρέψει την ενασχόλησή τους, κυρίως ως δικλίδα διαφάνειας και ελέγχου. Η συγκεκριμένη πρόνοια προτείνεται να ισχύει για όλες τις οργανώσεις της Δημόσιας Βάσης και όχι μόνο για την εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο.

4.3.5 Ευθύνες και συμμετοχή μελών στα διοικητικά όργανα των οργανώσεων

Παράλληλα, είναι απαραίτητη η βελτίωση και η απομάκρυνση των αντικινήτρων που υπάρχουν αυτή τη στιγμή, καθώς και η θέσπιση ορισμένων ορίων για την ευθύνη συμμετοχής στα όργανα διοίκησης. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται στα πρότυπα των νομικών μορφών περιορισμένης ευθύνης (όπως ΕΠΕ και ΙΚΕ) να απαλειφθεί η απεριόριστη οικονομική ευθύνη των μελών των οργανώσεων, και ειδικότερα του προέδρου. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη του νόμου δυσχεραίνει τη συμμετοχή πολιτών ως μελών των οργανώσεων, καθώς τους καθιστά υπόλογους με την προσωπική τους περιουσία, κάτι που δεν προβλέπεται ούτε καν για κερδοσκοπικές επιχειρήσεις με τη μορφή ΑΕ, ΕΠΕ ή ΙΚΕ.

Επιπρόσθετα, το ισχύον νομικό πλαίσιο ορίζει ότι τα μέλη της διοίκησης των οργανώσεων που θα εγγραφούν δεν μπορεί να έχουν καταδικαστεί για μια ευρεία λίστα αδικημάτων, πολλά εκ των οποίων είναι πλημμελήματα μικρότερης ποινικής απαξίας, και μάλιστα χωρίς κάποιο χρονικό όριο. Η αναφορά σε αδικήματα όπως κλοπή, συκοφαντική δυσφήμιση κ.α. αποκλείει πολλές οργανώσεις των οποίων τα ιδρυτικά μέλη υπήρξαν κάποτε παραβατικά. Για παράδειγμα, πολλές οργανώσεις στον τομέα των ναρκωτικών ουσιών έχουν δημιουργηθεί από πρώην χρήστες, οι οποίοι πιθανά να μην έχουν λευκό ποινικό μητρώο, ενώ οι μηνύσεις για συκοφαντική δυσφήμιση είναι συχνές προς οργανώσεις με δράσεις ανεξάρτητης εποπτείας (watchdog). Αποτελεί μια διάταξη που συμπεριλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα αδικημάτων και έρχεται

σε ιδεολογική αντίθεση με πολλά καταστατικά οργανώσεων που δουλεύουν πάνω στην επανένταξη και την αποϊδρυματοποίηση. Προτείνεται περιορισμός της λίστας αδικημάτων στα απολύτως απαραίτητα, και κυρίως σε κακουργήματα, καθώς και ο προσδιορισμός ανώτατου χρονικού ορίου τέλεσης αυτών, τουλάχιστον αναφορικά με τα πλημμελήματα.

4.3.6 Κίνητρα για ενίσχυση της διακυβέρνησης των οργανώσεων

Σημαντική έλλειψη στη λειτουργία των οργανώσεων, ειδικά της μορφής αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών (ΑΜΚΕ), σχετίζεται με τη σύσταση και τη λειτουργία οργάνων διακυβέρνησης και εσωτερικού ελέγχου. Ειδικά εφόσον πρόκειται για οργανώσεις που διεκδικούν σημαντική κρατική χρηματοδότηση, και επομένως είναι αυξημένος ο κίνδυνος κατάχρησης πόρων και αμαύρωσης της εικόνας της ΚεΠ, είναι απαραίτητο να τεθούν ελάχιστες βασικές προδιαγραφές σε θέματα οικονομικής διαχείρισης και λειτουργίας οργάνων διακυβέρνησης. Ειδικότερα, για τις οργανώσεις που εντάσσονται στο Ειδικό Μητρώο και σε περίπτωση που δεν προβλέπεται ήδη από τη νομική μορφή που έχουν, προτείνεται η θέσπιση τακτικών γενικών συνελεύσεων και η εκλογή διοικητικού συμβουλίου με ελάχιστο αριθμό μελών (π.χ. πέντε ή επτά μέλη), ανάλογα με τον τύπο οργάνωσης. Τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων θα πρέπει να εκλέγονται από τη γενική συνέλευση και να καθορίζονται διαδικασίες αποβολής ή παύσεως ενός μέλους.

Ιδιαίτερη δυσκολία στη λειτουργία των ΑΜΚΕ δημιουργούν αντικρουόμενες διατάξεις νόμων σχετικά με την ιδιότητα του διαχειριστή. Από τη μία πλευρά, οι ΑΜΚΕ αντιμετωπίζονται από τον Ν. 4072/2012 με τον ίδιο τρόπο όπως οι ομόρρυθμες εταιρείες. Σύμφωνα με ερμηνείες αυτών των διατάξεων από το Υπουργείο Ανάπτυξης και το νομικό τμήμα του ΓΕΜΗ, διαχειριστής πρέπει οπωσδήποτε να είναι ένας από τους εταίρους της ΑΜΚΕ, το οποίο δημιουργεί σημαντικό φόρτο εργασίας. Από την άλλη, ο Ν. 4873/2021 θέτει αυστηρά όρια για τη δυνατότητα αμοιβής των εταίρων μιας ΟΚοιΠ, περιορίζοντας τη δυνατότητα αμοιβής της εργασίας ενός διαχειριστή.

Επιπλέον, δεν αναγνωρίζεται ότι σε αντίθεση με τους εταίρους μιας ομόρρυθμης εταιρείας, οι εταίροι μιας ΑΜΚΕ μπορεί να μην έχουν σχετική τεχνογνωσία, τριβή και διαθεσιμότητα χρόνου για ενασχόληση με διαχειριστικά ζητήματα. Δυσχεραίνεται επίσης ο διαχωρισμός της λειτουργίας της εταιρικής διαχείρισης από την εταιρική ιδιοκτησία, απαραίτητος για την προαγωγή της αποτελεσματικότητας, της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της αποφυγής σύγκρουσης συμφερόντων στις ΟΚοιΠ. Επομένως, προτείνεται να θεσμοθετηθεί η δυνατότητα ανάθεσης του ρόλου του διαχειριστή επί αμοιβής και σε άτομα που δεν είναι απαραίτητα εταίροι ή μέλη της ΑΜΚΕ.

Οι αυξημένες απαιτήσεις για εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο είναι απαραίτητες για τη μείωση του κινδύνου κατάχρησης πόρων. Ωστόσο, αυτές οι απαιτήσεις δημιουργούν σημαντική επιβάρυνση για τις οργανώσεις, ειδικά εάν προστεθούν απαιτήσεις για αυξημένη διαφάνεια και εσωτερική διακυβέρνηση. Επομένως, συστήνεται ενίσχυση των χρηματοδοτικών κινήτρων που παρέχονται προς τις οργανώσεις που εντάσσονται στο Ειδικό Μητρώο και ευρύτερα προς νομικές μορφές όπως είναι τα σωματεία, τα οποία ούτως ή άλλως τηρούν αυξημένες προδιαγραφές διαφάνειας και εσωτερικής λειτουργίας.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι τα αυξημένα κίνητρα εγγραφής στο Ειδικό Μητρώο δεν δημιουργούν μια ΚτΠ δύο ταχυτήτων, με λίγες καταξιωμένες οργανώσεις που απολαμβάνουν ιδιαίτερα ευνοϊκής μεταχείρισης, και μικρότερες, περισσότερο εξειδικευμένες ή με μικρότερη γεωγραφική εμβέλεια οργανώσεις που αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερες δυσκολίες επιβίωσης. Η θέσπιση ανώτατου ορίου χρηματοδότησης, ώστε οι οργανώσεις που εγγράφονται στο Ειδικό Μητρώο να έχουν πρόσβαση σε έργα υψηλότερου προϋπολογισμού, αφήνει χώρο για τη χρηματοδότηση μικρότερων οργανώσεων που κατά κανόνα εκτελούν δράσεις με χαμηλότερες χρηματοδοτικές ανάγκες. Με αυτόν τον τρόπο, εκτός του ότι εισάγονται δικλίδες για περιορισμό του κινδύνου κατάχρησης δημόσιων πόρων, δημιουργούνται κίνητρα για τις μεγαλύτερες οργανώσεις να ακολουθούν αυστηρότερες προδιαγραφές διαφάνειας και εσωτερικής διακυβέρνησης. Σε κάθε περίπτωση, η παροχή χρηματοδότησης δεν θα πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά στο κριτήριο εγγραφής σε ένα μητρώο, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει ποιοτική και συγκριτική αξιολόγηση κάθε οργάνωσης ως προς την ικανότητά της να διεκπεραιώσει επιτυχώς τον ρόλο της σε εκάστοτε προτεινόμενη δράση.¹¹

Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι ο ρόλος του Ειδικού Μητρώου δεν αφορά την αξιολόγηση των οργανώσεων της ΚτΠ αλλά τη διαβάθμιση λόγω μεγέθους, με σκοπό να αυξήσει τον έλεγχο, δεδομένων των πόρων που αυτές διαχειρίζονται αλλά και της κλίμακας παρέμβασης που διαθέτουν. Η παραμονή οργανώσεων στη Δημόσια Βάση Δεδομένων δεν συνεπάγεται επ' ουδενί μικρότερης αξίας ή χαμηλότερης ποιότητας έργο. Το έργο των μικρών οργανώσεων είναι πολύτιμο, ειδικά σε τοπικό επίπεδο, σε εξειδικευμένα θέματα κ.α., διασφαλίζοντας μια σειρά σημαντικών κοινωφελών δράσεων, η οποία δεν απαιτεί ή δεν υποστηρίζει απαραίτητα τη μεγέθυνση των οργανώσεων αυτών σε επίπεδο που να δικαιολογεί την είσοδο τους στο Ειδικό Μητρώο. Παράλληλα, πολλές οργανώσεις χρειάζονται χρόνο προκειμένου να στηθούν διαδικασίες, τεχνογνωσία και εμπειρία διαχείρισης μεγαλύτερων δράσεων και προγραμμάτων, ώστε να ενταχθούν στο Ειδικό Μητρώο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν διαχειρίζονται πολύ καλά μικρότερες δράσεις. Εν κατακλείδι, το Ειδικό Μητρώο είναι ένα σύστημα ποσοτικής και όχι ποιοτικής διαβάθμισης και δεν θα πρέπει να συγχέεται ο ρόλος του, ενώ η Δημόσια Βάση Δεδομένων περιλαμβάνει εξίσου οργανώσεις υψηλής ποιότητας και προσφοράς, και αυτό πρέπει να γίνει αντιληπτό από την πολιτεία και όλους τους φορείς που χρηματοδοτούν δράσεις της ΚτΠ.

4.4 ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ: ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ, ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ, ΚΙΝΗΤΡΑ

Σημαντικό στοιχείο της ρύθμισης της λειτουργίας της ΚτΠ αφορά τον εθελοντισμό. Ο εθελοντισμός έχει παράδοση και ιστορία. Η προσφορά βοήθειας είναι μια αρχέτυπη ανθρώπινη ανάγκη και σημαντικό συνδετικό στοιχείο στη λειτουργία κοινωνικών ομάδων. Θα ήταν δύσκολο να φανταστούμε την κοινωνία στην οποία ζούμε χωρίς τις

¹¹ Οι προτεινόμενες αλλαγές στη φορολογία και τη χρηματοδότηση των οργανώσεων παρουσιάζονται στην ενότητα 4 του Σχεδίου.

μεγάλες μάχες που έδωσαν επώνυμοι και ανώνυμοι άνθρωποι αφιλοκερδώς, για να εξασφαλίσουν συνθήκες και δικαιώματα που σήμερα μας φαίνονται αυτονόητα.

Οι φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών στηρίζονται στην εθελοντική προσφορά ως ένα πολύτιμο και απαραίτητο στοιχείο για την επίτευξη των σκοπών τους. Τα όργανα διακυβέρνησης των οργανώσεων αποτελούνται από άτομα που δεν λαμβάνουν οποιαδήποτε υλική ανταμοιβή για τον χρόνο και την εμπειρία που προσφέρουν. Επιπλέον, εθελοντές συμμετέχουν στις δράσεις των οργανώσεων σε τακτική ή ευκαιριακή βάση.

Στηριζόμενες στην εθελοντική προσφορά, οι οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών υπολογίζεται ότι συνεισφέρουν άμεσα ή έμμεσα περίπου 3 δις ευρώ στο ΑΕΠ της χώρας, υποστηρίζοντας περίπου 90.000 θέσεις εργασίας στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, εκ των οποίων σχεδόν 40.000 καταγράφονται ως εργαζόμενοι στις ίδιες τις οργανώσεις. Επίσης, αν πληρώνονταν όλοι οι εθελοντές των οργανώσεων από το κράτος, το ποσό θα ανερχόταν ετησίως σε περίπου 350 εκατομμύρια ευρώ.¹²

Παρά τη σημασία του εθελοντισμού για την ΚτΠ και, κατ' επέκταση, για την οικονομία και την κοινωνία στην Ελλάδα, το ρυθμιστικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό μέχρι πρόσφατα είχε πάλι πολύ σοβαρές ελλείψεις. Επισημαίνουμε, μεταξύ άλλων, ότι με τον Ν. 4873/2021, στο ίδιο νομικό πλαίσιο με τη ρύθμιση της ΚτΠ, εισήλθαν ορισμοί για τον εθελοντή και τον εθελοντισμό και νομοθετήθηκαν ρυθμίσεις για την εθελοντική απασχόληση. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι η εθελοντική απασχόληση δεν συνιστά δραστηριότητα υπακτέα στην κοινωνική ασφάλιση ούτε συνιστά μορφή εξαρτημένης εργασίας, και, επομένως, δεν εφαρμόζονται στην εθελοντική απασχόληση οι διατάξεις του εργατικού δικαίου (με εξαίρεση την παροχή μέσων ατομικής προστασίας, την τήρηση ωραρίου και τη λήψη μέτρων υγειονομικής ασφάλειας). Προς αποφυγή κατάχρησης, προβλέπεται η αναγγελία των εθελοντών στο πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, με εξαίρεση τις έκτακτες περιπτώσεις προσφοράς εργασίας.

Προς την ενίσχυση του ρόλου του, προτείνεται να απλοποιηθεί ο ορισμός του εθελοντή ως «φυσικό πρόσωπο που παρέχει εθελοντικές υπηρεσίες σε ατομική ή συλλογική βάση στο πλαίσιο δράσης ενός φορέα με κοινωφελή σκοπό». Ως προς τον ορισμό του εθελοντισμού, προτείνεται να περιλαμβάνει την προσφορά εργασίας ή υπηρεσιών σε έργα ή προγράμματα φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών και δημόσιων φορέων κοινωφελούς σημασίας, άνευ οικονομικού ή άλλου ανταλλάγματος, πέραν της κάλυψης δαπανών (μεταφοράς, διαμονής, σίτισης) οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την εθελοντική απασχόληση.

Ειδική δυσκολία προκύπτει από την ανάγκη καταγραφής των εθελοντών στο πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ. Αρκετοί εθελοντές είναι ευκαιριακοί (μπαζάρ, εκδηλώσεις), γεγονός που δημιουργεί προβλήματα στον έλεγχο και την καταγραφή τους με τις παρούσες απαιτήσεις. Προτείνεται να απλοποιηθεί η καταγραφή των εθελοντών στο ΕΡΓΑΝΗ όταν πρόκειται για μονοήμερες δράσεις, με δήλωση του αναμενόμενου αριθμού εθελοντών, χωρίς στοιχεία ταυτοποίησής τους. Η ονομαστική αναγγελία στο σύστημα ΕΡΓΑΝΗ μπορεί να περιοριστεί σε περιπτώσεις συμμετοχής σε προ-

¹² Πηγή: IOBE (2023), Έρευνα για τη συνεισφορά της Κοινωνίας των Πολιτών στην ελληνική οικονομία, civilsocietycontribution.gr.

γράμματα εθελοντικής απασχόλησης που αφορούν συγκεκριμένα άτομα σε τακτική βάση και με διάρκεια που υπερβαίνει τις μερικές ώρες συμμετοχής σε μια εκδήλωση. Καθώς για πολλές οργανώσεις η συμμετοχή εθελοντών αφορά εκδηλώσεις που επαναλαμβάνονται σε συγκεκριμένες ημερομηνίες του έτους, προτείνεται η πρόβλεψη για δήλωση του αναμενόμενου αριθμού εθελοντών ανά εκδήλωση ετησίως, με σκοπό τη μείωση του διοικητικού βάρους στις οργανώσεις και τους διαχειριστές του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, χωρίς να αυξάνεται ο κίνδυνος κατάχρησης και αδήλωτης εργασίας.

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην πλειονότητα των χωρών της ΕΕ υπάρχουν ειδικές πρόνοιες για την αξιοποίηση δημόσιων υπαλλήλων ειδικών καθηκόντων κοινωνοφελούς σκοπού (υγειονομικό προσωπικό, πυροσβέστες, κοινωνικοί λειτουργοί κ.ά.), προκειμένου να μπορούν να συμμετέχουν σε δράσεις της ΚτΠ. Με αυτόν τον τρόπο, εμπλουτίζουν την κοινωνική προσφορά, αποκτούν εξειδικευμένη εμπειρία, εκπαιδεύουν και εκπαιδεύονται αλλά και συνδέουν ειδικές δημόσιες λειτουργίες με τις αντίστοιχες της ΚτΠ. Στην Ελλάδα, απαιτείται επανεξέταση του Κώδικα Δημοσίων Υπαλλήλων, ώστε να συμπεριλάβει τέτοιες πρόνοιες, που απουσιάζουν αυτή τη στιγμή, καθιστώντας απαγορευτικό σε δημόσιους υπαλλήλους να συμμετάσχουν εθελοντικά σε τέτοιες δράσεις.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για την καλλιέργεια του εθελοντισμού και της ενίσχυσης της κατανόησης του ρόλου της ΚτΠ για μια εύρυθμη κοινωνία έχει το εκπαιδευτικό σύστημα. Αντλώντας από τις καλές πρακτικές διεθνώς, οι εξής δράσεις ενδεικνύονται ως κατάλληλες για την ενίσχυση και τον εμπλουτισμό του σχολικού προγράμματος στην Ελλάδα:

- ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ενεργού πολίτη
- συζήτηση μέσα στην τάξη για τοπικά, εθνικά, περιφερειακά και διεθνή θέματα, και ειδικά αυτά που επηρεάζουν και ενδιαφέρουν τους νέους άμεσα
- ενεργή συμμετοχή στην επίλυση προβλημάτων που αφορούν στην τοπική κοινότητα του σχολείου, και γενικότερα σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία (service – learning).
 - σχεδιασμός ειδικών προγραμμάτων εφαρμογής της μάθησης στο σχολείο στην τοπική κοινότητα
 - συμμετοχή των μαθητών σε δράσεις στην κοινότητα για την επίλυση τοπικών προβλημάτων και θεμάτων
- εξωσχολικές δραστηριότητες με εθελοντική δράση
- συμμετοχή στη σχολική διακυβέρνηση
- προσομοιώσεις δημοκρατικών διαδικασιών.

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ

- **Θέσπιση ανεξάρτητου φορέα με ενισχυμένες αρμοδιότητες** ως εποπτικής αρχής για τα θέματα της ΚτΠ
- **Νομοθετική/συνταγματική κατοχύρωση** του ρόλου της ΚτΠ και **θέσπιση διαδικασιών ουσιαστικής διαβούλευσης** της πολιτείας, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, με τους φορείς της ΚτΠ για τη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών
- **Εγγραφή όλων των ΟΚοιΠ** που είναι πιστοποιημένες από το Πρωτοδικείο στη **Δημόσια Βάση Δεδομένων** του Υπουργείου Εσωτερικών, με αυξημένη πρόσβαση των πολιτών σε πληροφορίες της βάσης και τακτική αποστολή στοιχείων από τις οργανώσεις (κάθε δύο έτη το πολύ)
- **Κατάργηση του περιορισμού** μια ΟΚοιΠ να μην είναι εγγεγραμμένη σε περισσότερες από **τέσσερις υποομάδες του Ειδικού Μητρώου**
- **Σύνδεση του ορίου της αμοιβής** ενός μέλους του ΔΣ με τον κατώτατο μισθό ή τον ανώτατο μισθό των εργαζομένων της οργάνωσης
- **Ελάχιστος αριθμός μελών του ΔΣ** για εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο
- Πρόβλεψη για **μη εκτελεστικά, μη αμειβόμενα μέλη** σε όλες τις οργανώσεις που εγγράφονται στη Δημόσια Βάση Δεδομένων
- **Απάλειψη της απερίοριστης ευθύνης των μελών του ΔΣ**, και ειδικότερα του προέδρου, στα πρότυπα των νομικών εταιρικών μορφών περιορισμένης ευθύνης
- **Περιορισμός της λίστας αδικημάτων** για υποψήφια μέλη του ΔΣ, κυρίως σε κακουργήματα
- Θέσπιση **τακτικών γενικών συνελεύσεων** και εκλογή διοικητικού συμβουλίου με **ελάχιστο αριθμό μελών** για τις οργανώσεις που εντάσσονται στο Ειδικό Μητρώο
- Ενίσχυση των **χρηματοδοτικών κινήτρων** που παρέχονται προς τις οργανώσεις που εντάσσονται στο Ειδικό Μητρώο
- Απλοποίηση του ορισμού **του εθελοντή και του εθελοντισμού**
- Απλοποίηση της **καταγραφής εθελοντών στο ΕΡΓΑΝΗ** όταν πρόκειται για μονοήμερες δράσεις
- Πρόβλεψη για **δήλωση του αναμενόμενου αριθμού εθελοντών** ανά εκδήλωση ετησίως
- Επανεξέταση του **Κώδικα Δημοσίων Υπαλλήλων** για διευκόλυνση του **ενεργού εθελοντισμού** στον Δημόσιο Τομέα
- **Εκπαιδευτικές δράσεις** για την ενίσχυση του εθελοντισμού, την ενεργοποίηση των μαθητών στην αντιμετώπιση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας, και τη συμμετοχή τους σε δημοκρατικές διαδικασίες.

5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΚτΠ επιτελεί κοινωνικό έργο που συνεπάγεται σημαντικά οφέλη για την κοινωνία, τα οποία αφενός δεν δύνανται να προκύψουν από την ελεύθερη ιδιωτική-κερδοσκοπική οικονομία και αφετέρου θα κόστιζαν σημαντικούς δημόσιους πόρους, αν προσπαθούσε το κράτος να τα παράγει. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με εκτιμήσεις του IOBE, οι δραστηριότητες των ΟΚοιΠ υποστηρίζουν άμεσα ή έμμεσα τη δημιουργία του 1,6% του ΑΕΠ της χώρας και την απασχόληση 88,4 χιλιάδων εργαζομένων. Το δημόσιο κόστος για την παραγωγή των αγαθών και υπηρεσιών που προσέφεραν οι ΟΚοιΠ στην Ελλάδα, την τριετία 2019-2021, εκτιμάται μεταξύ 2 και 3,2 δισεκατομμυρίων ευρώ καθ' έτος (IOBE, 2023). Επομένως, η υποκατάσταση αρκετά δαπανηρών κρατικών λειτουργιών από τις ΟΚοιΠ επιφέρει μια σημαντική εξοικονόμηση δημοσίων πόρων, χωρίς να συνυπολογίζονται και τα πολύ πιθανά πλεονεκτήματα αποδοτικότητας. Σημαντική είναι επίσης και η εισροή πόρων από το εξωτερικό, καθώς μεγάλο μέρος των εσόδων των ΟΚοιΠ (41,9% του δείγματος οργανώσεων του προγράμματος ΘΑΛΗΣ II) προέρχεται από ευρωπαϊκά προγράμματα.

Επιπρόσθετα, η ΚτΠ αποτελεί έναν τομέα ιδιαίτερης σημασίας για την κοινωνική συνοχή και την εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατίας. Ενώ αυτές οι λειτουργίες είναι εξαιρετικά σημαντικές από μόνες τους, έχουν και μια πολύ υψηλή οικονομική αξία που πρέπει να ληφθεί υπόψη στο σκεπτικό για το οικονομικό όφελος και το κόστος πολιτικών που άπτονται της λειτουργίας της ΚτΠ. Το βιοτικό επίπεδο μιας κοινωνίας σε βάθος χρόνου προσδιορίζεται πρωτίστως από τη συνοχή της και την ποιότητα των θεσμών της (Acemoglu & Robinson, 2012). Χώρες με δυνατή ΚτΠ και με δραστήριους πολίτες που γνωρίζουν τα δικαιώματά τους, συμμετέχουν στα κοινά και έχουν χωρίς διακρίσεις πρόσβαση σε βασικά κοινωνικά αγαθά (εκπαίδευση, υγεία, εργασία) τείνουν να απολαμβάνουν σημαντικά μεγαλύτερο επίπεδο υλικής, κοινωνικής και συναισθηματικής ευημερίας.

Αν στα παραπάνω προστεθούν και οι απευθείας δράσεις υποβοήθησης των κρατικών λειτουργιών που πραγματοποιούνται από την ΚτΠ, γίνεται αντιληπτό πως το κράτος θα πρέπει να αντιμετωπίζει τις ΟΚοιΠ ως κοινωνικούς του εταίρους και όχι ως μια επιπλέον πηγή δημοσίων εσόδων. Συνεπώς, είναι κοινωνικοοικονομικά δίκαιο, αλλά και σκόπιμο, να υπάρχει επαρκώς ευνοϊκότερη μεταχείριση των οργανώσεων της ΚτΠ, προκειμένου να ενισχυθεί το έργο τους. Αυτό είναι ακόμα σημαντικότερο για τη χώρα μας, στην οποία η δράση και η συμμετοχή της ΚτΠ είναι αρκετά περιορισμένη σε σύγκριση με τους ευρωπαϊούς εταίρους της.

Ο σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι να διατυπώσει προτάσεις πολιτικής για βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος των οργανώσεων. Οι προτάσεις στο-

χεύουν στον εξορθολογισμό και τη βελτίωση της φορολογικής αντιμετώπισης των ΟΚοιΠ και των μη κερδοσκοπικών νομικών προσώπων (ΜΚΝΠ) ευρύτερα, αλλά και των δωρητών τους. Ειδικότερα, διατυπώνονται προτάσεις για κωδικοποίηση της σχετικής νομοθεσίας, ελάφρυνση του φορολογικού βάρους των οργανώσεων και των δωρητών τους, βελτίωση της λογιστικής και φορολογικής διαχείρισης των δράσεών τους, διευκόλυνση της παροχής δωρεών από τους φορολογούμενους πολίτες και, τέλος, ενίσχυση της διαφάνειας των οικονομικών στοιχείων των οργανώσεων.

Αρκετές από αυτές τις προτάσεις έχουν τεθεί και στο παρελθόν, καθώς επιδιορθώνουν διαχρονικά εμπόδια στη λειτουργία της ΚτΠ, με βάση τη διεθνή εμπειρία. Είναι γεγονός ότι η ιδιαίτερα δύσκολη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας από την αρχή της κρίσης χρέους της προηγούμενης δεκαετίας δεν άφησε πολλά περιθώρια για αλλαγές που επέφεραν κίνδυνο έστω και μικρής δημοσιονομικής επιβάρυνσης. Ωστόσο, καθώς η ελληνική οικονομία απομακρύνεται από τον γκρεμό και βελτιώνονται οι δημοσιονομικές επιδόσεις της, η πολιτεία οφείλει να επανεξετάσει επιλογές που προσφέρουν σημαντικά στρατηγικά οφέλη για την οικονομία και την κοινωνία σε βάθος χρόνου. Προς αυτή την κατεύθυνση, πρέπει να επανεξεταστούν οι φορολογικές ρυθμίσεις και διαδικασίες που εμποδίζουν τη δραστηριότητα της ΚτΠ στη χώρα.

5.2 ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Η κωδικοποίηση της νομοθεσίας αποτελεί μια γενικότερη ανάγκη του ελληνικού νομικού συστήματος, το οποίο χαρακτηρίζεται από πολύ μεγάλη αποσπασματικότητα, πολυνομία και κακονομία. Τα στοιχεία αυτά είναι εμφανή σε μεγαλύτερο βαθμό στη νομοθεσία του φορολογικού πλαισίου των ΜΚΝΠ, με αποτέλεσμα να υφίσταται μια επιπλέον σημαντική τροχοπέδη στην ανάπτυξη της ΚτΠ στη χώρα μας. Είναι πλέον επιτακτική ανάγκη να έχουμε την κωδικοποίηση όλης της υφιστάμενης νομοθεσίας σε έναν νόμο ή μία εγκύκλιο, ώστε να μπει τάξη και να αποσαφηνιστούν πολλές «γκρίζες» περιοχές.

5.3 ΕΛΑΦΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΑΡΟΥΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΩΡΕΩΝ

Η φορολογική επιβάρυνση των οργανώσεων περιορίζει την κοινωνική τους δράση και το όφελος για την κοινωνία. Επιπλέον, υπάρχει μεγάλη ανάγκη το φορολογικό πλαι-

σιο του συνόλου των οργανώσεων της ΚτΠ να γίνει πιο ομοιόμορφο, χωρίς μεγάλες και άσκοπες διαφοροποιήσεις για τις διάφορες νομικές μορφές τους. Η ομογενοποίηση του φορολογικού πλαισίου θα είναι, ασφαλώς, ευκολότερο να πραγματοποιηθεί σε ένα συγκεντρωμένο και συνεκτικό νομοθέτημα που θα περιγράφει το σύνολο του φορολογικού πλαισίου για τα ΜΚΝΠ.

Ορισμένες νομικές μορφές, όπως ιδρύματα και σωματεία, λειτουργούν με αυξημένη συλλογικότητα, η οποία προσφέρει αυξημένη διαφάνεια και σημεία ελέγχου στη λειτουργία τους. Από την άλλη πλευρά, οι αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες έχουν ένα πιο ευέλικτο πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας, το οποίο επιτρέπει τη δραστηριοποίηση περισσότερων και μικρότερων οργανώσεων σε μεγαλύτερο εύρος δράσεων. Αυτές οι διαφορές είναι σημαντικές και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όσον αφορά το εποπτικό και χρηματοδοτικό πλαίσιο, ωστόσο δεν πρέπει να επηρεάζουν σημαντικά τη φορολογική μεταχείριση, καθώς η απλότητα και η ομοιομορφία αποτελούν πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά στον προσδιορισμό της ποιότητας ενός φορολογικού πλαισίου.

Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνονται οι εξής αλλαγές:

- 1. Κατάργηση του τέλους επιτηδεύματος για τις ΑΜΚΕ.** Με το παρόν φορολογικό καθεστώς, όλες οι μορφές ΜΚΝΠ πλην των ΑΜΚΕ απαλλάσσονται από το τέλος επιτηδεύματος.¹³ Το ίδιο το σκεπτικό της απαλλαγής όλων των υπολοίπων ΜΚΝΠ από το τέλος επιτηδεύματος τεκμηριώνει ότι η φορολογική αυτή υποχρέωση δεν συνάδει με τη φύση των μη κερδοσκοπικών εταιρειών και τους σκοπούς που επιδιώκουν, κάτι που ασφαλώς δεν μπορεί να μην ισχύει και για τις ΑΜΚΕ. Χρειάζεται, λοιπόν, μια ευθυγράμμιση της αντιμετώπισης των ΑΜΚΕ με τα λοιπά ΜΚΝΠ ως προς το ζήτημα αυτό, καθώς είναι παράδοξο να επιβαρύνονται με τέλος επιτηδεύματος, ενώ δεν ασκούν εμπορική δραστηριότητα.¹⁴
- 2. Οριστική κατάργηση της αυτοτελούς φορολόγησης (0,5%, με αφορολόγητο 1.000 ευρώ ανά δωρητή και ανά έτος) των χρηματικών δωρεών προς ΜΚΝΠ.** Η αυτοτελής φορολόγηση των χρηματικών δωρεών αποτελεί ένα σημαντικό βάρος για τα ΜΚΝΠ, δεδομένου πως η συντριπτική πλειονότητα των δωρεών που λαμβάνουν τα ΜΚΝΠ ξεπερνούν το αφορολόγητο όριο των 1.000 ευρώ ανά δωρητή και ανά έτος, επειδή η πρακτική των δωρεών στη χώρα μας έχει κυρίως έκτακτο χαρακτήρα. Η εφαρμογή αυτής της αυτοτελούς φορολόγησης είχε ανασταλεί μεταξύ 27/10/2020 και 31/12/2022 (άρθρο 300 Ν. 4738/2020, με τις τροποποιήσεις του), προκειμένου να ενισχυθεί το ανθρωπιστικό και πολιτιστικό έργο των ΜΚΝΠ στις ιδιαίτερες συνθήκες της πανδημίας, κατά τις οποίες μάλιστα συνέβαλαν με αποτελεσματικό και άμεσο τρόπο στο κοινωνικό σύνολο. Η πανδημία και οι επιπτώσεις της έχουν πλέον εκλείψει, όμως αφενός η αναστολή λειτούργησε πολύ

¹³ Σύμφωνα με τις σχετικές ερμηνευτικές εγκυκλίους του άρθρου 31 παράγραφος 1 του Ν. 3986/2011 (ενδεικτικά: Δ12Β 1048354 ΕΞ 2014/18.3.2014, ΔΕΑΦ Β 1102518 2015/23.7.2015, ΔΕΑΦ 1106959 ΕΞ 2018/11.7.2018 και ΠΟΛ 1216/29.11.2018), απαλλάσσονται όλα τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα του άρθρου 45 στοιχείο γ) του Ν. 4172/2013, στα οποία δεν περιλαμβάνονται περιοριστικά μόνο τα σωματεία ή τα ιδρύματα, αλλά μπορεί να περιλαμβάνονται και λοιπά νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες ιδιωτικού δικαίου που αποδεδειγμένα επιδιώκουν μη κερδοσκοπικό σκοπό και με την προϋπόθεση ότι δεν εντάσσονται σε κάποια άλλη κατηγορία προσώπων του άρθρου 45 του Ν. 4172/2013. Οι ΑΜΚΕ ανήκουν στο άρθρο 45 στοιχείο ε) του Ν. 4172/2013. Η εξαίρεση των ΑΜΚΕ από την απαλλαγή αυτή στηρίζεται στο άρθρο 2 παράγραφος 1 του Π.Δ. 134/1996, βάσει του οποίου στις ΑΜΚΕ εφαρμόζονται όλες οι υποχρεώσεις των επιτηδευματιών.

¹⁴ Σημειώνεται ότι και ο ΕΦΚΑ διαχωρίζει τις ΑΜΚΕ από τους επιτηδευματίες, μη επιβάλλοντας εισφορές μη μισθωτών στους διαχειριστές των ΑΜΚΕ, κάνοντας χρήση της ίδιας ακριβώς λογικής (ΟΑΕΕ εγκύκλιος 84/21.08.2007).

θετικά για την ΚτΠ και αφετέρου το σκεπτικό της δύναται να επεκταθεί και εκτός των ιδιαίτερων συνθηκών της πανδημίας, καθώς τα ΜΚΝΠ συνεχίζουν να παράγουν σημαντικό ανθρωπιστικό και πολιτιστικό έργο και να συμβάλλουν με αποτελεσματικό και άμεσο τρόπο στο κοινωνικό σύνολο.

- 3. Απένταξη των χρηματικών παροχών που δίδονται από όλα τα ΜΚΝΠ προς τους ωφελούμενους τους από το καθεστώς της δωρεάς** (και συνεπώς του φόρου δωρεάς και του φόρου εισοδήματος), εφόσον οι παροχές αυτές γίνονται προς εκπλήρωση του καταστατικού σκοπού των εν λόγω ΜΚΝΠ. Πρόκειται για επέκταση της ΠΟΛ 1188/01.07.1998¹⁵ που αφορά σε τέτοιες χρηματικές παροχές ειδικά, μόνο από κοινωφελή ιδρύματα, υπό την προϋπόθεση να γίνονται προς εκπλήρωση του σκοπού τους. Δεν υπάρχει κάποια αιτιολογική βάση που να υποστηρίζει τη διαφοροποίηση της αντιμετώπισης των χρηματικών παροχών ανάλογα με το αν αυτές προέρχονται από κοινωφελή ιδρύματα ή από άλλες νομικές μορφές ΜΚΝΠ.
- 4. Απαλλαγή και διαχείριση ΦΠΑ στις δωρεές σε είδος.** Τα ιδρύματα και γενικότερα τα ΜΚΝΠ που εκτελούν δωρεές δεν συμψηφίζουν τον ΦΠΑ, με αποτέλεσμα οι δωρεές τους σε είδος να επιβαρύνονται με τον ΦΠΑ συγκριτικά με αντίστοιχες δωρεές κερδοσκοπικών οργανισμών οι οποίοι συμψηφίζουν τον ΦΠΑ. Ειδικά και μόνο για δωρεές προς τον δημόσιο τομέα, προβλέπεται διαδικασία έκδοσης ΚΥΑ για την απαλλαγή του ΦΠΑ, από το αρμόδιο υπουργείο και το Υπουργείο Οικονομικών. Η διαδικασία είναι χρονοβόρα, αναίτια υψηλού πολιτικού επιπέδου, και αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις αντικίνητρο για δωρεά προς δημόσιους φορείς. Προτείνεται η απλοποίηση και ψηφιοποίηση της συγκεκριμένης διαδικασίας απαλλαγής ΦΠΑ στις δωρεές, με την υποβολή του αιτήματος σε ειδική ηλεκτρονική πλατφόρμα, όπου θα συμπληρώνονται από τον δωρητή όλα τα εκ του νόμου απαιτούμενα δικαιολογητικά, και στη συνέχεια θα γίνεται αποδεκτή η υποβολή της από τον εκάστοτε προμηθευτή. Με τον τρόπο αυτόν, θα προχωρά άμεσα η δωρεά προς το ΜΚΝΠ και θα ελέγχεται σε δεύτερο χρόνο από τη Διεύθυνση ΟΚοιΠ και Κοινωφελών Φορέων του Υπουργείου Εσωτερικών ή αντίστοιχη υπηρεσία, για τυχόν ελλείψεις, προς συμπλήρωσή τους και έγκρισή τους, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας για την ασφάλεια της συναλλαγής. Επίσης, προτείνεται η επέκταση της απαλλαγής για δωρεές προς όλα τα ΜΚΝΠ και όχι μόνο προς δημόσιους φορείς, καθώς, αυτή τη στιγμή, οι μη κερδοσκοπικοί δωρητές, παρά το γεγονός ότι επιτελούν τον εκ του νόμου οριζόμενο καταστατικό σκοπό τους, επιβαρύνονται δυσανάλογα συγκριτικά με δωρητές κερδοσκοπικούς φορείς.
- 5. Γενική απαλλαγή των ΜΚΝΠ από τη χαρτοσήμανση,** είτε αυτή αφορά στο κεφάλαιο σύστασης των ΑΜΚΕ είτε στις συνδρομές σε σωματεία, συλλόγους ή άλλες ενώσεις και οργανισμούς. Δεδομένου ότι όλες οι συναλλαγές και οι αποφάσεις των ΜΚΝΠ επικυρώνονται πλέον από δημόσιες αρχές (εφορία, ΓΕΜΗ, Πρωτοδικεία κλπ.), η χαρτοσήμανση έχει χάσει τη σκοπιμότητά της. Όσον αφορά στη συγκέντρωση κεφαλαίου κατά τη σύσταση, αυτή δεν φορολογείται πλέον ούτε για τα κερδοσκοπικά ΝΠ (Ν. 4254/2014), οπότε αποτελεί παράδοξο να επιβαρύνεται με τέλος χαρτοσήμου για τις ΑΜΚΕ και συνιστά δυσμενή μεταχείρισή τους. Πρόκειται για αποτέλεσμα ερμηνευτικής διάταξης του άρθρου 13 παράγραφος 1α του Κώδικα Τελών και Χαρτοσήμων (Ν.Δ. 4755/1930) και, συνεπώς, μπορεί να θεραπευτεί σε επίπεδο εγκυκλίου.

¹⁵ Με τη συγκεκριμένη υπουργική εγκύκλιο, έγινε δεκτή η υπ' αριθ. 787/1997 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, που πραγματοποιήθηκε επ' αφορμή σχετικού ερωτήματος από συγκεκριμένο κοινωφελές ίδρυμα. Για τον λόγο αυτόν, η γνωμοδότηση δεν γενικεύθηκε περαιτέρω σε όλα τα ΜΚΝΠ, με το ίδιο να ισχύει, κατά συνέπεια, και για την ΠΟΛ της αποδοχής της.

5.4 ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Σημαντικές βελτιώσεις επιδέχεται και η λογιστική και φορολογική αντιμετώπιση των οργανώσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνονται οι εξής αλλαγές:

- 1. Θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου για τις εμπορικές δραστηριότητες των ΜΚΝΠ και μεταφορά του ελέγχου σε κεντρικότερη υπηρεσία της δημόσιας διοίκησης.** Αποτελεί ένα αρκετά συχνό φαινόμενο διάφορα ΜΚΝΠ να εμφανίζουν πολύ υψηλό μερίδιο εσόδων από εμπορικές δραστηριότητες (σημαντικά μεγαλύτερο ακόμα και του ημίσεος), και μάλιστα για μεγάλο διάστημα (άνω των δύο ετών). Χρειάζεται μια βελτιωμένη εποπτεία που να ξεκαθαρίσει το οικοσύστημα των ΜΚΝΠ από ενδεχόμενες περιπτώσεις λειτουργίας εικονικού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Πρέπει να τεθούν συγκεκριμένα όρια για το επιτρεπτό μερίδιο εμπορικής δραστηριότητας που μπορεί να έχει ένα ΜΚΝΠ, σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα (Ζετία έως 5ετία). Επιπλέον, είναι απαραίτητο ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας ενός ΜΚΝΠ να ελέγχεται σε ένα ενιαίο και ξεκάθαρο πλαίσιο, προκειμένου να μπορούν αυτοί οι φορείς να συμπληρώνουν τη χρηματοδότησή τους με έσοδα από εμπορικές δραστηριότητες ελεύθεροι από τον φόβο ότι θα κριθούν με αυθαίρετο τρόπο. Τέλος, η κεντρική διενέργεια αυτού του ελέγχου, από μια εξειδικευμένη υπηρεσία, θα εξαλείψει τα αναπόφευκτα ενδεχόμενα αποσπασματικής και μη αναλογικής κρίσεως από τοπικά στελέχη της δημόσιας διοίκησης που δεν έχουν την κατάλληλη εμπειρία. Στο ίδιο πλαίσιο, προτείνεται το προσωπικό που ασχολείται με ΟΚοιΠ στη φορολογική διοίκηση να εκπαιδευτεί κατάλληλα, ώστε να είναι σε θέση να κατανοεί τον ρόλο της ΚτΠ και να διακρίνει περισσότερο αποτελεσματικά τους οργανισμούς που εμπίπτουν στον ορισμό των ΟΚοιΠ από τα λοιπά νομικά πρόσωπα.
- 2. Λογιστικός καταμερισμός των εσόδων από επιχορηγήσεις στις επιμέρους περιόδους (χρήσεις) πραγματοποίησης των συνδεδεμένων δράσεων,** σε συμφωνία με τη βασική λογιστική αρχή της αυτοτέλειας μεταξύ των χρήσεων. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, τα έσοδα και τα έξοδα και λοιπά γεγονότα θα πρέπει να λογίζονται στον χρόνο που αφορούν και όχι όταν εισπράττονται ή καταβάλλονται. Σήμερα, σε παραβίασή της, οι επιχορηγήσεις λογίζονται εξ ολοκλήρου στον χρόνο της είσπραξής τους, ακόμα κι όταν σχετίζονται με δράσεις – και συνεπώς έξοδα – που εν μέρει θα γίνουν σε επόμενη φορολογική χρήση, με αποτέλεσμα το μέρος τους αυτό να θεωρείται κερδοσκοπικό έσοδο και να φορολογείται. Η συγκεκριμένη πρόταση δεν έχει μόνο τον χαρακτήρα μιας νομοτεχνικής βελτίωσης, αλλά αντίθετα συνεπάγεται πολύ ουσιαστικές επιδράσεις στη δυνατότητα και τα κίνητρα των ΜΚΝΠ να διαθέτουν αποθεματικό, να πραγματοποιούν μακροχρόνιο προγραμματισμό και να λαμβάνουν προκαταβολές για πολυετή προγράμματα, ζητήματα που στο παρόν τελούν υπό σημαντικές φορολογικές στρεβλώσεις.
- 3. Χαρακτηρισμός των ακινήτων που κληροδοτούνται ή μεταβιβάζονται δωρεάν σε ΜΚΝΠ ως ένα είδος διαρκούς δωρεάς, το οποίο θα συνεπάγεται εξαίρεση της προσόδου εκμετάλλευσής τους και του τεκμηρίου ιδιόχρησής τους από τη φορολογία εισοδήματος.** Η κληροδότηση ή δωρεάν μεταβίβαση ενός ακινήτου προς ένα ΜΚΝΠ, η οποία αναμφίβολα στοχεύει στην ενίσχυση του ΜΚΝΠ στην προσπάθεια επιδίωξης των σκοπών του, εξ ορισμού συμπεριλαμβάνει και την πρόσοδο που προκύπτει από το ακίνητο αυτό. Αφού το δωρηθέν ακίνητο περάσει στην κυριότητα του ΜΚΝΠ, θα συνεπάγεται για το ΜΚΝΠ είτε ένα άμεσο έσοδο, εφόσον το ακίνητο δοθεί προς εκμετάλλευση, είτε ένα σκιδές έσοδο, ως αποφυγή του μισθώματος στην περίπτωση της ίδιας χρήσης. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, το έσοδο που προκύπτει αποτελεί καθαρή απόρροια της αρχικής δωρεάς.

Δεν υπάρχει, λοιπόν, αιτιολογική βάση για τον διαχωρισμό της αντιμετώπισης μεταξύ της προσόδου από ένα ακίνητο που αποκτήθηκε με δωρεάν μεταβίβαση ή κληροδότηση και του εσόδου από μια απευθείας, εφάπαξ ή περιοδική, χρηματική δωρεά. Αντίθετα, η δωρεά ενός ακινήτου (ή και ευρύτερα ενός πάγιου περιουσιακού στοιχείου) αποτελεί στην πραγματικότητα ένα είδος διαρκούς δωρεάς, που ενσωματώνει εντός της την πρόσοδο από την εκμετάλλευση του ακινήτου αυτού, καθώς και το αντίτιμο μιας ενδεχόμενης μεταπώλησης. Συνεπώς, τα έσοδα αυτά θα έπρεπε να φορολογούνται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο με τον οποίο φορολογούνται οι χρηματικές δωρεές (βλ. πρόταση 2 της ενότητας 5.3, περί του τρέχοντος τρόπου φορολόγησης).

- 4. Ευνοϊκότερη διαχείριση της φορολόγησης εισοδήματος νομικών προσώπων και περιουσίας** για τις ΟΚοιΠ. Προβλέπεται στη νομοθεσία ότι για τα ΜΚΝΠ, κάθε είδους έσοδα που πραγματοποιούνται κατά την επιδίωξη της εκπλήρωσης του σκοπού τους δεν αποτελούν αντικείμενο φόρου (Ν. 4172/2013, άρθρο 45.γ). Προβλέπεται επίσης ότι για τον προσδιορισμό του κέρδους από επιχειρηματική δραστηριότητα των ΜΚΝΠ «εκπίπτουν ως δαπάνη οι κάθε είδους δαπάνες που αφορούν στα ακίνητά τους σε ποσοστό εβδομήντα πέντε τοις εκατό (75%) και οι δωρεές σε χρήμα ή σε είδος προς το ελληνικό δημόσιο και τους ΟΤΑ», καθώς και οι λοιπές εκπιπτόμενες επιχειρηματικές δαπάνες, ενώ το εδάφιο εφαρμόζεται και για τα ΜΚΝΠ που λειτουργούν ως ΟΚοιΠ υπό την προϋπόθεση ότι είναι εγγεγραμμένες στο Ειδικό Μητρώο ΟΚοιΠ (Ν. 4172/2013, άρθρο 47.8). Στην πράξη, όμως, φαίνεται πως τα παραπάνω εδάφια αφήνουν περιθώριο για διαφορετικές ερμηνείες, με αποτέλεσμα να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες φορείς της ΚτΠ φορολογούνται με συντελεστή 22% επί των ακαθάριστων εσόδων από κινήτη και ακίνητη περιουσία. Σε συνδυασμό με τον χαρακτηρισμό των ακινήτων που κληροδοτούνται ή διαβιβάζονται δωρεάν ως ένα είδος διαρκούς δωρεάς και τη θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου για την εμπορική δραστηριότητα των ΜΚΠΝ, όπως αναφέρεται παραπάνω, προτείνεται για τα ΜΚΠΝ που αποδεδειγμένα εκτελούν αμιγώς κοινωφελείς σκοπούς και τηρούν αυστηρές προδιαγραφές εταιρικής διακυβέρνησης και διαφάνειας να θεωρείται ότι τα έσοδα που εισπράττουν από εμπορική δραστηριότητα και από τοποθετήσεις σε κινήτη και ακίνητη περιουσία πραγματοποιούνται κατά την επιδίωξη της εκπλήρωσης του σκοπού τους και να μην αποτελούν αντικείμενο του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων. Για την ίδια κατηγορία ΜΚΠΝ, προτείνεται η απαλλαγή από τον συμπληρωματικό Ενιαίο Φόρο Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), ο οποίος αυξάνεται προοδευτικά με την συνολική αξία ακινήτων. Η προοδευτικότητα φορολογίας βασίζεται στο σκεπτικό τα πιο εύπορα τμήματα της κοινωνίας να συνεισφέρουν αναλογικά περισσότερο στα δημόσια έσοδα και εν τέλει έχει ως σκοπό μια έμμεση αναδιανομή του εισοδήματος. Αυτό το σκεπτικό δεν ταιριάζει στο χαρτοφυλάκιο ακινήτων που έχει αποκτήσει διαχρονικά μια οργάνωση η οποία καλύπτει δαπάνες για την εκτέλεση κοινωφελών έργων με έσοδα από αυτά τα ακίνητα.
- 5. Ρύθμιση ενός πλαισίου δημοσιοποίησης των χορηγών (π.χ. η συμβολική απεικόνιση του λογοτύπου των χορηγών σε υλικό επικοινωνίας, εκδηλώσεις, ιστοσελίδες κλπ.), ώστε, υπό προϋποθέσεις, να μη χαρακτηρίζεται αυτή ως αντάλλαγμα.** Σύμφωνα με το άρθρο 496 του Αστικού Κώδικα, ο ορισμός της δωρεάς δεν επιτρέπει την ύπαρξη οποιουδήποτε ανταλλάγματος. Βάσει αυτού, ακόμα και η συμβολική συμπερίληψη του λογοτύπου ενός χορηγού συνιστά ένα είδος αντιπαροχής, με συνέπεια η αντίστοιχη χρηματική χορηγία να θεωρείται αντίτιμο υπηρεσίας προβολής και διαφήμισης και να υπόκειται σε φόρο εισοδήματος και

ΦΠΑ. Δυστυχώς, η σχετική νομολογία¹⁶ δεν αποσαφηνίζει επαρκώς τα κριτήρια του τι μπορεί να χαρακτηριστεί αντάλλαγμα και τι όχι. Και η θεσμική στρέβλωση είναι τέτοια που τα ΜΚΝΠ υποχρεώνονται να προσθέτουν ως δραστηριότητα τις υπηρεσίες προβολής και διαφήμισης στο μητρώο της αρμόδιας ΔΟΥ, μόνο για να μπορούν να εκδώσουν το απαιτούμενο παραστατικό για αυτές τις χορηγίες. Μια σχετική ρύθμιση που θα ορίζει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο με το οποίο θα μπορούν να δημοσιοποιούνται οι χορηγοί χωρίς αυτό να αποτελεί ή να χαρακτηρίζεται διαφήμιση θα είχε προφανή άμεσα οφέλη για τα χορηγούμενα ΜΚΝΠ. Πέραν, όμως, αυτών θα προκύψει όφελος και για τους χορηγούς (λόγω της απένταξης από τον ΦΠΑ), κάτι που θα ενισχύσει τα κίνητρα για χορηγίες, ενώ το συνολικό όφελος για το οικοσύστημα της ΚτΠ είναι αρκετά μεγαλύτερο, δεδομένου ότι οι φορείς της είναι πολύ συχνά και οι ίδιοι χορηγοί.

- 6. Εξαίρεση της παροχής χρήσης συγκεκριμένων οχημάτων των κοινωφελών ιδρυμάτων και των εγγεγραμμένων ΟΚοιΠ προς στους εργαζομένους τους από το καθεστώς της παροχής σε είδος,** ώστε να μην επιβαρύνονται στη μισθοδοσία τους με επιπλέον κρατήσεις και εισφορές. Σήμερα, βάσει του άρθρου 24 του Ν. 4873/2021, τα κοινωφελή ιδρύματα και οι εγγεγραμμένες ΟΚοιΠ απαλλάσσονται από την καταβολή τελών κυκλοφορίας για συγκεκριμένα οχήματά τους¹⁷ εφόσον αυτά προορίζονται για την εκπλήρωση των σκοπών τους. Είναι οξύμωρο, όταν η χρήση των ίδιων οχημάτων παραχωρείται στους εργαζομένους τους, να θεωρείται παροχή σε είδος, με αποτέλεσμα την επιβάρυνση των εργαζομένων με επιπλέον κρατήσεις και εισφορές (σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 13 του ΚΦΕ).
- 7. Δημιουργία ειδικής σειράς παραστατικών για δωρεές επιχορηγήσεις-συνδρομές** στο e-timologio, της δωρεάν πλατφόρμας της ΑΑΔΕ, ώστε να υπάρχει και ορθότερη απεικόνιση και να μπορέσουν οι φορείς της ΚτΠ να μεταβούν στην ηλεκτρονική τιμολόγηση.

5.5 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ

Δύο από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΚτΠ στη χώρα μας είναι η χαμηλή εμπιστοσύνη των πολιτών. Η εμπέδωση της εμπιστοσύνης των πολιτών και της κοινωνίας προς τους φορείς της αποτελεί μια αναγκαία προϋπόθεση για την αναβάθμιση του ρόλου της ΚτΠ στη χώρα μας. Αυτή απαιτεί ενίσχυση της διαφάνειας σε όλα τα επίπεδα σε συνδυασμό με ένα αξιόπιστο εποπτικό πλαίσιο.

Επιπλέον, η ευνοϊκότερη μεταχείριση των ΜΚΝΠ από το κράτος, ιδίως όταν αυτή αφορά σε κρατική χρηματοδότηση, δεν μπορεί παρά να συνοδεύεται από αντίστοιχη προσαύξηση στη διαφάνεια, τον έλεγχο και τη λογοδοσία αυτών των οργανισμών. Από τη στιγμή που τα ΜΚΝΠ επικαλούνται την επιδίωξη κάποιου κοινωνικού οφέλους, θα πρέπει να αξιολογούνται ως προς την αποτελεσματικότητά τους σε αυτήν.

¹⁶ Γνωμοδότηση 531/1995 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και ΠΟΛ 1283/1995.

¹⁷ Συγκεκριμένα, ο νόμος περιλαμβάνει περιοριστικά τα εξής: οχήματα ειδικής χρήσης και οχήματα των ΟΚοιΠ που έχουν λάβει άδεια φορτηγού αυτοκινήτου ιδιωτικής χρήσης (ΦΙΧ) (ανεξαρτήτως βάρους και κυβικών), πυροσβεστικά οχήματα, ειδικά οχήματα μεταφοράς ατόμων με αναπηρία, σχολικά οχήματα, διασωστικά οχήματα για περιπτώσεις πυρκαγιών, ατυχημάτων και περιβαλλοντικών καταστροφών, και οχήματα που είναι αναγκαία για τη διενέργεια πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Ο Ν. 4873/2021 κινείται σίγουρα προς τη σωστή κατεύθυνση στα θέματα της διαφάνειας και της εποπτείας, καθώς ενσωματώνει πολλές βελτιώσεις στο εποπτικό πλαίσιο και καλύπτει βασικές ελλείψεις στο νομικό πλαίσιο. Υπάρχουν, όμως, ακόμα πολλά που πρέπει να ακολουθήσουν.

Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνονται τα εξής μέτρα για την ενίσχυση της διαφάνειας των οικονομικών των οργανώσεων και τη βελτίωση της εμπιστοσύνης της κοινωνίας προς την ΚτΠ:

- 1. Επέκταση της υποχρεωτικότητας σύνταξης χρηματοοικονομικών καταστάσεων σε όλα τα ΜΚΝΠ, με υποχρεωτική δημοσιότητα,** ανεξαρτήτως της συμμετοχής τους στο Ειδικό Μητρώο ΟΚοιΠ. Η σύνταξη χρηματοοικονομικών καταστάσεων και ο εξωτερικός έλεγχος είναι υποχρεωτικά σήμερα, βάσει των άρθρων 8 και 16 του Ν. 4873/2021, μόνο σε όσα ΜΚΝΠ επιλέξουν να εγγραφούν στο Ειδικό Μητρώο ΟΚοιΠ και ανάλογα με το μέγεθός τους (σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Ν. 4308/2014). Τα υπόλοιπα ΜΚΝΠ ελέγχονται μόνο για φορολογικούς σκοπούς. Η υποχρεωτική σύνταξη χρηματοοικονομικών καταστάσεων και η δημοσιοποίησή τους αποτελούν απαραίτητα στοιχεία διαφάνειας για κάθε οργανισμό που, μεταξύ άλλων, επιδιώκει τη χρηματοδότηση από το κράτος (επιχορηγήσεις) και την κοινωνία (δωρεές). Με αυτόν τον τρόπο, θα μπορεί κάθε πολίτης να ενημερωθεί για το πώς χρησιμοποιούνται οι δωρεές και οι επιχορηγήσεις που λαμβάνει το κάθε ΜΚΝΠ και να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα αυτών των πόρων. Ακόμα και για τα ΜΚΝΠ που δεν χρηματοδοτούνται από το κράτος ή την κοινωνία, είναι απαραίτητο να μπορεί να διαπιστωθεί και να αξιολογηθεί από το κοινό η οικονομική ανεξαρτησία τους, η δράση τους και ο μη κερδοσκοπικός και μη ιδιοτελής χαρακτήρας τους, δεδομένου ότι απολαμβάνουν όλα τα υπόλοιπα στοιχεία ευνοϊκής μεταχείρισης από το κράτος, εξ ονόματος της κοινωνίας.
- 2. Θεσμοθέτηση συγκεκριμένου πρότυπου απολογισμού για τα ΜΚΝΠ,** κατ'αντιστοιχία με τα πρότυπα χρηματοοικονομικών καταστάσεων που υπάρχουν στον Ν. 4308/2014, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των ΜΚΝΠ. Ο προσδιορισμός ενός ελαχίστου πληροφόρησης που θα ενσωματώνεται στις οικονομικές καταστάσεις των ΜΚΝΠ συνιστά απαραίτητη ανάγκη ουσιαστικής διαφάνειας και δημοσιότητας. Επιπλέον, η ομοιογένεια στις οικονομικές καταστάσεις των ΜΚΝΠ αποτελεί αναγκαία συνθήκη αφενός για την ίση αντιμετώπιση όλων των ΜΚΝΠ από το κράτος και αφετέρου για τη δυνατότητα συγκρίσεων και αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας. Χωρίς την τυποποίηση των οικονομικών καταστάσεων, δεν είναι εφικτός ο προσδιορισμός συγκεκριμένων, εφαρμόσιμων και συγκρίσιμων δεικτών απόδοσης (ΚΡΙ). Η δημιουργία συγκεκριμένου προτύπου μπορεί να βασιστεί στα υπάρχοντα πρότυπα, αφού πρώτα ενσωματωθούν τροποποιήσεις που είναι απαραίτητες για την περιγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που έχουν τα ΜΚΝΠ.¹⁸
- 3. Καθιέρωση μιας ανεξάρτητης διαδικασίας αξιολόγησης των προτάσεων προς επιχορήγηση.** Παράδειγμα προς θετική κατεύθυνση αποτελεί το Πράσινο Ταμείο του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Είναι απαραίτητο να θεσπιστούν διαδικασίες και συγκεκριμένα κριτήρια και στους υπόλοιπους φορείς της κεντρικής διοίκησης και των ΟΤΑ που χρηματοδοτούν ΟκοιΠ, με σκοπό την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

¹⁸ Π.χ. δεν ορίζονται οι όροι της κερδοφορίας στα ΜΚΝΠ, ενώ αντίθετα υπάρχει ανάγκη για εισαγωγή άλλων όρων, όπως: πλεόνασμα/έλλειμμα, και κατηγοριοποιήσεων: δωρεές, επιχορηγήσεις κλπ.

5.6 ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΔΩΡΕΩΝ ΑΠΟ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

Τα υφιστάμενα φορολογικά κίνητρα για την παροχή δωρεών από τους φορολογούμενους πολίτες δύνανται να βελτιωθούν. Το ποσό του φόρου εισοδήματος των φυσικών προσώπων μειώνεται κατά σαράντα τοις εκατό (40%) επί των ποσών δωρεών προς κοινωφελή ιδρύματα και εγγεγραμμένες ΟΚοιΠ, εφόσον οι δωρεές υπερβαίνουν στη διάρκεια του φορολογικού έτους το ποσό των 100 ευρώ και τα ποσά των δωρεών κατατίθενται σε ειδικούς για τον σκοπό αυτόν λογαριασμούς τραπεζών που λειτουργούν νόμιμα σε κράτος μέλος της ΕΕ ή του ΕΟΧ. Το συνολικό ποσό των δωρεών στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να υπερβαίνει το σαράντα τοις εκατό (40%) του φορολογητέου εισοδήματος (άρθρο 19 παράγραφος 1 στοιχείο γ) Ν. 4172/2013).

Προτείνεται η κατάργηση του κατώτατου ορίου των 100 ευρώ, με σκοπό τη διευκόλυνση των μικρών και περιστασιακών δωρεών που παρέχουν οι πολίτες, συνήθως σε συνδυασμό με διαδικτυακές αγορές ή στο πλαίσιο εκστρατειών (campaigns). Όπως αναδεικνύεται από τη διεθνή εμπειρία που αναλύεται στην ενότητα 3 του Σχεδίου Δράσης, η κατάργηση των κατώτατων ορίων των σχετικών φοροαπαλλαγών διευρύνει τη βάση υποστηρικτών και τη διάδραση των πολιτών με τους φορείς της ΚτΠ.

Επιπρόσθετα, έχουν θεσπιστεί διεθνώς μηχανισμοί που διευκολύνουν τη συλλογή δωρεών μέσα από τον φοροεισπρακτικό μηχανισμό του κράτους και τη διανομή τους στους φορείς με βάση τις δηλωμένες προτιμήσεις των φορολογούμενων πολιτών. Ειδικότερα, στην Ιταλία, οι φορολογούμενοι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να δωρίσουν το 0,5% του φόρου εισοδήματός τους για κοινωφελή σκοπό όταν συμπληρώνουν τη φορολογική τους δήλωση (πρόγραμμα «cinque per mille»). Μπορούν να προσφέρουν τη δωρεά τους σε μη κερδοσκοπικούς κοινωφελείς οργανισμούς και ενώσεις κοινωνικής προώθησης που είναι καταγεγραμμένοι σε εθνικά, περιφερειακά ή τοπικά μητρώα, για κοινωνικές δραστηριότητες που προσφέρονται από υπηρεσίες του δήμου διανομής, για έρευνα για την υγεία, άλλη επιστημονική έρευνα, ή για στήριξη πανεπιστημίων.

Αντίστοιχα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι πολίτες μπορούν να προσφέρουν απευθείας μέρος του μισθού ή της σύνταξής τους σε αναγνωρισμένες φιλανθρωπικές οργανώσεις, με το ποσό της δωρεάς να αφαιρείται αυτόματα από το εισόδημα πριν από τον προσδιορισμό και την πληρωμή του φόρου. Εναλλακτικά, εάν ο εργοδότης ή το συνταξιοδοτικό ταμείο του φορολογούμενου δεν έχει ενεργοποιήσει αυτή τη δυνατότητα, ο πολίτης μπορεί να υποβάλει δήλωση Gift Aid στις οργανώσεις, η οποία δίνει δυνατότητα στις οργανώσεις να ζητήσουν από το κράτος επιπλέον 25% της δωρεάς, ποσό που αντιστοιχεί σε κατάλληλα αναγόμενο βασικό συντελεστή του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα σημαντικά βήματα προόδου στην ψηφιοποίηση των υπηρεσιών της φορολογικής διοίκησης, δημιουργούνται προϋποθέσεις για τη θέσπιση παρόμοιων μηχανισμών διευκόλυνσης δωρεών για κοινωφελείς σκοπούς και στην Ελλάδα. Ειδικότερα, προτείνεται να εξεταστεί η δυνατότητα συλλογής δωρεών προς οργανώσεις εγγεγραμμένες στη Δημόσια Βάση Δεδομένων των ΟΚοιΠ μέσα από τη διαδικασία συλλογής προκαταβολής του φόρου εισοδήματος σε μισθωτούς και συνταξιούχους, καθώς και κατά την ετήσια εκκαθάριση του φόρου εισοδήματος. Η συλλογή δωρεών κεντρικά και αυτόματα με ελάχιστη συμμετοχή από τους πολίτες ενδέχεται να μειώσει σημαντικά το χάσμα που παρατηρείται στην προσφορά δωρεών από πολίτες της χώρας σε σύγκριση με άλλες χώρες με αναπτυγμένες οικονομίες και να ενισχύσει σημαντικά τη βιωσιμότητα των οργανώσεων και το εύρος των δράσεών τους.

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ

- **Κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας** για την ΚτΠ.
- Κατάργηση του **τέλους επιτηδεύματος** για τις ΑΜΚΕ.
- Οριστική κατάργηση της **αυτοτελούς φορολόγησης των χρηματικών δωρεών** προς ΜΚΝΠ.
- Απένταξη των χρηματικών παροχών που δίδονται από όλα τα ΜΚΝΠ προς τους ωφελούμενους τους από το **φορολογικό καθεστώς της δωρεάς**.
- Απαλλαγή του **ΦΠΑ στις δωρεές σε είδος** και απλοποίηση των σχετικών διαδικασιών.
- Γενική απαλλαγή των ΜΚΝΠ από τη **χαρτοσήμανση**.
- Θέσπιση ενός **κανονιστικού πλαισίου για τις εμπορικές δραστηριότητες** των ΜΚΝΠ και μεταφορά του ελέγχου σε κεντρικότερη υπηρεσία της δημόσιας διοίκησης.
- **Λογιστικός καταμερισμός** των εσόδων από επιχορηγήσεις **στις επιμέρους περιόδους** (χρήσεις) πραγματοποίησης των συνδεδεμένων δράσεων.
- Χαρακτηρισμός των **ακινήτων που κληροδοτούνται ή μεταβιβάζονται δωρεάν** σε ΜΚΝΠ ως ένα είδος διαρκούς δωρεάς.
- Ευνοϊκότερη διαχείριση της **φορολόγησης εισοδήματος νομικών προσώπων και περιουσίας** για τις ΟΚοιΠ.
- Ρύθμιση ενός πλαισίου **δημοσιοποίησης των χορηγιών** ώστε, υπό προϋποθέσεις, να μη χαρακτηρίζεται αυτή ως αντάλλαγμα.
- Εξαίρεση της παροχής χρήσης συγκεκριμένων **οχημάτων** προς στους εργαζομένους οργανώσεων από το καθεστώς της παροχής σε είδος.
- Δημιουργία ειδικής σειράς παραστατικών για δωρεές επιχορηγήσεις-συνδρομές στο **e-timologio**.
- Επέκταση της υποχρεωτικότητας σύνταξης **χρηματοοικονομικών καταστάσεων** σε όλα τα ΜΚΝΠ, με υποχρεωτική δημοσιότητα.
- Θεσμοθέτηση συγκεκριμένου **πρότυπου απολογισμού** για τα ΜΚΝΠ.
- Καθιέρωση στους δημόσιους φορείς **ανεξάρτητης διαδικασίας αξιολόγησης** των προτάσεων προς επιχορήγηση.
- Κατάργηση του **κατώτατου ορίου των 100 ευρώ** για το ετήσιο ποσό δωρεών που μειώνουν τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων.
- Θέσπιση **μηχανισμών διευκόλυνσης δωρεών** προς οργανώσεις εγγεγραμμένες στη Δημόσια Βάση ΟΚοιΠ μέσα από τη διαδικασία φορολόγησης εισοδήματος φυσικών προσώπων.

6. ΑΥΤΟΡΡΥΘΜΙΣΗ, ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΛΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΑΥΤΟΡΡΥΘΜΙΣΗ;

Εκτός από την πολιτεία, σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του τρόπου λειτουργίας της Κοινωνίας των Πολιτών έχουν και οι ίδιοι οι φορείς της. Θεσπίζοντας κοινές αρχές και κώδικες δεοντολογίας, η ΚτΠ μπορεί να δημιουργήσει κανόνες που ανταποκρίνονται και προσαρμόζονται αμεσότερα στις ανάγκες και τις πραγματικότητες του τομέα στην Ελλάδα, χωρίς επιβολή από τον κρατικό μηχανισμό.

Καταγράφονται σημαντικές σχετικές πρωτοβουλίες στον χώρο της ΚτΠ στην Ελλάδα, όπως η Χάρτα Αυτοδέσμευσης, Κοινωνικής Ευθύνης και Λογοδοσίας (2008) και πιο πρόσφατα η Πρωτοβουλία για τη Διαφάνεια: Συνεργασία για το Κοινό Καλό (2024). Οι πρωτοβουλίες αυτορρύθμισης μπορούν να αποκτήσουν ισχυρότερη και μονιμότερη έκφραση εντός ενός ευρύτερου πλαισίου δράσης για βελτίωση της λειτουργίας της ΚτΠ στην Ελλάδα.

Η Κοινωνία των Πολιτών στέκεται σε έναν ενδιάμεσο ζωτικό χώρο ανάμεσα στην αμιγώς ιδιωτική και τη δημόσια σφαίρα. Δεν συνδέεται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, όμως επιδιώκει σκοπούς που ξεπερνούν το ατομικό και προσφέρουν στο συλλογικό, το κοινό όφελος, το κοινό αγαθό. Η Κοινωνία των Πολιτών δεν φιλοδοξεί να υποκαταστήσει το κράτος και τις βασικές λειτουργίες του, ούτε όμως μπορεί να πορευτεί αυτόνομα χωρίς κανόνες και λογοδοσία.

Η αυτορρύθμιση των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών είναι μια διαδικασία αναζήτησης ενός σημείου ισορροπίας ανάμεσα σε δύο πόλους. Η παρέκκλιση από την ισορροπία, η ροπή προς το ένα ή το άλλο άκρο, επιφέρει απώλεια της ιδιαίτερης ταυτότητας της Κοινωνίας των Πολιτών.

Η αυτορρύθμιση αποτελεί μια πρόσθετη δέσμευση της Κοινωνίας των Πολιτών. Μια υπόσχεση προς τον εαυτό της και προς την κοινωνία ότι τίθενται όρια, πέραν των θεσπισμένων κανόνων της Πολιτείας, όρια που τηρούνται για να διαφυλαχτεί η ιδιαίτερη ταυτότητα της Κοινωνίας των Πολιτών.

Για τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, η αυτορρύθμιση προσφέρει μια εργαλειοθήκη. Η αυτορρύθμιση, ως σύστημα θεσμικών εργαλείων, επιτρέπει στις ΟΚοιΠ να λειτουργούν αυτόνομα, δημιουργικά και δυναμικά, διατηρώντας και τιμώντας τη θέση τους στον ενδιάμεσο χώρο ανάμεσα στον δημόσιο και τον αμιγώς ιδιωτικό τομέα.

Η εργαλειοθήκη της αυτορρύθμισης αποτελεί έναν χάρτη πλοήγησης που αποτυπώνει καλές πρακτικές, κοινά σημεία αναφοράς και άλλα βοηθητικά στοιχεία, ανα-

πτυσσόμενα εντός της Κοινωνίας των Πολιτών, προς γενική και οικειοθελή χρήση από τους φορείς της στην Ελλάδα. Τα συστατικά στοιχεία αυτής της εργαλειοθήκης αναπτύσσονται πάνω σε τρεις άξονες: βιωσιμότητα, συνεργασία και επικοινωνία.

6.2 ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Οι οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών αναπτύσσουν δράσεις με μακροπρόθεσμη στόχευση. Συνεισφέρουν σημαντικά σε διαχρονικά ζητήματα ιδιαίτερης δυσκολίας, χωρίς τα αποτελέσματα αυτής της συνεισφοράς να είναι πάντα ορατά για άτομα και κοινωνικά στρώματα που δεν ωφελούνται άμεσα από τη δράση τους.

Ταυτόχρονα, η λειτουργία των οργανώσεων απαιτεί οικονομικούς πόρους, όπως εργασία, ενέργεια, υλικά και εξοπλισμό. Η εξασφάλιση αυτών των πόρων σε βάθος χρόνου, ώστε η συνεισφορά τους να αποκτήσει στερεές βάσεις, είναι ιδιαίτερα δύσκολη, ειδικά σε ένα κλίμα αυξανόμενης δυσπιστίας και γενικευμένης έλλειψης εμπιστοσύνης στην κοινωνία. Ιδιαίτερα σημαντική, αλλά και δύσκολη, είναι η εξασφάλιση μακροχρόνιας ευέλικτης χρηματοδότησης, υπό όρους που επιτρέπουν την κάλυψη έμμεσων δαπανών που δεν αφορούν ωφελούμενους δράσεων με άμεσο τρόπο αλλά καλύπτουν απαραίτητες για τη βιωσιμότητα των οργανώσεων εσωτερικές λειτουργίες.

Γενικότερα, απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα των οργανώσεων είναι να έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη των πολιτών. Βασικά εργαλεία για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης είναι η εξασφάλιση αποτελεσματικότητας των δράσεων και η μέγιστη διαφάνεια στη λειτουργία των οργανώσεων.

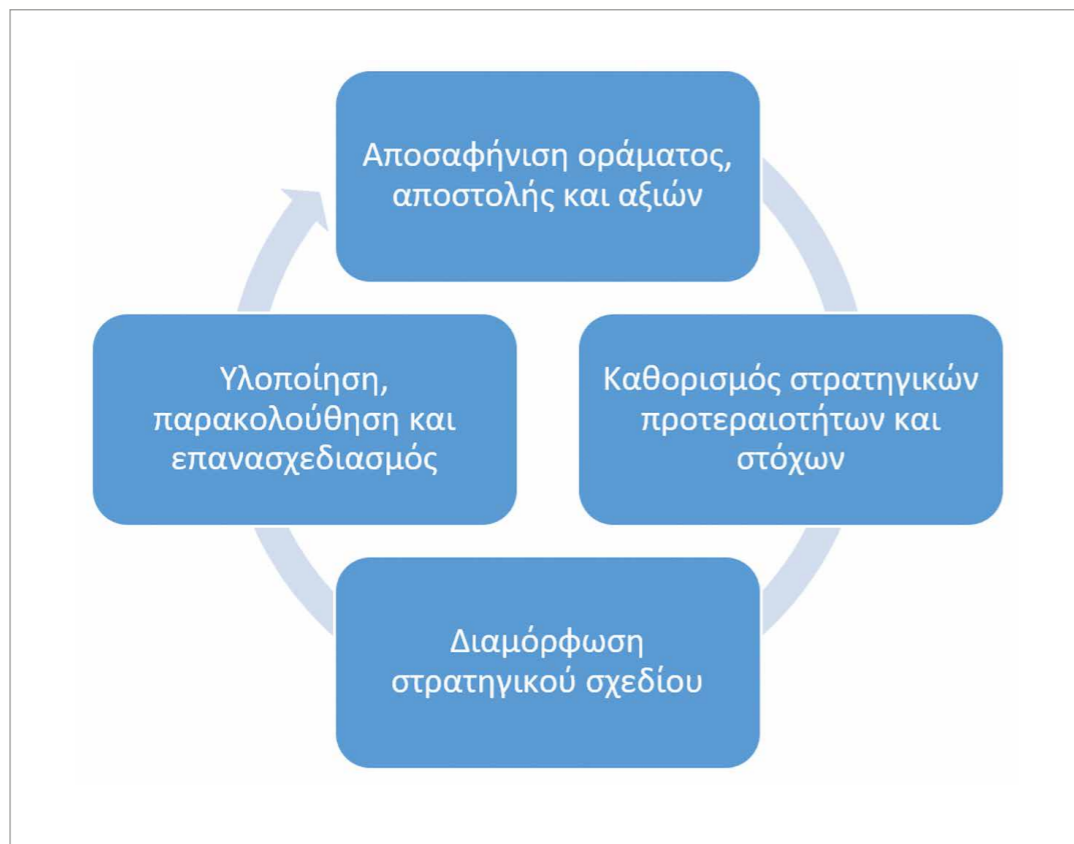
Οι οργανώσεις στηρίζονται στην προσφορά εθελοντών και δωρητών και στην κρίση χορηγών και χρηματοδοτών του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Για να αποκτήσει νόημα η συμμετοχή ενός υποστηρικτή σε μια τέτοια συλλογική προσπάθεια, πρέπει να έχει εδραιωθεί η πεποίθηση ότι δραστηριοποιείται σε μια πρωτοβουλία που παράγει ορατά και αξιόπιστα αποτελέσματα μέσα σε ένα αξιακό περιβάλλον μέγιστης διαφάνειας.

6.2.1 Αποτελεσματικότητα

Κάθε οργάνωση της Κοινωνίας των Πολιτών έχει ως λόγο ύπαρξης και ως αποστολή την προώθηση ενός ή περισσότερων κοινωφελών σκοπών. Η αποτελεσματική εκπλή-

ρωση αυτής της αποστολής προϋποθέτει ότι η δράση της επιδρά στην επιθυμητή κατεύθυνση χωρίς σπατάλη οικονομικών πόρων.

Στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, ένα από τα σημαντικά εργαλεία είναι ο στρατηγικός σχεδιασμός. Η διαδικασία στρατηγικού σχεδιασμού μπορεί να συνοψιστεί σε τέσσερα βασικά βήματα (Διάγραμμα 6.1).

Διάγραμμα 6.1: Βασικά βήματα της διαδικασίας στρατηγικού σχεδιασμού

Όραμα, αποστολή και αξίες

Αρχικά, κάθε οργάνωση πρέπει να αποκτήσει σαφή κατανόηση για τον λόγο ύπαρξής της. Πώς οραματίζεται το μέλλον η οργάνωση; Πώς η οργάνωση προσπαθεί να συνεισφέρει στην επίτευξη αυτού του οράματος; Ποιες είναι οι βασικές αξίες που προσδιορίζουν το ηθικό πλαίσιο με το οποίο πορεύεται η οργάνωση;

Το όραμα, η αποστολή και οι αξίες της οργάνωσης προσδιορίζουν την ταυτότητά της και αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία χτίζεται ο στρατηγικός σχεδιασμός της οργάνωσης, δίνοντας κατεύθυνση στη στοχοθεσία και την καθημερινή λειτουργία της.

Στρατηγικές προτεραιότητες, στόχοι και δείκτες

Στο επόμενο βήμα, η αποστολή της οργάνωσης μεταφράζεται σε πιο συγκεκριμένες στρατηγικές προτεραιότητες. Στην επιλογή των προτεραιοτήτων βοηθάει η κατηγοριοποίησή τους σε κρίσιμες (με πολύ ισχυρές οικονομικές, νομικές ή ηθικές επιπτώ-

σεις), σημαντικές (βασικές για τη στήριξη στρατηγικών επιτευγμάτων) και επιθυμητές (όχι απαραίτητες βραχυπρόθεσμα, αλλά με μακροπρόθεσμη συνεισφορά).

Σε ευθυγράμμιση με τις προτεραιότητες, προσδιορίζονται στρατηγικοί στόχοι και δείκτες σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα (π.χ. τρία ή πέντε έτη). Για παράδειγμα, εάν το όραμα μιας οργάνωσης είναι ένας κόσμος χωρίς ακραία φτώχεια, στρατηγική προτεραιότητα μπορεί να είναι η ενδυνάμωση μιας ευάλωτης κοινωνικής ομάδας (π.χ. των αστέγων) και στρατηγικός στόχος μπορεί να είναι η επανένταξη αστέγων στον κοινωνικό ιστό, με δείκτη τον αριθμό αστέγων που έχουν βρει στέγη και εργασία εντός μιας χρονικής περιόδου.

Για τον καθορισμό των στρατηγικών προτεραιοτήτων και των αντίστοιχων δράσεων και δεικτών, σημαντική είναι η διάδραση με πιθανούς ωφελούμενους, εξωτερικούς εμπειρογνώμονες, χρηματοδότες, συνεργαζόμενες οργανώσεις και άλλους φορείς. Η διάδραση στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό εργαλείο για ενίσχυση της διαφάνειας, της συνεργασίας και της εμπιστοσύνης προς την οργάνωση.

Οι στρατηγικές προτεραιότητες, στόχοι και δείκτες μπορούν να αφορούν τόσο αποτελέσματα δράσεων όσο και θέματα εσωτερικής λειτουργίας της οργάνωσης, όπως αυξημένη προσαρμοστικότητα και ανθεκτικότητα σε μεταβολές χρηματοδότησης. Στους δείκτες που αφορούν την εσωτερική λειτουργία, χρήσιμος δείκτης μπορεί να είναι το ποσοστό των δαπανών που κατευθύνεται σε διοικητικά έξοδα χωρίς άμεση σχέση με το προγραμματικό έργο της οργάνωσης. Χρήσιμα ερωτήματα σε αυτό το στάδιο περιλαμβάνουν τι δείκτες μπορεί να χρησιμοποιήσει η οργάνωση για να μετρήσει την πρόοδο στην επίτευξη κάθε στόχου, με ποιον τρόπο η πρόοδος προς βασικά μετρήσιμα αποτελέσματα τεκμηριώνεται και παρακολουθείται και πώς εξασφαλίζεται η αξιοπιστία των δεικτών.

Στρατηγικό σχέδιο, προϋπολογισμός και πλάνα

Έχοντας προσδιορίσει τις μακροπρόθεσμες προτεραιότητες και τους μεσοπρόθεσμους στόχους, μπορεί μια οργάνωση να προχωρήσει στη διαμόρφωση σχεδίου για το πώς μπορεί να φτάσει στους στόχους, με σημείο εκκίνησης την τωρινή λειτουργία της, επιλέγοντας συγκεκριμένες δράσεις και πρωτοβουλίες. Το σχέδιο μπορεί να περιλαμβάνει για κάθε δράση προθεσμίες, ενδιάμεσα ορόσημα, απαιτήσεις πόρων, υπεύθυνους υλοποίησης, κινδύνους και προκλήσεις. Χρήσιμα ερωτήματα περιλαμβάνουν κατά πόσο η δράση στηρίζει την αποστολή, το όραμα και τις αξίες της οργάνωσης, πώς συνεισφέρει στην επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί, πόσο κοστίζει και εάν εν τέλει αξίζει να υλοποιηθεί. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η σύνταξη ενός ετήσιου προϋπολογισμού στον οποίο προσδιορίζονται στόχοι για την οικονομική διαχείριση της οργάνωσης για το επόμενο έτος.

Στον ρεαλισμό της στρατηγικής, σημαντική συνεισφορά έχει η καλή ανάλυση της οργάνωσης και του εξωτερικού περιβάλλοντος. Ποια είναι τα δυνατά σημεία και οι βασικές αδυναμίες που παρουσιάζει η οργάνωση; Τι μπορεί να πετύχει με την υφιστάμενη δομή της ή εφαρμόζοντας υλοποιήσιμες αλλαγές; Ποιες διαφαινόμενες τάσεις στο εξωτερικό περιβάλλον μπορεί να απειλήσουν την επίτευξη των στόχων;

Υλοποίηση, παρακολούθηση και επανασχεδιασμός

Τέλος, ο στρατηγικός σχεδιασμός έχει νόημα όταν έχουν εφαρμοστεί εργαλεία για την παρακολούθηση της υλοποίησής του. Απαιτείται μέτρηση και συλλογή δεδομένων για τον υπολογισμό των δεικτών που στηρίζουν τους στόχους. Απαιτείται παρακολούθηση της πορείας των δεικτών και της εκπλήρωσης προθεσμιών και οροσήμων.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, μπορούν να κατασκευαστούν δείκτες μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου της οργάνωσης και των δράσεών της. Σε συνδυασμό με ποιοτικές πληροφορίες για τα αποτελέσματα αυτών των δράσεων και του τρόπου λειτουργίας της οργάνωσης, συντίθεται πολύ χρήσιμο υλικό για την επικοινωνία και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και του κοινωνικού αντίκτυπου της οργάνωσης προς χρηματοδότες, φορείς και το ευρύτερο κοινό. Παράδειγμα ποιοτικής πληροφορίας που συμπληρώνει ποσοτικούς δείκτες εντός μιας διαδικασίας αξιολόγησης μπορεί να είναι μια σύντομη ιστορία για το πώς μια δράση ωφέλησε ένα συγκεκριμένο άτομο ή μια κοινότητα, ή πώς μια δράση συνηγορίας βοήθησε να αλλάξει ένα νομοθέτημα ή μια πολιτική απόφαση.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι ένα δυναμικό εργαλείο. Σε ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο εξωτερικό περιβάλλον, στρατηγικές που δεν είναι ευέλικτες συχνά αποτυγχάνουν. Κλιματικές, επιδημιολογικές, πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις μπορεί να αυξήσουν απότομα την οξύτητα ενός κοινωνικού προβλήματος και να μεταβάλουν τις κοινωνικές προτεραιότητες. Μια οργάνωση μπορεί να δυσκολευτεί να κινητοποιήσει τους πόρους που απαιτούνται για την επίτευξη φιλόδοξων στόχων που έχει θέσει. Ένας δυναμικός και ευέλικτος στρατηγικός σχεδιασμός προσφέρει πυξίδα για πλοήγηση σε αυτό το σύνθετο εξωτερικό περιβάλλον, χωρίς να υποβαθμίζεται η σημασία που έχουν οι αξίες, οι δεξιότητες του προσωπικού, η στερεότητα των εσωτερικών λειτουργιών και οι σχέσεις εμπιστοσύνης που έχει χτίσει μια οργάνωση με χρηματοδότες, φορείς και την ευρύτερη κοινωνία για τη βιωσιμότητά της. Εξάλλου, η παρακολούθηση της υλοποίησης του σχεδίου επιτρέπει την έγκαιρη αναγνώριση των μεταβολών στο περιβάλλον, την επίδρασή τους στη λειτουργία της οργάνωσης και την ανάγκη προσαρμογών, ώστε οι δράσεις της οργάνωσης να παραμείνουν επίκαιρες και αποτελεσματικές.

Η υλοποίηση της διαδικασίας στρατηγικού σχεδιασμού εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά των οργανώσεων. Η ύπαρξη κοινών μεταξύ των οργανώσεων δεικτών κοινωνικού αντίκτυπου και εσωτερικής λειτουργίας είναι επιθυμητή, καθώς διευκολύνει τη συγκριτική αξιολόγησή τους από χρηματοδότες και ανεξάρτητους φορείς, ωστόσο δεν είναι πάντα εφικτή λόγω σημαντικών διαφορών σε χαρακτηριστικά όπως πεδία δράσεων, μέγεθος, πρόσληψη επαγγελματικού προσωπικού και άλλα.

Σε μια μεγάλη οργάνωση η οποία δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς, ο στρατηγικός σχεδιασμός μπορεί να είναι μια αρκετά σύνθετη διαδικασία που περιλαμβάνει πολύμηνες διεργασίες προετοιμασίας και διαβούλευσης, με την παραγωγή πολυσέλιδων εγγράφων. Σε μια μικρή οργάνωση η οποία επικεντρώνει τη δράση της σε έναν πολύ συγκεκριμένο στόχο και αποτελείται αποκλειστικά από εθελοντές που προσφέρουν προσωπικό χρόνο για την εκπλήρωση συγκεκριμένου κοινού σκοπού, η διάθεση χρόνου και πόρων για τη συγκεκριμένη διαδικασία μπορεί να φαίνεται ως πολυτέλεια ή ακόμα και σπατάλη. Ωστόσο, ο στρατηγικός σχεδιασμός μπορεί να έχει πολύ μικρή

έκταση και να περιορίζεται στην προετοιμασία μιας λιτής αναφοράς (1-2 σελίδες), με λίγες παραγράφους για την αποστολή και τους στόχους της οργάνωσης και την παρακολούθηση 3-4 δεικτών αποτελεσματικότητας δράσεων και αποδοτικότητας εσωτερικής λειτουργίας.

Καλή οργάνωση, τεχνογνωσία και τεχνολογικές λύσεις μπορούν να διευκολύνουν σημαντικά τη διαδικασία συστηματικής καταγραφής και παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των δράσεων, περιορίζοντας αντίστοιχα τις απαιτήσεις για πόρους που μπορεί να απαιτήσει η συγκεκριμένη διαδικασία. Αντίστοιχη επίδραση μπορεί να έχει η επένδυση σε εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού των οργανώσεων σε θέματα οργάνωσης της εσωτερικής λειτουργίας, ενισχύοντας τον επαγγελματισμό των οργανώσεων και την αποτελεσματικότητα των δράσεών τους.

Τέλος, σημαντική βοήθεια προσφέρουν πλατφόρμες και πρωτοβουλίες ανάπτυξης των ικανοτήτων των οργανώσεων (capacity building), με ιδέες, πρότυπα και άλλα εργαλεία χρήσιμα για τη διαδικασία στρατηγικού σχεδιασμού και γενικότερα για την αποτελεσματική λειτουργία. Στην ίδια κατεύθυνση επιδρούν κοινές δράσεις με μεγαλύτερους και πιο έμπειρους οργανισμούς, μνημόνια συνεργασίας μεταξύ φορέων, δίκτυα ανταλλαγής τεχνογνωσίας και η προσφορά συμβουλευτικών υπηρεσιών στο πλαίσιο δράσεων κοινωνικής ευθύνης εταιρειών ή εθελοντικής προσφοράς επαγγελματιών.

Λοιπά εργαλεία εύρυθμης εσωτερικής λειτουργίας

Πέραν του στρατηγικού σχεδιασμού και της σαφούς στοχοθεσίας, σημαντική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα είναι η εύρυθμη εσωτερική λειτουργία. Σε αυτή συμβάλλουν σημαντικά η θέσπιση ενός κώδικα συμπεριφοράς προς τους ωφελούμενους, καθώς και μηχανισμών και διαδικασιών αποφυγής αποκλεισμών και μεροληψίας, αποφυγής και επίλυσης συγκρούσεων με εθελοντές και εργαζομένους, αποφυγής αντιποίνων σε καταγγελίες (whistle blower retaliation), αξιολόγησης και ενίσχυσης των στελεχών κ.ά. Η συνηθέστερη πρακτική είναι η συλλογή των σχετικών πολιτικών σε έναν εσωτερικό «Κανονισμό Ανθρώπινων Πόρων» (Human Resources Policy). Απαραίτητη κρίνεται και η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών προτύπων για τις δράσεις της ΚτΠ, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι οργανώσεις προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από ενθάρρυνση της χρήσης βιώσιμων υλικών, μείωση αποβλήτων και προώθηση δράσεων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.

6.2.2 Διαφάνεια και λογοδοσία

Η συστηματική παρακολούθηση και καταγραφή της αποτελεσματικότητας των δράσεων μιας οργάνωσης δεν αρκεί για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς της. Η επικοινωνία αυτών των αποτελεσμάτων, με μέγιστη διαφάνεια και αξιοπιστία, δρα λυτρωτικά στην εσωτερική ζωή της οργάνωσης και καταλυτικά στο εξωτερικό περιβάλλον της, καλλιεργώντας κλίμα αποδοχής και εμπιστοσύνης.

Ανάρτηση πληροφοριών, πληροφοριακό δελτίο και ανοιχτά δεδομένα

Η σύγχρονη τεχνολογία επιτρέπει την επίτευξη σημαντικού βαθμού διαφάνειας μέσα από τον διαμερισμό πληροφοριών στο διαδίκτυο. Η ανάρτηση στο διαδίκτυο πληρο-

φοριών που καταρτίζουν οι φορείς της ΚτΠ στο πλαίσιο των νομικών τους υποχρεώσεων, όπως καταστατικό, οικονομικές καταστάσεις και διοικητικές αποφάσεις, αποτελεί μια καλή πρακτική που προάγει τη διαφάνεια. Η ανάρτηση πληροφοριών για την αποτελεσματικότητα των δράσεων, ιδανικά στο πλαίσιο ενός στρατηγικού σχεδιασμού, ενισχύει περαιτέρω την εικόνα και τη θέση της οργάνωσης στην κοινωνία.

Προς αυτή την κατεύθυνση, προτείνεται ως ελάχιστο βήμα στις ΟΚοιΠ να είναι εγγεγραμμένες στο αρμόδιο εθνικό μητρώο, ακόμα και σε περίπτωση που δεν αναζητούν κρατική χρηματοδότηση, και να διατηρούν επίκαιρες τις πληροφορίες τους στο μητρώο. Επιπλέον, προτείνεται να συντάσσουν ετήσιο δελτίο στο οποίο να αποτυπώνονται με επίκαιρο τρόπο η ταυτότητα, οι αξίες, οι στόχοι, τα βασικά οικονομικά στοιχεία και ο κοινωνικός αντίκτυπος των δράσεων της οργάνωσης, με ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία. Καλή πρακτική αποτελεί η σύνταξη ετήσιου απολογισμού έργου με βάση τα διεθνή πρότυπα της πρωτοβουλίας GRI (Global Reporting Initiative), τα οποία έχουν σχεδιαστεί ώστε οποιοσδήποτε οργανισμός, ανεξαρτήτως μεγέθους και τομέα, να είναι σε θέση να καταγράφει και να αναφέρει τις επιπτώσεις των δράσεων του στην οικονομία, το περιβάλλον και τους ανθρώπους με συγκρίσιμο και αξιόπιστο τρόπο. Τέλος, σημαντική συνεισφορά στην διαφάνεια και το κοινωνικό σύνολο θα έχει η ανάρτηση ανοιχτών δεδομένων που προκύπτουν από τις δράσεις των οργανώσεων και τον μηχανισμό παρακολούθησής τους, με σεβασμό στις αρχές προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Μηχανισμοί λογοδοσίας και εταιρικά μέλη

Η διαφάνεια είναι μια αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για την αξιόπιστη επικοινωνία της αποτελεσματικότητας του έργου της Κοινωνίας των Πολιτών. Η ευκολία με την οποία αναπαράγονται δεδομένα στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο έχει οδηγήσει σε υπερπροσφορά πληροφοριών, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η ουσιαστική επικοινωνία των αποτελεσμάτων στους πολίτες.

Κρίσιμος είναι ο ρόλος μηχανισμών λογοδοσίας για την οικοδόμηση της αξιοπιστίας της Κοινωνίας των Πολιτών. Σε αυτούς τους μηχανισμούς περιλαμβάνονται δομές εσωτερικής διακυβέρνησης, όπως η γενική συνέλευση, το διοικητικό συμβούλιο ή/και η επιτροπή εσωτερικού ελέγχου και χρηματοοικονομικών. Η συμμετοχή στα όργανα διακυβέρνησης πολιτών που δεν έχουν εκτελεστικές αρμοδιότητες, ούτε κάποια σχέση εξάρτησης (οικονομική, εργασιακή, συγγενική κλπ.) με άτομα που διοικούν την οργάνωση, ενισχύει την αξιοπιστία της οργάνωσης, καθώς ανοίγει τα δεδομένα εσωτερικής λειτουργίας και ελέγχου προς εκπροσώπους της ευρύτερης κοινωνίας. Πρόκειται για άτομα που διαμοιράζονται το όραμα και τις αξίες της οργάνωσης, εισπράττουν ικανοποίηση από τη συνεισφορά τους στην εκπλήρωση των στόχων της οργάνωσης και αναλαμβάνουν την ευθύνη να ενημερώνονται για την ορθή λειτουργία και την πορεία της οργάνωσης, χωρίς να επωφελούνται οικονομικά από τη λειτουργία της οργάνωσης με άμεσο (λόγω εκτελεστικών αρμοδιοτήτων) ή έμμεσο (μέσα από σχέσης εξάρτησης) τρόπο. Η συμμετοχή μελών της τοπικής κοινότητας ή της ευρύτερης κοινωνίας που έχουν αποδείξει ηγετικές ικανότητες και εμπειρίες (grassroots civil society leaders) επίσης προσφέρει πολύτιμα εφόδια στις οργανώσεις.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η δυνατότητα συμμετοχής εταιρικών μελών στη διακυβέρνηση των οργανώσεων. Εντάσσοντας εκπροσώπους φορέων του δημόσιου

τομέα και των επιχειρήσεων, μια οργάνωση ανοίγεται περαιτέρω σε λογοδοσία προς φορείς που συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων για τη ρύθμιση και τη χρηματοδότηση δράσεων. Ήδη, στον κόσμο των επιχειρήσεων, έχουν εδραιωθεί ως όροι και πρακτικές η εταιρική διακυβέρνηση και η εταιρική κοινωνική ευθύνη, διαμορφώνοντας νέες συνθήκες για τη σύμπραξη της Κοινωνίας των Πολιτών με τις επιχειρήσεις. Με τον θεσμό των εταιρικών μελών, ενθαρρύνεται η σύμπραξη των φορέων του δημόσιου τομέα και του κόσμου των επιχειρήσεων με τις ΟΚοιΠ, ενώ ενισχύεται και η αντίληψη στην ευρύτερη κοινωνία για τον ρόλο και τη συνεισφορά της Κοινωνίας των Πολιτών. Προϋπόθεση είναι να έχουν θεσπιστεί σαφείς κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης, ώστε η συμμετοχή των εταιρικών μελών να μην έχει υπερβολική επιρροή στην ταυτότητα της οργάνωσης και την κατεύθυνση των δράσεών της. Με τις σωστές δικλίδες ασφαλείας που θωρακίζουν την ανεξαρτησία και αποτρέπουν συγκρούσεις συμφερόντων, η συμμετοχή εταιρικών μελών μπορεί να έχει μια πολύ χρήσιμη συνεισφορά στην εξωστρέφεια της οργάνωσης, εφόσον κρίνεται σκόπιμο από την ίδια την οργάνωση.

6.2.3 Εμπιστοσύνη

Το πιο πολύτιμο πράγμα που διαθέτει μια οργάνωση είναι το καλό της όνομα. Δύσκολα κερδίζεται, εύκολα χάνεται. Για να συνεχίσουν να την εμπιστεύονται το κράτος, οι δωρητές και η κοινωνία, πρέπει να αποδειχθεί άξια της εμπιστοσύνης τους. Αυτό επιτυγχάνεται μόνο με άμεμπτη διαχείριση και έργο με αληθινό κοινωνικό αντίκτυπο, σε βάθος χρόνου. Ο κοινωνικός αντίκτυπος είναι, άλλωστε, ο λόγος ύπαρξης των κοινωφελών οργανώσεων.

Διαχρονικότητα και θητείες

Η διαχρονικότητα της αποτελεσματικότητας, της ορθής εσωτερικής λειτουργίας, της διαφάνειας και της λογοδοσίας είναι βασικό συστατικό για την απόκτηση και διατήρηση της εμπιστοσύνης των πολιτών. Προς αυτή την κατεύθυνση βοηθάει η συμμετοχή στη διακυβέρνηση των οργανώσεων προσώπων και εταιρικών μελών που έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη των πολιτών μέσα από την πορεία τους στον δημόσιο βίο.

Μια επιπλέον καλή πρακτική είναι η θέσπιση ορίων στη θητεία ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών, ειδικά όσον αφορά προβεβλημένες θέσεις διακυβέρνησης μιας οργάνωσης. Η ανεξαρτησία φθείρεται με την πάροδο του χρόνου, καθώς η τριβή μέσα από τη συμμετοχή σε δράσεις μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη στενών φιλικών σχέσεων. Επιπλέον, με τη θέσπιση ορίων στις θητείες των ανεξάρτητων μελών, δίνεται ευκαιρία σε περισσότερους πολίτες να γνωρίσουν σε βάθος την οργάνωση και να διαδώσουν τα ποιοτικά της χαρακτηριστικά ως πρεσβευτές του οράματος και των αξιών της.

Ενεργός εθελοντισμός

Τέλος, σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών μπορεί να έχει και η όσο γίνεται μεγαλύτερη συμμετοχή εθελοντών στις δράσεις μιας οργάνωσης. Ο εθελοντισμός στην Ελλάδα είναι θεσμός δοκιμασμένος, με παράδοση και ιστορία. Μέσα από τη συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις, οι πολίτες αποκτούν άμεση αντί-

ληψη των δράσεων και του κοινωνικού αντίκτυπου μιας οργάνωσης και γίνονται εν δυνάμει πρεσβευτές των αξιών της.

Μια καλή πρακτική εδώ είναι ο ενεργός εθελοντισμός που υλοποιείται μέσα από τη συνεργασία οργανώσεων με φορείς του δημόσιου τομέα και ιδιωτικών επιχειρήσεων για τη συμμετοχή των εργαζομένων σε εθελοντικές δράσεις στον χρόνο εργασίας τους. Η αίσθηση προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία τόσο για την ευημερία των εργαζομένων όσο και για την αποτελεσματική διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού. Οι ΟΚοιΠ μπορούν να έχουν έναν καταλυτικό ρόλο στην ενεργοποίηση της συγκεκριμένης δεξαμενής εθελοντισμού, με σημαντικές θετικές επιδράσεις και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης προς τις ΟΚοιΠ εν γένει.

Στις συστάσεις για τον εθελοντισμό μπορεί να προστεθεί η πρακτική ασφάλιση των εθελοντών, ειδικά όταν πρόκειται για συμμετοχή τους σε εργασίες που ενέχουν αυξημένους κινδύνους. Επιπρόσθετα, ο εθελοντισμός προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες απόκτησης γνώσεων και εμπειρίας – οι οργανώσεις οφείλουν να ανταποδίδουν στους εθελοντές για την προσφορά τους, αναγνωρίζοντας το έργο τους με την έκδοση βεβαιώσεων εθελοντικής εργασίας.

6.3 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Με επιμονή και σκληρή δουλειά, μια μεμονωμένη οργάνωση μπορεί σταδιακά να κερδίσει την εμπιστοσύνη των πολιτών και να αποκτήσει ένα ισχυρό δίκτυο υποστηρικτών που να διασφαλίζει τη βιωσιμότητά της και να ενισχύει τον κοινωνικό αντίκτυπο των δράσεών της. Ωστόσο, τα σύνθετα προβλήματα που διαπραγματεύεται η Κοινωνία των Πολιτών δεν μπορούν να επιλυθούν αποτελεσματικά με την προσπάθεια οργανώσεων που δρουν μεμονωμένα. Η δημιουργία συστάδων από φορείς και οργανώσεις της ΚτΠ που αναπτύσσουν κοινές δράσεις και πρωτοβουλίες προσφέρει οικονομίες κλίμακας, ευρύτερη γεωγραφική κάλυψη των δράσεων, επικοινωνιακές συνέργειες και πολλά άλλα οφέλη.

Για να ενδυναμωθούν ατομικά και συνολικά οι φορείς της ΚτΠ, απαιτούνται συνέπεια, συνοχή, σταθερές αρχές και σταθερή πορεία, καλή διοίκηση και άμεμπτη οικονομική διαχείριση. Ωστόσο, προβλήματα ευρύτερα στον χώρο της Κοινωνίας των Πολιτών επηρεάζουν αρνητικά τη λειτουργία όλων των οργανώσεων, ακόμα και αυτών που έχουν μια άριστη εσωτερική λειτουργία και υψηλή αποτελεσματικότητα.

Επομένως, σημαντικά βήματα προς βελτίωση της λειτουργίας της Κοινωνίας των Πολιτών πρέπει να γίνουν και με δράσεις σε συλλογικό επίπεδο, μέσα από τη συνεργασία οργανώσεων για κοινές δράσεις, τη δημιουργία συλλογικών οργάνων εκπροσώπησης και την ανάπτυξη κοινών αρχών και προτύπων.

6.3.1 Ανάπτυξη συνεργειών σε σταθερή κλίμακα

Συνεργασίες με άλλες οργανώσεις, κοινωφελή ιδρύματα, ερευνητικούς φορείς, επιχειρήσεις, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και ιδιωτικές πρωτοβουλίες ενδυναμώνουν

τις ΟΚοιΠ. Ενισχύουν το δίκτυο υποστηρικτών τους, αυξάνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, μεταφέρουν πολύτιμη τεχνογνωσία. Βασική προϋπόθεση είναι να διέπονται από ανοιχτό πνεύμα για νέες ιδέες και από μια προοδευτική και δημιουργική διάθεση.

Η ανάπτυξη συνεργειών σε σταθερή κλίμακα παρακάμπτει τα στεγανά της μονοθεματικής προσέγγισης ορισμένης ύλης και επιτρέπει οριζόντιες πολιτικές ή δράσεις. Επομένως, οι συνέργειες δεν αφορούν μόνο τη συνεργασία περισσότερων φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, αλλά και τη διασταύρωση θεματικών με βάση την επίτευξη ενός συγκεκριμένου κοινού στρατηγικού στόχου.

Καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη συνεργειών έχουν πρωτοβουλίες για την ενίσχυση των ικανοτήτων των οργανώσεων (capacity building), μέσω των οποίων προσφέρονται ευκαιρίες για συνεργασία και δικτύωση. Προτείνεται η δημιουργία μιας ενιαίας ψηφιακής πλατφόρμας, με σκοπό την ανοικτή επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ ΟΚοιΠ, πολιτών και πολιτείας. Η πλατφόρμα θα μπορούσε να φιλοξενεί πληροφορίες για κοινές δράσεις και συνεργασίες, ανταλλαγή σχετικών δεδομένων, εκπαιδευτικές δράσεις, προβολή καλών πρακτικών και άλλων χρήσιμων πληροφοριών.

Στις σχετικές δράσεις περιλαμβάνονται η παροχή χώρων συνεργασίας σε νέες και εξελισσόμενες άτυπες και μη ομάδες, ειδικές εκδηλώσεις για δικτύωση και ανταλλαγή ιδεών και άλλα προγράμματα ενδυνάμωσης οργανώσεων. Σε αυτόν τον καταλυτικό ρόλο, μπορούν να συνεισφέρουν όλοι οι προαναφερόμενοι φορείς και ειδικά οι ΟΤΑ.

6.3.2 Δημιουργία συλλογικών οργάνων

Σημαντικό βήμα στην ανάπτυξη συνεργειών σε σταθερή κλίμακα έχει και η δημιουργία πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων συλλογικών οργάνων σε τομεακό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, στο πρότυπο άλλων χωρών (π.χ. της Κύπρου). Αν και έχουν γίνει κάποια βήματα, η Κοινωνία των Πολιτών αποτελεί μάλλον εξαίρεση στην ανάπτυξη συλλογικών οργάνων στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τις περισσότερες άλλες ομάδες του ιδιωτικού τομέα, όπως οι εργαζόμενοι, οι επιχειρήσεις και οι ελεύθεροι επαγγελματίες.

Η περαιτέρω ανάπτυξη φορέων εκπροσώπησης θα βοηθήσει στην ανάληψη περισσότερων κοινών δράσεων, τη συστηματοποίηση της διαδικασίας διαβούλευσης με κρατικούς φορείς και την ανάπτυξη κοινών θέσεων, αρχών και προτύπων. Με αυτόν τον τρόπο, θα ενισχυθεί σημαντικά η φωνή της Κοινωνίας των Πολιτών στη χώρα, καθώς και η αυτορρύθμιση του χώρου, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών και μειώνοντας την ανάγκη και τη δυνατότητα κρατικών παρεμβάσεων. Σημαντικός παράγοντας επιτυχίας της πρωτοβουλίας δημιουργίας συλλογικών οργάνων είναι η θεσμική αναγνώρισή τους από την πολιτεία, προκειμένου να αποκτήσουν κύρος και να αναλάβουν επίσημο ρόλο ως συνομιλητές σε διαδικασίες ουσιαστικής διαβούλευσης πολιτικών αποφάσεων. Για αυτό τον λόγο προτείνεται η συμμετοχή των ΟΚοιΠ σε τομεακό, τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

6.3.3 Ανάπτυξη κοινών αρχών, στόχων και προτύπων

Για να ενδυναμωθεί συνολικά η Κοινωνία των Πολιτών και να αποτελέσει έναν ζωντανό χώρο, με κύρος, άποψη και κοινή φωνή, μεταξύ της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαι-

ρας, είναι χρήσιμο να δημιουργηθεί ένας χάρτης με κύριες κατευθύνσεις και ένα πρωτόκολλο με βασικούς κανόνες συμμετοχής για τις ΟΚοιΠ. Το παρόν Σχέδιο Δράσης και η εργαλειοθήκη που περιγράφει, όπου οι ενδιαφερόμενοι φορείς θα μπορούν να προσφεύγουν, προκειμένου να βρουν κοινά σημεία αναφοράς, καλές πρακτικές και αξιολογική αλληλεπίδραση, είναι ένα πρώτο, εξαιρετικά χρήσιμο βήμα.

Επιπρόσθετα, η δημιουργία συλλογικών φορέων και πρωτοβουλιών προϋποθέτει την ανάπτυξη προγραμματικών εγγράφων, όπως το καταστατικό συλλογικού φορέα, στα οποία καταγράφονται κοινές αρχές και στόχοι. Η λειτουργία των φορέων βοηθάει στην περαιτέρω αποσαφήνιση και εμβάθυνση αυτών των κοινών αρχών και στόχων.

Μέσα από τη λειτουργία συλλογικών φορέων, καθώς και στο πλαίσιο πρωτοβουλιών των κοινωφελών ιδρυμάτων για ενίσχυση των ικανοτήτων των οργανώσεων, προτείνεται η ανάπτυξη προτύπων για τις πολιτικές εσωτερικής λειτουργίας, τον στρατηγικό σχεδιασμό, το ετήσιο δελτίο αποτελεσμάτων και άλλα χρήσιμα έγγραφα των οργανώσεων. Τα πρότυπα θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για νεοσύστατες και μικρότερες οργανώσεις που δεν έχουν την οργανωτική ικανότητα να αναπτύξουν αυτές τις πολιτικές και τα πλάνα χωρίς περαιτέρω στήριξη. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η υιοθέτηση ενός κώδικα δεοντολογίας για τις οργανώσεις της ΚτΠ που θα θέτει αρχές διαφάνειας, λογοδοσίας, σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προστασίας του περιβάλλοντος, και καλών πρακτικών διοίκησης.

Τέλος, σε συλλογικό επίπεδο είναι χρήσιμο να αναπτυχθούν επιπλέον συλλογικοί μηχανισμοί αυτοελέγχου. Σε αυτούς τους μηχανισμούς, με διαφορετική δομή, βαρύτητα και επίπεδο συμμόρφωσης, περιλαμβάνονται:

- **Κώδικες λειτουργίας και πρακτικής:** κατάλογοι βασικών αρχών λειτουργίας, χωρίς μηχανισμό συμμόρφωσης·
- **Ομάδες εργασίας:** σχήματα ομότιμων οργανώσεων που συνεργάζονται τακτικά για τη ρύθμιση διαφόρων θεμάτων και την ανάπτυξη καλών πρακτικών. Δεν έχουν μηχανισμό συμμόρφωσης, συχνά, όμως, αποτελούν τη βάση για τη δημιουργία σχημάτων διαπίστευσης·
- **Σχήματα διαπίστευσης:** περιλαμβάνουν συγκεκριμένα κριτήρια και μηχανισμό συμμόρφωσης. Η επιβεβαίωση της συμμόρφωσης μπορεί να γίνεται εσωτερικά (self-certification), από ομότιμους εταίρους (peer certification), ή από τρίτο, ανεξάρτητο μέρος (third-party certification)·
- **Σχήματα πιστοποίησης:** περιλαμβάνουν αυστηρά κριτήρια και μηχανισμό συμμόρφωσης και καταλήγουν σε απονομή βράβευσης ή σήματος ποιότητας. Συνήθως, η επιβεβαίωση γίνεται από τρίτο, ανεξάρτητο μέρος·
- **Συστήματα πληροφόρησης:** δημοσιεύουν στοιχεία προσβάσιμα σε όλους και ενδέχεται να έχουν μηχανισμό συμμόρφωσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα παρατηρητήρια.

6.4 ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κάθε οργάνωση έχει την ευθύνη να επικοινωνεί με τους υποστηρικτές της και την ευρύτερη κοινωνία με τον τρόπο που έχει επιλέξει να προβάλλει και να εκφράζει τον εαυτό της. Η πολυμορφία φωνών και ταυτοτήτων αποτελεί δυνατό σημείο της Κοινωνίας των Πολιτών και είναι σημαντικό να διατηρηθεί. Παράλληλα, είναι σημαντικό, σε καίρια κοινωνικά ζητήματα, οι φορείς της ΚτΠ να μπορούν να εκφράζονται με κοινή φωνή, αποκτώντας δύναμη μέσα από τη συλλογικότητά της. Προς αυτή την κατεύθυνση, σημαντική βελτίωση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από δράσεις επικοινωνίας συλλογικών φορέων και συστηματικές κοινές πρωτοβουλίες για την επικοινωνία θέσεων από ομάδες οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών.

Ενισχυμένο ρόλο για την προβολή της δράσης της ΚτΠ μπορεί να διαδραματίζει η δημόσια ραδιοτηλεόραση. Ο καταστατικός χάρτης και η στρατηγική εταιρικής κοινωνικής ευθύνης της ΕΡΤ προβλέπουν τη συνεργασία της με την ΚτΠ, με στόχο την από κοινού προώθηση του δημόσιου συμφέροντος. Επιπλέον, η ΕΡΤ έχει καταστατική υποχρέωση για την ανάπτυξη του δημόσιου διαλόγου με τη συμμετοχή των ενεργών πολιτών. Σε αυτή την κατεύθυνση, προτείνεται η επανενεργοποίηση των Συμβουλίων Κοινωνικού Ελέγχου της ΕΡΤ, με τη συμμετοχή των ΟΚοιΠ, όπως προβλέπεται στη νομοθεσία (αρ. 11 του Ν. 4173/2013).

Επιπλέον, προτείνεται η ίδρυση Παρατηρητηρίου της Κοινωνίας των Πολιτών. Το Παρατηρητήριο θα έχει ως κεντρικό στόχο τη συλλογή και επεξεργασία θεσμικών πληροφοριών και ανοιχτών δεδομένων που παρέχουν οι φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών. Ειδικότερα, θα συλλέγει και θα δημοσιοποιεί επίκαιρα δεδομένα σχετικά με τη διάρθρωση και την εξέλιξη του τομέα στη χώρα, τις καλές πρακτικές και τον κοινωνικό αντίκτυπο του έργου των οργανώσεων. Με αυτόν τον τρόπο, θα συνεισφέρει στην ενημέρωση για την πορεία και τη σημασία της Κοινωνίας των Πολιτών, στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών, τη διαμόρφωση κοινών στρατηγικών και πρωτοβουλιών, καθώς και την εξαγωγή συμπερασμάτων για την ποιοτική και ποσοτική τεκμηρίωση δημόσιων πολιτικών.

Για τη συλλογή των σχετικών δεδομένων, προτείνεται στους σκοπούς του Παρατηρητηρίου να εντάσσεται και η ανάδειξη και δημιουργία κοινών εργαλείων μέτρησης και αξιολόγησης του κοινωνικού αντίκτυπου, με ποσοτικούς δείκτες και ποιοτικές πληροφορίες, ώστε να υπάρχει μια εναρμόνιση της πληροφορίας, αλλά και να βοηθηθούν οι μικρότερες οργανώσεις που δεν διαθέτουν τους πόρους να αναπτύξουν εξ ολοκλήρου παρόμοια εργαλεία. Προς αυτή την κατεύθυνση, προτείνεται η σύνταξη ετήσιου τυποποιημένου δελτίου από τις οργανώσεις που με απλή επεξεργασία θα προσφέρει πληροφορίες πολύτιμες, ατομικά και συνολικά, για τους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών. Βασικό εργαλείο συλλογής και επεξεργασίας αυτών των δεδομένων θα είναι η ψηφιακή εκδοχή του Παρατηρητηρίου: μια πύλη ανοιχτών δεδομένων που, πέρα από εύκολη πρόσβαση στα ίδια τα δεδομένα, θα προσφέρει συμπεράσματα και αναφορές για την καλύτερη κατανόησή τους από το ευρύ κοινό. Με την ενοποίηση των πληροφοριών, την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των οργανώσεων και την προώθηση της διαφάνειας, μέσα από κοινά εργαλεία και δείκτες μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου, το Παρατηρητήριο θα συμβάλει ουσι-

αστικά στη διαδικασία αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας δράσεων εντός της ίδιας της ΚτΠ (peer assessment).

Ευρύτερα, το Παρατηρητήριο μπορεί να αποτελέσει τη φυσική συνέχεια του Σχεδίου Δράσης για την ΚτΠ. Το Σχέδιο Δράσης ήδη θέτει τα θεμέλια για την ανάπτυξη χρήσιμων εργαλείων για τις οργανώσεις. Το Παρατηρητήριο θα μπορούσε να χτίσει πάνω σε αυτά τα θεμέλια, εξειδικεύοντας περαιτέρω τα εργαλεία στρατηγικού σχεδιασμού και μέτρησης κοινωνικού αντίκτυπου, αναπτύσσοντας πρότυπα εγγράφων εσωτερικής λειτουργίας, αναδεικνύοντας περαιτέρω καλές πρακτικές από την Ελλάδα και το εξωτερικό, προσφέροντας υποστήριξη και συμβουλευτική σε μικρότερες οργανώσεις και συντονίζοντας πρωτοβουλίες κατάρτισης και εκπαίδευσης του προσωπικού και των μελών των οργανώσεων. Με αυτόν τον τρόπο, το Παρατηρητήριο θα αναπτύξει μια ιδιαίτερα χρήσιμη εργαλειοθήκη, η οποία θα λειτουργεί ως οδηγός για τη βελτίωση των εσωτερικών διαδικασιών και την εφαρμογή καινοτόμων μεθόδων, προάγοντας τη διάχυση της γνώσης και την ενίσχυση των ικανοτήτων των οργανώσεων και προωθώντας την εκπλήρωση του Σχεδίου Δράσης σε βάθος χρόνου.

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ

- Υιοθέτηση εργαλείων **στρατηγικού σχεδιασμού και εύρυθμης εσωτερικής λειτουργίας**·
- **Ανάρτηση καταστατικών, οικονομικών και διοικητικών πληροφοριών και ανοιχτών δεδομένων**·
- **Εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο και τη Δημόσια Βάση Δεδομένων**·
- **Σύνταξη ετήσιου πληροφοριακού δελτίου**·
- Θέσπιση **δομών εσωτερικής διακυβέρνησης** (όπως τακτική γενική συνέλευση, διοικητικό συμβούλιο, επιτροπή εσωτερικού ελέγχου)·
- **Συμμετοχή εταιρικών μελών** στις οργανώσεις·
- Θέσπιση **ορίων στη θητεία** ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών·
- Συνεργασία με φορείς του δημόσιου τομέα και των επιχειρήσεων για τη συμμετοχή εργαζομένων σε εθελοντικές δράσεις στον χρόνο εργασίας τους (**ενεργός εθελοντισμός**)·
- Συνεργασία και δικτύωση των οργανώσεων για την **ανάπτυξη συνεργειών** σε σταθερή κλίμακα·
- Ανάπτυξη **συλλογικών οργάνων εκπροσώπησης** σε τομεακό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο·
- Ανάπτυξη **κοινών αρχών, στόχων και προτύπων**·
- **Δράσεις επικοινωνίας** συλλογικών φορέων και **συστηματικές κοινές πρωτοβουλίες** για την επικοινωνία θέσεων από ομάδες οργανώσεων·
- **Ίδρυση Παρατηρητηρίου της Κοινωνίας των Πολιτών**·
- **Πύλη ανοιχτών δεδομένων** για τη συλλογή, επεξεργασία και διάδοση πληροφοριών για τις δράσεις της ΚτΠ.

7. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΑΣ

Η Κοινωνία των Πολιτών εκπληρώνει ένα σύνθετο και πολύ σημαντικό έργο, παρέχοντας κρίσιμη στήριξη στη λειτουργία κάθε σύγχρονης δημοκρατίας. Οι φορείς της ΚτΠ αναγνωρίζονται διεθνώς ως βασικό μέσο για την ενίσχυση της συμμετοχικής δημοκρατίας και της κοινωνικής συνοχής. Με επαγγελματισμό, πρωτόκολλα λειτουργίας, αξιοκρατική και ανεξάρτητη χρηματοδότηση, ελέγχονται και ελέγχουν το κράτος, καλύπτουν με ευελιξία και τεχνογνωσία κενά όπου το κράτος δυσκολεύεται να δώσει λύσεις, αναδεικνύουν τη θεμελιώδη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, προωθούν τον πολιτισμό και τη δημιουργία και βοηθούν όσους δεν έχουν φωνή και διαπραγματευτική δύναμη να αποκτήσουν πρόσβαση σε κομβικούς τομείς, όπως υγεία, παιδεία, δικαιοσύνη και πολιτισμός.

Στην Ελλάδα, το οικοσύστημα της ΚτΠ εμφανίζει υστέρηση σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ. Η εμπιστοσύνη και η συμμετοχή των πολιτών στο έργο της ΚτΠ καταγράφονται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. Η ΚτΠ επιδέχεται σημαντικές βελτιώσεις σε επίπεδο ρύθμισης και αυτορρύθμισης. Με την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στο έργο των οργανώσεων, αυξάνεται η αποτελεσματικότητα και η βιωσιμότητα της ΚτΠ στη χώρα. Μια ισχυρή ΚτΠ μπορεί να συνεισφέρει αποτελεσματικά σε ουσιαστική βελτίωση της λειτουργίας των εγχώριων θεσμών και στην επίλυση των χρόνιων προβλημάτων που ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία.

Σε αυτή την κατεύθυνση, το Σχέδιο Δράσης προτείνει αλλαγές που κινούνται σε τρεις άξονες: θεσμική λειτουργία, οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική διάδραση. Οι προτάσεις απευθύνονται τόσο προς την πολιτεία (προτεινόμενες ρυθμιστικές αλλαγές) όσο και προς τον χώρο της ΚτΠ (συστάσεις αυτορρύθμισης).

Ζωτική σημασία για την ορθή και αποτελεσματική δράση της ΚτΠ έχει το θεσμικό περιβάλλον. Το τρέχον ρυθμιστικό πλαίσιο είναι βελτιωμένο, αλλά παραμένουν ασάφειες. Οι αρμοδιότητες για την εποπτεία της δράσης των ΟΚοιΠ παραμένουν διασκορπισμένες, ενώ τα μητρώα που συντηρεί η νεοσύστατη Διεύθυνση ΟΚοιΠ και Κοινοφελών Φορέων του Υπουργείου Εσωτερικών εμφανίζουν κενά και δεν έχουν αναδείξει ακόμα τη χρησιμότητά τους.

Στην κατεύθυνση βελτίωσης της θεσμικής λειτουργίας και ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τις οργανώσεις, αναγκαία είναι η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων, της ανεξαρτησίας και της λογοδοσίας του φορέα αρμόδιο για τα θέματα της ΚτΠ. Μια υπηρεσία υπουργείου είναι ευάλωτη σε πολιτικές πιέσεις. Προτείνεται η θέσπιση ενός ανεξάρτητου φορέα με ενισχυμένες αρμοδιότητες που να λειτουργεί ως δραστήριος εταίρος της ΚτΠ στο πρότυπο άλλων χωρών (όπως η Charity Commission of England and Wales). Η λειτουργία των μητρώων πρέπει να βελτιωθεί, με την εγγραφή

όλων των ΟΚοιΠ που είναι πιστοποιημένες από το Πρωτοδικείο και το ΓΕΜΗ στη Δημόσια Βάση Δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών, τη θέσπιση υποχρέωσης για τακτική αποστολή στοιχείων από τις ΟΚοιΠ (π.χ. ανά δύο έτη το πολύ), την επέκταση της υποχρεωτικότητας σύνταξης χρηματοοικονομικών καταστάσεων και την εξασφάλιση δυνατότητας αυξημένης πρόσβασης των πολιτών σε πληροφορίες των μητρώων.

Σημαντικά είναι τα βήματα που μπορούν να κάνουν και οι ίδιες οι οργανώσεις στην κατεύθυνση βελτίωσης της λειτουργίας τους, ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των πολιτών και εν τέλει εξασφάλισης της βιωσιμότητας του έργου τους. Στις συστάσεις αυτορρύθμισης σχετικά με τη θεσμική λειτουργία, κεντρική θέση έχουν η υιοθέτηση εργαλείων στρατηγικού σχεδιασμού και εύρυθμης εσωτερικής λειτουργίας (όπως εσωτερικός κανονισμός ανθρώπινων πόρων, διαδικασίες αποφυγής αποκλεισμών και μεροληψίας, διαδικασίες αποφυγής και επίλυσης συγκρούσεων κ.ά.) και η θέσπιση δομών εσωτερικής διακυβέρνησης (όπως τακτικές γενικές συνελεύσεις, διοικητικό συμβούλιο και επιτροπή εσωτερικού ελέγχου), με τη συμμετοχή ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών. Συνιστάται επίσης στις ΟΚοιΠ να επιδιώκουν την εγγραφή τους στο Ειδικό Μητρώο και τη Δημόσια Βάση Δεδομένων και την έγκαιρη επικοινωνία βασικών πληροφοριών. Στην κατεύθυνση ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας των οργανώσεων, συνιστάται η ανάρτηση καταστατικών, οικονομικών και διοικητικών πληροφοριών.

	Προτεινόμενη αλλαγή	Αναμενόμενος αντίκτυπος	Ορίζοντας υλοποίησης
Ρυθμιστικές προτάσεις	Θέσπιση ανεξάρτητου φορέα με ενισχυμένες αρμοδιότητες ως εποπτική αρχή για τα θέματα της ΚτΠ	Πολύ υψηλός	Σε βάθος χρόνου
	Αυτόματη εγγραφή όλων των ΟΚοιΠ που είναι πιστοποιημένες από το Πρωτοδικείο στη Δημόσια Βάση Δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών, με αυξημένη πρόσβαση των πολιτών σε πληροφορίες της βάσης και υποχρεωτική τακτική αποστολή στοιχείων από τις οργανώσεις	Μέτριος	Άμεσα
	Συγκέντρωση από τα λοιπά υπουργεία και ενίσχυση της Δημόσιας Βάσης Δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών ως της μοναδικής επίσημης κρατικής βάσης δεδομένων ΟΚοιΠ	Μέτριος	Άμεσα
	Απάλειψη της απεριόριστης ευθύνης των μελών του ΔΣ και ειδικότερα του προέδρου, στα πρότυπα των νομικών εταιρικών μορφών περιορισμένης ευθύνης	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Θέσπιση τακτικών γενικών συνελεύσεων και εκλογή διοικητικού συμβουλίου με ελάχιστο αριθμό μελών για τις οργανώσεις που εντάσσονται στο Ειδικό Μητρώο	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
Συστάσεις αυτορρύθμισης	Υιοθέτηση εργαλείων στρατηγικού σχεδιασμού και εύρυθμης εσωτερικής λειτουργίας	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Ανάρτηση καταστατικών, οικονομικών και διοικητικών πληροφοριών και ανοιχτών δεδομένων	Υψηλός	Άμεσα
	Θέσπιση δομών εσωτερικής διακυβέρνησης (όπως τακτική γενική συνέλευση, διοικητικό συμβούλιο, επιτροπή εσωτερικού ελέγχου)	Υψηλός	Σε βάθος χρόνου

Πίνακας 7.1: Βασικές ρυθμιστικές προτάσεις και συστάσεις αυτορρύθμισης για τη θεσμική λειτουργία της ΚτΠ

Η ορθότερη θεσμική λειτουργία και εσωτερική οργάνωση της ΚτΠ θα ενισχύσουν τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την εμπιστοσύνη στο έργο των οργανώσεων, με άμεση επίδραση στην οικονομική τους βιωσιμότητα. Στην κατεύθυνση της βιωσιμότητας, σημαντική συμβολή μπορεί να έχουν και ρυθμίσεις για βελτίωση του φορολογικού πλαισίου που διέπει τη λειτουργία των οργανώσεων.

Σε αντίθεση με την προσπάθεια ρύθμισης των διοικητικών θεμάτων που επιχειρεί ο Ν. 4873/2021, δεν υπάρχει παρόμοια προσπάθεια στα οικονομικά θέματα. Αποσπασματικότητα, πολυνομία και κακονομία χαρακτηρίζουν τη νομοθεσία του φορολογικού πλαισίου των μη κερδοσκοπικών νομικών προσώπων, εμποδίζοντας την ανάπτυξη της ΚτΠ στην Ελλάδα. Είναι επιτακτική η ανάγκη για κωδικοποίηση όλης της υφιστάμενης νομοθεσίας για τη φορολόγηση των οργανώσεων σε ένα νομοθέτημα.

	Προτεινόμενη αλλαγή	Αναμενόμενος αντίκτυπος	Ορίζοντας υλοποίησης
Ρυθμιστικές προτάσεις	Κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας για την ΚτΠ	Πολύ υψηλός	Άμεσα
	Θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου για τις εμπορικές δραστηριότητες των ΜΚΝΠ και μεταφορά του ελέγχου σε κεντρικότερη υπηρεσία της δημόσιας διοίκησης	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Κατάργηση του τέλους επιτηδεύματος για τις ΑΜΚΕ και οριστική κατάργηση της αυτοτελούς φορολόγησης των χρηματικών δωρεών προς ΜΚΝΠ	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Απαλλαγή του ΦΠΑ στις δωρεές σε είδος και απλοποίηση των σχετικών διαδικασιών	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Δικαιότερη διαχείριση της φορολόγησης εισοδήματος νομικών προσώπων και περιουσίας για τις ΟΚοιΠ	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Θεσμοθέτηση συγκεκριμένου πρότυπου απολογισμού για τα ΜΚΝΠ	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
Συστάσεις αυτορρύθμισης	Σύνταξη ετήσιου πληροφοριακού δελτίου	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα

Πίνακας 7.2: Βασικές ρυθμιστικές προτάσεις και συστάσεις αυτορρύθμισης για την οικονομική βιωσιμότητα της ΚτΠ

Επιπλέον, πολλά είναι τα περιθώρια βελτίωσης στη λογιστική και φορολογική αντιμετώπιση της ΚτΠ, με ορθολογισμό αλλά και ελάφρυνση του φορολογικού βάρους των οργανώσεων και των δωρεών. Ιδιαίτερα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η βελτίωση των διαδικασιών φορολογικής αντιμετώπισης των νομικών προσώπων που αποδεδειγμένα δρουν ως κοινωφελείς φορείς. Σε αυτούς τους φορείς πρέπει να αναγνωρίζεται ότι τα έσοδα από εμπορική δραστηριότητα και διαχείριση κινητής και ακίνητης περιουσίας πραγματοποιούνται κατά την επιδίωξη του κοινωφελούς σκοπού τους και ως αποτέλεσμα να μην αποτελούν αντικείμενο του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων. Στις σημαντικές ρυθμίσεις για τη βιωσιμότητα των οργανώσεων περιλαμβάνονται επίσης η θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου για τις εμπορικές δραστηριότητές τους και η μεταφορά του ελέγχου σε κεντρικότερη υπηρεσία της δημόσιας διοίκησης, η κατάργηση του τέλους επιτηδεύματος για τις ΑΜΚΕ, η οριστική κατάργηση της αυτοτελούς φορολόγησης των χρηματικών δωρεών, η απένταξη των χρηματικών παροχών που δίδονται από τους φορείς της ΚτΠ από το φορολογικό καθεστώς της δωρεάς, η απαλλαγή του ΦΠΑ στις δωρεές σε είδος κ.ά.

Η εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο του Υπουργείου Εσωτερικών συνεπάγεται αυξημένες προδιαγραφές διαφάνειας και εσωτερικής λειτουργίας, τα οποία αποσπούν πόρους από το έργο των οργανώσεων. Με σκοπό την ενίσχυση των κινήτρων για εγγραφή στο Ειδικό Μητρώο, και δεδομένης της αυξημένης διαφάνειας και, συνεπώς, του μειωμένου κινδύνου κατάχρησης δημόσιων πόρων στα έργα αυτών των οργανώσεων,

προτείνεται η ενίσχυση των χρηματοδοτικών κινήτρων για τις οργανώσεις που είναι εγγεγραμμένες στο Ειδικό Μητρώο. Στα κίνητρα εγγραφής στα μητρώα του Υπουργείου Εσωτερικών περιλαμβάνεται και η θέσπιση μηχανισμών για τη συλλογή δωρεών μέσω της μισθοδοσίας και της είσπραξης των φόρων εισοδήματος, και την κατανομή προς φορείς που θα επιλέγουν οι πολίτες, στα πρότυπα καλών διεθνών πρακτικών (Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο).

Οι ΟΚοιΠ μπορούν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα του έργου τους αναπτύσσοντας συνεργασίες και δίκτυα για την αξιοποίηση συνεργειών σε σταθερή κλίμακα. Αναπτύσσοντας από κοινού αρχές, στόχους, πρότυπα (όπως κώδικες λειτουργίας και πρακτικής, σχήματα διαπίστευσης και πιστοποίησης κ.ά.) και πρωτοβουλίες για την επικοινωνία θέσεων, η ΚτΠ μπορεί να διασφαλίσει καλύτερα την ορθή αντίληψη των πολιτών για τον ρόλο της στην κοινωνία. Ενισχύοντας τη συμμετοχή εταιρικών μελών, ενθαρρύνεται η σύμπραξη με φορείς του δημόσιου τομέα και των επιχειρήσεων, με σημαντικές προεκτάσεις για τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και τη χρηματοδότηση δράσεων, υπό την προϋπόθεση ότι θεσπίζονται δικλίδες ασφαλείας σχετικά με τις συγκρούσεις συμφερόντων και την ανεξαρτησία της οργάνωσης.

	Προτεινόμενη αλλαγή	Αναμενόμενος αντίκτυπος	Ορίζοντας υλοποίησης
Ρυθμιστικές προτάσεις	Νομοθετική/συνταγματική αναγνώριση και κατοχύρωση του ρόλου της ΚτΠ και θέσπιση διαδικασιών ουσιαστικής διαβούλευσης της πολιτείας, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, με τους φορείς της ΚτΠ για τη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών	Πολύ υψηλός	Σε βάθος χρόνου
	Απλοποίηση της καταγραφής εθελοντών στο ΕΡΓΑΝΗ όταν πρόκειται για μονοήμερες δράσεις	Υψηλός	Άμεσα
	Εκπαιδευτικές δράσεις για την ενίσχυση του εθελοντισμού, την ενεργοποίηση των μαθητών στην αντιμετώπιση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας και τη συμμετοχή τους σε δημοκρατικές διαδικασίες	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
Συστάσεις αυτορρύθμισης	Ανάπτυξη συλλογικών οργάνων εκπροσώπησης σε τομεακό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Ανάπτυξη κοινών αρχών, στόχων και προτύπων	Πολύ υψηλός	Μεσοπρόθεσμα
	Ίδρυση παρατηρητηρίου της Κοινωνίας των Πολιτών	Πολύ υψηλός	Άμεσα

Πίνακας 7.3: Βασικές ρυθμιστικές προτάσεις και συστάσεις αυτορρύθμισης για την κοινωνική διάδραση της ΚτΠ

Στην ενίσχυση της διάδρασης με την κοινωνία, κομβική είναι η ενίσχυση της φωνής της ΚτΠ. Στην πλευρά της αυτορρύθμισης, αναγκαία είναι η δημιουργία πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων συλλογικών οργάνων εκπροσώπησης, σε τομεακό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Με ενωμένη φωνή και επεξεργασία κοινών θέσεων, οι ΟΚοιΠ θα είναι σε ισχυρότερη θέση να υπερασπιστούν τις αξίες που πρεσβεύουν και να επηρεάσουν τη χάραξη και υλοποίηση πολιτικών στην κοινωνία. Αντίστοιχα, στην πλευρά της πολιτείας, απαραίτητη είναι η επίσημη αναγνώριση του θεσμικού ρόλου αυτών των συλλογικών οργάνων, καθώς και η θέσπιση συστηματικής και ουσιαστικής διαδικασίας διαβούλευσης με την ΚτΠ στο πρότυπο καλών πρακτικών από το εξωτερικό που δεν περιορίζονται στην ανάρτηση νομοσχεδίων για σύντομο χρονικό διάστημα σε ειδική διαδικτυακή πλατφόρμα.

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα περιθώρια βελτίωσης της διαδικασίας διαβούλευσης πολιτικών αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο, και ειδικά σε μικρότερες περιφέρειες και δήμους της χώρας. Οι οργανισμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης και οι δημοτικές επιχειρήσεις μπορούν να αποκομίσουν σημαντικό όφελος από τη συνεργασία με τοπικούς συλλόγους στη χάραξη και υλοποίηση πολιτικών. Σημαντικοί παράγοντες επιτυχίας στην υλοποίηση πολιτικών, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, είναι και η ανταπόκρισή τους σε πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας και η αποδοχή τους από τους πολίτες. Σε αυτό το πλαίσιο, η συνεργασία με την τοπική ΚτΠ μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη για τους ΟΤΑ της χώρας.

Επιπρόσθετα, κεντρικός είναι ο ρόλος της εθελοντικής προσφοράς. Η ΚτΠ δεν έχει καταφέρει να ενεργοποιήσει την πρόθεση των πολιτών στη χώρα για κοινωνική προσφορά. Στη σχετικά χαμηλή συμμετοχή των πολιτών σε εθελοντικές δράσεις έχουν συντελέσει δυσλειτουργίες του ρυθμιστικού πλαισίου.

Σε αυτή την κατεύθυνση, προτείνεται απλοποίηση του νομικού ορισμού του εθελοντή και του εθελοντισμού, καθώς και απλοποίηση των διαδικασιών καταγραφής των εθελοντών στο σύστημα ΕΡΓΑΝΗ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. Ειδικά για τη συμμετοχή εργαζομένων του δημόσιου τομέα, προτείνεται η επανεξέταση ρυθμίσεων του Κώδικα Δημοσίων Υπαλλήλων που εμποδίζουν τον ενεργό εθελοντισμό. Στην πλευρά της αυτορρύθμισης, οι ΟΚοιΠ μπορούν να υιοθετήσουν πρακτικές για ενίσχυση του ενεργού εθελοντισμού μέσα από την ανάπτυξη συνεργασιών με επιχειρήσεις και φορείς του δημόσιου τομέα, λαμβάνοντας μέριμνα ταυτόχρονα για διασφάλιση της ανεξαρτησίας τους.

Το παρόν Σχέδιο Δράσης αναπτύχθηκε και υπάχθηκε σε διαβούλευση μέσα από μια συλλογική διαδικασία με την ευρεία συμμετοχή εκπροσώπων της ΚτΠ και της ερευνητικής κοινότητας. Αποτελεί μια εργαλειοθήκη για τους λήπτες πολιτικής και τις ΟΚοιΠ στην προσπάθειά τους να ενισχυθεί ο ρόλος και η αποτελεσματικότητα του έργου της ΚτΠ. Περιλαμβάνει προτάσεις πολιτικής που η πολιτεία οφείλει να εξειδικεύσει κατάλληλα, γνωρίζοντας καλύτερα τις διαδικασίες και την εσωτερική οργάνωση των φορέων της δημόσιας διοίκησης που θα κληθούν να τις εφαρμόσουν. Με σκοπό την εξασφάλιση της συνέχειας αυτής της προσπάθειας, προτείνεται η ίδρυση παρατηρητηρίου της ΚτΠ, με κεντρικό αντικείμενο τη συλλογή και επεξεργασία θεσμικών πληροφοριών και ανοιχτών δεδομένων που παρέχουν οι φορείς της ΚτΠ και τη δημοσιοποίηση επίκαιρων δεδομένων για την εξέλιξη του τομέα στη χώρα, τις καλές πρακτικές και τον κοινωνικό αντίκτυπο του έργου των οργάνωσεων.

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

8.1 ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Αστικές μη κερδοσκοπικές ενώσεις (ΑΜΚΕ) είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και αποτελούν εκδοχή των αστικών εταιρειών. Οι ΑΜΚΕ διέπονται από το αστικό δίκαιο και ρυθμίζονται από τις διατάξεις των άρθρων 741 έως 784 του Αστικού Κώδικα, που αφορούν εν γένει στις αστικές εταιρείες. Εφόσον μια ΑΜΚΕ έχει έσοδα (π.χ. εισφορές μελών), αυτά δεν πρέπει να λογίζονται ως κέρδη, αλλά να τίθενται στην εξυπηρέτηση του μη κερδοσκοπικού σκοπού που προσδιορίζεται στο καταστατικό της ΑΜΚΕ.

Αυτοτελής φορολόγηση είναι η μέθοδος φορολόγησης συγκεκριμένων εισοδημάτων με δεδομένους συντελεστές που ορίζονται από την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία και με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης. Τα εισοδήματα αυτά δύναται να τα αναγράψει ο φορολογούμενος στο έντυπο της φορολογικής δήλωσής του, ώστε να είναι διαθέσιμα για κάλυψη τεκμαρτών εισοδημάτων.

Δημόσια Βάση Δεδομένων ΟΚοιΠ είναι η βάση δεδομένων που τηρείται στο Υπουργείο Εσωτερικών, στην οποία καταχωρούνται οι ΟΚοιΠ σύμφωνα με τους όρους καταχώρησης, όπως ορίζονται στο άρθρο 6 του Ν4873/2021.

Εθελοντικές ενώσεις είναι οργανισμοί που έχουν ως μέλη τους άτομα τα οποία έχουν εγγραφεί χωρίς καταναγκασμό (π.χ. δεν είναι στρατιωτικές μονάδες). Οι ενώσεις αυτές α) έχουν διακριτά όρια από άλλες ενώσεις ατόμων ως προς το ποια είναι μέλη τους και ποια όχι, β) έχουν αυτοδιοίκηση και γ) δεν έχουν εμπορικούς ή ευρύτερα κερδοσκοπικούς σκοπούς (Anheier και List 2005, 277). Τα εννοιολογικά όρια μεταξύ τέτοιων ενώσεων και ΜΚΟ είναι ασαφή. Οι ΜΚΟ μπορεί να έχουν περισσότερο ιεραρχική εσωτερική διάρθρωση από τις εθελοντικές ενώσεις. Επίσης, ενώ και τα πολιτικά κόμματα είναι ενώσεις ατόμων, σε αντίθεση με τις εθελοντικές ενώσεις, αυτά διεκδικούν την εκπροσώπησή τους στη βουλή, αν όχι και την άνοδό τους στην κυβέρνηση.

Ειδικό Μητρώο ΟΚοιΠ είναι η βάση δεδομένων που τηρείται στο Υπουργείο Εσωτερικών, στην οποία εγγράφονται μόνο οι ΟΚοιΠ που πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις εγγραφής, όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 7 του Ν4873/2021.

ΕΡΓΑΝΗ είναι το πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων όπου δηλώνονται όλες οι βασικές ενέργειες αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ εργαζομένων – επιχειρήσεων (προσλήψεις, αποχωρήσεις, συμβάσεις εργασίας, κ. λπ.). Ως εκ τούτου, το πληροφοριακό σύστημα που καθιστά πιο αποτελεσματική την τήρηση της εργατικής νομοθεσίας.

Θεωρία αλλαγής είναι μια μέθοδος που αναλύει πώς μια δεδομένη παρέμβαση ή ένα σύνολο παρεμβάσεων αναμένεται να οδηγήσει σε συγκεκριμένη αλλαγή, αντλώντας από μια αιτιώδη ανάλυση βασισμένη στα διαθέσιμα στοιχεία (UNDG, 2017).

Κοινωνία των Πολιτών (ΚτΠ) είναι το σύνολο των θεσμών και των οργανώσεων που βρίσκονται στον δημόσιο χώρο ανάμεσα στην οικογένεια, το κράτος και την αγορά, και στον οποίο χώρο τα άτομα συνδέονται μεταξύ τους εθελοντικά για να προωθήσουν κοινά ενδιαφέροντα και συμφέροντα (Anheier και List 2005, 54 και Μουζέλης 2008). Εναλλακτικά, διεθνώς χρησιμοποιούμενος είναι ο παρακάτω ορισμός της Κοινωνίας των Πολιτών: «σύνολο των μη κυβερνητικών και μη κερδοσκοπικών οργανώσεων οι οποίες έχουν παρουσία στη δημόσια ζωή και εκφράζουν τα ενδιαφέροντα και συμφέροντα και τις αξίες των μελών τους ή άλλων» (World Bank, 2013 και World Economic Forum, 2013: 8). Η ΚτΠ είναι μια ευρεία έννοια («έννοια γένους») που έχει διάφορες εκδοχές. Μπορεί να περιλαμβάνει πολλές «έννοιες είδους» ή επιμέρους οντότητες. Τέτοιες είναι τυπικές και άτυπες ομάδες πολιτών. Οι τυπικές ομάδες έχουν νομική μορφή και περιλαμβάνουν Οργανώσεις της Κοινωνίας Πολιτών ή Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (κυρίως σωματεία και Αστικές Μη Κερδοσκοπικές Εταιρίες), κοινωφελή ιδρύματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ερευνητικά ινστιτούτα, επαγγελματικούς συλλόγους κλπ. Οι άτυπες ομάδες, μη αναγνωρισμένες από νομική άποψη, περιλαμβάνουν τοπικές συνελεύσεις, κοινωνικά κινήματα, δίκτυα πολιτών κλπ.

Κοινωφελή ιδρύματα είναι σύνολα περιουσίας αφιερωμένα στην εξυπηρέτηση διαρκούς σκοπού που έχουν αποκτήσει νομική προσωπικότητα. Σύμφωνα με το άρθρο 108 του Αστικού Κώδικα, για τη σύσταση κοινωφελούς ιδρύματος απαιτούνται αφενός ιδρυτική πράξη και αφετέρου διάταγμα που να την εγκρίνει. «Ο λόγος για τον οποίο ο νόμος απαιτεί το διάταγμα είναι ότι ως επί το πολύ, οι σκοποί των ιδρυμάτων είναι ζητήματα πολιτικής του κράτους (κοινωνικής, οικονομικής, εθνικής, θρησκευτικής), γενικότερης ή ειδικότερης» (Απόφαση Αρείου Πάγου 1667/2007).

Κώδικας Δημοσίων Υπαλλήλων είναι ο κώδικας που αποτελεί την καθιέρωση ενιαίων και ομοιόμορφων κανόνων που διέπουν την πρόσληψη και την υπηρεσιακή κατάσταση των πολιτικών διοικητικών υπαλλήλων.

Μη κερδοσκοπικά νομικά πρόσωπα (ΜΚΝΠ) είναι ένας όρος που περιλαμβάνει όλα τα νομικά πρόσωπα στα οποία δεν προκύπτει οποιουδήποτε είδους διανομή κερδών προς τα μέλη τους. Δεν αποβλέπουν στην επίτευξη κέρδους, αλλά στην εξυπηρέτηση καταστατικών σκοπών που μπορεί να είναι μορφωτικοί, ψυχαγωγικοί, φιλανθρωπικοί, κοινωνικοί, θρησκευτικοί, πολιτικοί, αθλητικοί, πολιτιστικοί, ιδεολογικοί, επαγγελματικοί, καλλιτεχνικοί κ.ά.

Οι Οργανώσεις της Κοινωνίας Πολιτών (ΟΚοιΠ) ή αλλιώς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) είναι ενώσεις ατόμων οι οποίες ούτε ανήκουν στο κράτος (δημόσια διοίκηση και ευρύτερο δημόσιο τομέα) ούτε είναι κερδοσκοπικές, αλλά δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως, μεταξύ πολλών άλλων, οι διεθνείς σχέσεις, η προστασία του περιβάλλοντος, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ανθρωπιστική βοήθεια και η αναπτυξιακή συνεργασία (Anheier και List 2005, 173). Έχουν δηλαδή ένα προσανατολισμό στο ευρύτερο, δημόσιο, συμφέρον και είναι συνήθως ανοικτές στην ένταξη νέων μελών.

Σωματεία είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου τα οποία έχουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και έχουν ιδρυθεί με σχετική αίτηση τουλάχιστον είκοσι μελών τους προς το Πρωτοδικείο της έδρας τους, αποκτώντας έτσι νομική προσωπικότητα. Αυτά διέπονται γενικά από τα άρθρα 78 έως 106 του Αστικού Κώδικα, και εφόσον πρόκειται για ειδικότερα σωματεία, π.χ. τα εργατικά και υπαλληλικά σωματεία, από πρόσθετη ειδικότερη νομοθεσία.

Τέλος επιτηδεύματος είναι έκτακτος φόρος που επιβλήθηκε βάσει του άρθρου 31 του Ν. 3986/2011 και της ΠΟΛ 1167/2-8-2011 και αφορά όλους τους φορολογούμενους που ασκούν επιτήδευμα ή επάγγελμα, τα πρόσωπα του άρθρου 2 παράγραφος 4 του ΚΦΕ (ομόρρυθμες και ετερόρρυθμες εταιρίες, κοινωνίες αστικού δικαίου που ασκούν επιχείρηση ή επάγγελμα, αστικές κερδοσκοπικές ή μη εταιρίες, συμμετοχικές ή αφανείς, καθώς και κοινοπραξίες του άρθρου 2 παράγραφος 2 του ΚΒΣ - ΠΔ 186/1992, ΦΕΚ 84 Α') και του άρθρου 101 παράγραφος 1 του ΚΦΕ (ΑΕ, ΕΠΕ, δημόσιες, δημοτικές, κοινοτικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί, υποκαταστήματα αλλοδαπών εταιρειών). Σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις, το τέλος επιτηδεύματος δεν εκπίπτει ως δαπάνη για τον προσδιορισμό του φορολογητέου εισοδήματος.

Τρίτος (ή μη-κερδοσκοπικός) τομέας σε μια σύγχρονη κοινωνία είναι ο τομέας που δεν περιλαμβάνεται ούτε στην ελεύθερη αγορά (πρώτος τομέας) ούτε στο δημόσιο (δεύτερος τομέας). Στο εσωτερικό του τρίτου τομέα κατατάσσονται όσοι φορείς δεν ανήκουν στους άλλους δύο τομείς (Anheier και List 2005, 258-259).

Φιλανθρωπία ή φιλανθρωπική δράση είναι η εθελοντική προσφορά, με οργανωμένο τρόπο (π.χ. μέσω ενός σωματείου) ή άτυπα, χρημάτων ή/και υπηρεσιών ή/και αγαθών προς άτομα ή κοινότητες που την έχουν ανάγκη. Η έννοια έχει ρίζες στον χριστιανισμό και το Ισλάμ και αφορά, ανάλογα με το περιεχόμενο που επικρατεί κάθε φορά, στην προσωρινή ή διαρκή καταπολέμηση κοινωνικών προβλημάτων, όπως, μεταξύ άλλων, η φτώχεια ή η προσωπική δυσανεξία (Anheier και List 2005, 45-46).

8.2 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: the origins of power, prosperity and poverty*. New York, Crown Publishers.
- Anheier, H. K., R. A. List (2005), *A Dictionary of Civil Society, Philanthropy and the Non-Profit Sector*, Λονδίνο: Routledge.
- CAF (2016), *Donation states: An international comparison of the tax treatment of donations*, West Malling: Charities Aid Foundation.
- Clarke, J. - A. Huliaras – D. A. Sotiropoulos, επιμ., (2016), *Austerity and the Third Sector in Greece: Civil Society at the European Frontline*, Surrey, Ashgate.
- Eurobarometer (2024), *Youth and Democracy*, Flash Eurobarometer 545.
- European Commission (2023), "Civil Society", https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/policy-highlights/civil-society_en
- HIGGS (2020), «ΘΑΛΗΣ II- Χαρτογράφηση & Αξιολόγηση Ελληνικών Μη-Κερδοσκοπικών Οργανώσεων».
- Huliaras, A. (2020), "Civil Society" στο Featherstone, K. – D. A. Sotiropoulos, επιμ., *The Oxford Handbook of Modern Greek Politics*, Οξφόρδη: Oxford University Press.
- IUPUI (2022), *The Global Philanthropy Environment Index 2022*, Indiana University.
- Kornetis, K.- H. Kouki (2016), "From the Centre to the Periphery and Back to the Centre" in Olivier Fillieule and Guya Acornero, επιμ., *Social Movement Studies in Europe: The State of the Art*, Νέα Υόρκη: Berghan.
- McKinsey (2023), *The role of public-private-philanthropic partnerships in driving climate and nature transitions*, World Economic Forum.
- Rhoads, S. A., Gunter, D., Ryan, R. M., & Marsh, A. A. (2021). Global Variation in Subjective Well-Being Predicts Seven Forms of Altruism. *Psychological Science*, 32(8), 1247-1261. <https://doi.org/10.1177/0956797621994767>
- Salamon, L. M., Sokolowski, S. W., Haddock, M.A. et al. (2017). *Explaining Civil Society Development: A Social Origins Approach*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Simiti, M. (2020), "Social Movements" στο Featherstone, K. – D. A. Sotiropoulos, επιμ., *The Oxford Handbook of Modern Greek Politics*, Οξφόρδη: Oxford University Press.
- Sotiropoulos, D. A. (2020), "State-Society relations in Greece" στο Featherstone, K. – D. A. Sotiropoulos, επιμ., *The Oxford Handbook of Modern Greek Politics*, Οξφόρδη: Oxford University Press.
- Sotiropoulos, D.A.- D. Bourikos (2014), "Economic Crisis, Social Solidarity and the Voluntary Sector in Greece", *Journal of Power, Politics and Governance*, τόμ. 2, τχ. 2, σ. 33-53.

- The Green Tank (2024), «12 χρόνια δημόσιων διαβουλεύσεων για το περιβάλλον μέσω OpenGov: Η συμμετοχή των πολιτών και η γνώμη των νέων».
- UNDG (2017), *Theory of Change: UNDAF Companion Guidance*, United Nations Development Group.
- Vallely, P. (2020), *Philanthropy: From Aristotle to Zuckerberg*, London: Bloomsbury Publishing.
- World Bank (2013), “Defining Civil Society”, 2013.
- World Economic Forum (2013), “The Future Role of Civil Society. World Economic Forum in collaboration with KPMG International”.
- Αφουξενίδης, Α. – Μ. Γαρδίκη (2014), «Χαρτογραφώντας την κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τχ. 143B, 33-53.
- Αφουξενίδης, Α. (2006), «Όψεις της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα: το παράδειγμα των περιβαλλοντικών και αντιρατσιστικών ΜΚΟ, *Επιστήμη και Κοινωνία*, τχ. 16, 163-178.
- Γιαννής, Ν. (2002), *Τι είναι η Κοινωνία των Πολιτών*, Κίνηση Πολιτών για Μια Ανοιχτή Κοινωνία.
- διαΝΕΟσις (2018), *Η Κοινωνία των Πολιτών και η Φιλανθρωπία στην Ελλάδα*.
- διαΝΕΟσις (2024), *Τι πιστεύουν οι Έλληνες*.
- Ίδρυμα Μποδοσάκη και ΙΟΒΕ (2023), «Η συνεισφορά της κοινωνίας πολιτών στην ελληνική οικονομία», Φεβρουάριος 2023.
- Καβουλάκος, Ι., & Γριτζάς, Γ. (2015), «Κινήματα και εναλλακτικοί χώροι στην Ελλάδα της κρίσης. Μια νέα κοινωνία πολιτών» στο Γεωργαράκης, Ν.Γ.- Δεμερτζής, Ν., επιμ., *Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας. Κρίση και αποδόμηση του πολιτικού*, Αθήνα: Gutenberg - Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Κονιόρδος, Σ. (2018), *Έκθεση Παρουσίασης Της Ελληνικής Εκδοχής Του 7ου Γύρου Της Παγκόσμιας Έρευνας Αξιών (World Values Survey-7)*, Αθήνα: διαΝΕΟσις.
- Λουκίδου, Κ. (2017), «Κοινωνία πολιτών στη σύγχρονη Ελλάδα με έμφαση στην περίοδο της κρίσης: το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης», διδακτορική διατριβή, Αθήνα: ΕΚΠΑ.
- Μουζέλης Ν. (1993). Το κράτος στην ύστερη ανάπτυξη: Ιστορικές και συγκριτικές διαστάσεις. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 1(2), 53–89. <https://doi.org/10.12681/hpsa.15325>
- Μουζέλης, Ν. Π. (2008) «Κράτος και κοινωνία πολιτών. Από το παλιό στο νέο παράδειγμα;», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 30, σ. 107-114.
- Μποτετζάγιας, Ι. (2006), «ΜΚΟ και κοινωνία πολιτών: μια προβληματική σχέση. Η περίπτωση των ελληνικών Μη Κυβερνητικών Περιβαλλοντικών Οργανώσεων», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 27, σ. 71-95.

- Μπουρίκος, Δ. (2013), «Κοινωνική αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης: νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών ή εμπέδωση της κατακερματισμένης κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη;», ΕΛΙΑΜΕΠ-Ερευνητικό Κείμενο Νο.3.
- Πολυζωίδης, Π. (2006). *Εθελοντισμός στην κοινωνική προστασία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σωτηρόπουλος, Δ. Α. (2017), *Η ελληνική κοινωνία πολιτών και η οικονομική κρίση*, Αθήνα: Ποταμός.
- Σωτηρόπουλος, Δ.Α. κ.ά. (2004), *Η άγνωστη κοινωνία πολιτών*, Αθήνα: Ποταμός.

ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ

Το Ίδρυμα Μποδοσάκη είναι κοινωφελής οργανισμός που ιδρύθηκε το 1972 με σκοπό τη συνέχιση της προσφοράς του ιδρυτή του Πρόδρομου Μποδοσάκη – Αθανασιάδη στην ελληνική κοινωνία. Όραμά του είναι μια κοινωνία ίσων ευκαιριών, με δυνατότητες και προοπτική για όλους.

Προς επίτευξη του οράματός του, το Ίδρυμα Μποδοσάκη, με διαφάνεια, λογοδοσία και αξιοπιστία, χρηματοδοτεί, σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις και προγράμματα που σχετίζονται με τους τέσσερις στρατηγικούς του πυλώνες: την προαγωγή της παιδείας, την αναβάθμιση της υγείας, την προστασία του περιβάλλοντος και την ενδυνάμωση της Κοινωνίας των Πολιτών. Από την ίδρυσή του ως σήμερα έχει διαθέσει περισσότερα από 450 εκ. ευρώ προς επίτευξη των σκοπών του.

Παράλληλα, το Ίδρυμα Μποδοσάκη δρα σήμερα και ως καταλύτης δημιουργίας ενός πλαισίου ευρύτερης προσφοράς στην ελληνική κοινωνία, διαχειριζόμενο πόρους τρίτων – Κληροδοτών, διεθνών φορέων, εταιρειών και άλλων μεγάλων δωρητών – που επιθυμούν να χρηματοδοτήσουν προγράμματα σημαντικού κοινωνικού αντίκτυπου για κρίσιμες ανάγκες εκπαίδευσης, υγείας, προστασίας του περιβάλλοντος και ενδυνάμωσης της Κοινωνίας των Πολιτών.

